

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GENEL GAZETECİLİK BİLİM DALI

**“BEKLENMEYEN MİSAFİR” : SURİYELİ MÜLTECİLERİN
MEDYADA TEMSİLİ**

Yüksek Lisans Tezi

CEYLAN LORTOĞLU

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GENEL GAZETECİLİK BİLİM DALI

**“BEKLENMEYEN MİSAFİR” : SURİYELİ MÜLTECİLERİN
MEDYADA TEMSİLİ**

Yüksek Lisans Tezi

CEYLAN LORTOĞLU

Danışman: PROF. DR. SELMA ULUS

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

GAZETECİLİK Anabilim Dalı GENEL GAZETECİLİK Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi CEYLAN LORTOĞLU'nun "BEKLENMEYEN MİSAFİR" SURIYELİ MÜLTECİLERİN MEDYADA TEMSİLİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 25.07.2019 tarih ve 2019-23/13 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 30.07.2019

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Öğretim Üyesi Adı Soyadı	İmzası
1. Tez Danışmanı Prof. Dr. SELMA ULUS	
2. Jüri Üyesi Prof. Dr. ERHAN AKYAZI	
3. Jüri Üyesi Dr. Öğr. Üyesi KAĞAN TAHAN	

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Ceylan LORTOĞLU
Ana Bilim Dalı	: Gazetecilik
Programı	: Genel Gazetecilik
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Selma ULUS
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans- Temmuz 2019
Anahtar Kelimeler	: Medya, Suriyeli mülteciler, konukseverlik, Derrida

ÖZET

“BEKLENMEYEN MİSAFİR”: SURIYELİ MÜLTECİLERİN MEDYADA TEMSİLİ

Bu çalışmanın amacı, Suriyeli mültecilerin ulusal gazete haberlerindeki temsillerini ve bu temsiller çerçevesinde oluşturulan söylemleri, “konukseverlik” düşüncesi bağlamında açığa çıkarmaktır. Derrida’nın koşulsuz konukseverlik (etik konukseverlik) düşüncesi temel alınarak Suriyeli mültecilerin temsili eleştirel olarak incelenmiştir. Medya, bireyin dış dünyayı ve içinde bulunduğu toplumu anlamlandırmada etkili bir araçtır. Toplumsal dünyaya ilişkin algımızı ve tavrımızı medya söylem aracılığıyla şekillendirir. Bu bakımdan medya toplumsal gerçekliği salt olarak yansıtmaktan ziyade inşa eder. Bu insanın Suriyeli mülteciler söz konusu olduğunda nasıl işlediğini anlamlandırabilmek için örneklem olarak farklı ideolojik çizgiye sahip üç ulusal gazete haberleri incelenmiştir: Ana akım Hürriyet, hükümet yanlısı Yenişafak ve muhalif olarak Cumhuriyet gazetesi seçilmiştir. Daha kolay ulaşma imkânı ve daha fazla veri imkânı sağlaması nedeniyle söz konusu gazetelerin internet sitelerindeki haberler veri olarak alınmıştır. İnceleme aralığı olarak Nisan 2011- Aralık 2012 tarihleri belirlenmiştir. Bu tarih aralığının seçilme nedeni ise Suriyeli mültecilerin Türkiye’ye kitlesel olarak ilk giriş yaptığı ve gelmeye devam ettikleri bu süreçte, “misafir” olarak ev sahibi toplumla karşılaşma anının gerçekleşmesi ve bu karşılaşma anının yarattığı tepkinin gözlenmeye müsait olmasıdır. Ayrıca Türkiye’ye giriş yaptığı ilk dönemlerde devlet yöneticilerinin Suriyeli mültecileri “misafir” olarak adlandırmaları dolayısıyla geçici olduklarını düşünmeleri de bu dönem aralığının seçilmesinde etkilidir. Bu dönemde oluşan söylemler Derrida’nın yapısöküme uğratıp başka kavramlarla tekrardan oluşturduğu konukseverlik düşüncesi açısından ele alınmıştır. Derrida’nın konukseverlik kavramına dâhil ettiği koşullu ve koşulsuz konukseverlik, konukseverliğin aporisi/içsel çelişkisi, konuksevmezlik/düşmanlık, eşik durumu, ev sahibinin efendiliği/otoritesi, evin yasası, konuğun riski gibi kavramların rehberliğinde haberler değerlendirilmiştir. Bu şekilde “konukseverlik” kavramı bağlamında Suriyeli mültecilerin medyada temsili çözümlenmiştir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Ceylan LORTOĞLU
Field : Journalism
Programme : General Journalism
Supervisor : Prof. Dr. Selma ULUS
Degree Awarded and Date : Masters's Degree - July 2019
Keywords : Media, Syrian refugees, hospitality, Derrida

ABSTRACT

“UNEXPECTED GUEST” : REPRESENTATION OF SYRIAN REFUGEES IN THE MEDIA

This study aims at disclosing the representation of Syrian refugees in the national press news and the discourses that are formed in relation to these representations within the conceptual framework of “hospitality.” The representation of Syrian refugees is critically examined on the basis of Derrida’s concept of unconditional hospitality (ethical hospitality). Media is a powerful tool for the individual to make sense of the surrounding world and society. Through discourse, it shapes our perception of the social universe and our position. It is in this sense that media constructs the social reality, rather than simply reflecting it. In order to understand how this construction works in the case of Syrian refugees, news from three domestic newspapers with different ideological orientations are analyzed. Hürriyet (mainstream media), Yenişafak (pro-government media) and Cumhuriyet (opposition media) are chosen for this analysis. As websites provide easier access and contain more data, news from the websites of these newspapers are gathered. The period from April 2011 to December 2012 is set to be the analysis period. The reason is that Syrian refugees first started coming to Turkey on a mass scale and encountered as “guests” with the host society during this period, which in turn enables us to observe the reaction at this very initial moment of encountering. Moreover, the state officials called Syrian refugees as “guests” in the beginning and, thus, they thought they would stay in Turkey only temporarily. This is another factor why this specific time period is chosen. The discourses in this stage are being addressed with reference to the concept of hospitality which Derrida deconstructs and then forms anew with different concepts. Conditional and unconditional hospitality that Derrida includes in the notion of hospitality, aporia/inner contradiction of hospitality, inhospitableness/hostility, the threshold, masterness/authority of the host, law of home and risk of the guest are the guiding concepts with which the news are evaluated. As such, the representation of Syrian refugees in the media are analyzed in relation to the concept of hospitality.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Suriyeli mültecilerin medyada temsil edilme biçimleri Derrida'nın konukseverlik düşüncesi bağlamında incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda medyanın konukseverliğe içkin olan çelişkileri mültecilere yönelik söylemlerde ürettiği saptanmıştır.

Bu tezin hazırlanma sürecinde desteğini esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Selma Ulus'a, savunma jürisindeki katkılarından dolayı Prof. Dr. Erhan Akyazı ile Dr. Öğr. Üyesi Kağan Tahan'a ve önerileri ile teze katkıda bulunan Dr. Öğr. Üyesi Gönül Eda Özgül'e teşekkürü borç bilirim.

Son olarak tezi yazım sürecinde yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarım Hüseyin Gökçe ile Nil Dumansızoğlu'na teşekkür ederim.

İstanbul, 2019

Ceylan LORTOĞLU

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
GÖRSEL LİSTESİ	vii
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ARKA PLANIYLA GÖÇ, İLTİCA HAREKETLERİ VE SURİYELİ MÜLTECİLER

1.1. Göç ve Uluslararası Göç	6
1.1.1. Göç Tipleri.....	9
1.1.1.1. İrade Esasına Göre Göçler	10
1.1.1.2. Yoğunluk Esasına Göre Göçler.....	11
1.1.1.3. Ülke Sınırları Esasına Göre Göçler.....	11
1.1.1.4. Yerleşme Süreleri Esasına Göre Göçler.....	12
1.2. İltica	12
1.2.1. Mülteci.....	14
1.2.2. Sığınmacı.....	16
1.3. Tarihsel Perspektifte Dünyada ve Türkiye’de Uluslararası Göç ve Mülteciler	17
1.3.1. Dünyada Göçün Tarihsel Gelişimi	17
1.3.2. Türkiye’de Göçün Tarihsel Değişimi	23
1.4. Suriyeli Mülteciler	28

İKİNCİ BÖLÜM MÜLTECİ VE KONUKSEVERLİK

2.1. Konukseverlik Düşüncesi	33
2.1.1. Koşullu Konukseverlik: Kant.....	33

2.1.2. Koşulsuz Konukseverlik: Levinas	39
2.1.3. İmkânsız Bir Deneyim Olarak Konukseverlik: Derrida	45
2.2. Mülteci ve Konukseverlik	49
2.2.1. Beklenmeyen ve Kararverilemez Olarak Mülteci	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM MEDYADA SÖYLEMİN İNŞASI VE TEMSİL

3.1. Medya	55
3.2. Haber Söylemi	56
3.3. Haberde Gerçekliğin İnşası	59
3.4. Haberde Temsil ve Ötekileştirme	61

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM SURİYELİ MÜLTECİLERİN “KONUKSEVERLİK” DÜŞÜNCESİ BAĞLAMINDA MEDYADA TEMSİLİNİN İNCELENMESİ

4.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Sınırlılıkları, Yöntem ve Örneklemi	63
4.1.1. Araştırmanın Amacı	63
4.1.2. Kapsam ve Sınırlılıklar	63
4.1.3. Araştırmanın Yöntemi	64
4.2. Haber İncelemeleri	65
4.2.1. Eşik: İki Sınır Arasındaki “Ara-mekân”dan Geçen Suriyeli Mülteciler	65
4.2.2. Konuksevmez Konukseverlik	72
4.2.3. Ev Sahibi ile Konuk Arasındaki Tersyüz Edilmiş İlişki	79
4.2.4. Mültecinin Getirdiği Risk	81
4.2.5. Olumlanan Ev Sahibi	86
4.2.6. Kamplar	88

SONUÇ	94
KAYNAKÇA	97

GÖRSEL LİSTESİ

	Sayfa No.
Görsel 1: Yenişafak gazetesi, 12 Ağustos 2012	66
Görsel 2: Hürriyet gazetesi, 14 Temmuz 2012.....	67
Görsel 3: Yenişafak gazetesi, 9 Ağustos 2012	69
Görsel 4: Hürriyet gazetesi, 10 Kasım 2012	70
Görsel 5: Hürriyet gazetesi, 23 Temmuz 2012.....	74
Görsel 6: Hürriyet gazetesi,26 Ağustos 2012.....	75
Görsel 7: Hürriyet gazetesi, 27 Temmuz 2012.....	78
Görsel 8: Cumhuriyet gazetesi, 21 Ocak 2012.....	80
Görsel 9: Yenişafak gazetesi, 24 Mart 2012	82
Görsel 10: Cumhuriyet gazetesi, 24 Ağustos 2012	83
Görsel 11: Hürriyet gazetesi, 16 Nisan 2012	85
Görsel 12: Yenişafak gazetesi, 28 Ağustos 2012	87
Görsel 13: Yenişafak gazetesi, 8 Aralık 2012	90
Görsel 14: Hürriyet gazetesi, 15 Eylül 2012	91

KISALTMALAR

<i>AB</i>	Avrupa Birliği
<i>ABD</i>	Amerika Birleşik Devletleri
<i>AFAD</i>	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
<i>BM</i>	Birleşmiş Milletler
<i>BMMYK</i>	Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği

GİRİŞ

Göçün insanlık tarihiyle başladığı kabul edilir. Fakat günümüzdeki anlamını ulus devletlerin ortaya çıkmaya başladığı on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru kazanmıştır. Devletlerin sınırlarının keskin şekilde belirlenmeye başlaması ve bu sınırların yabancılar tarafından aşılmaya çalışılması uluslararası göç meselesinin ulus-devlet, vatandaş ve yabancı ekseninde kurulmuş bir alan olduğunu göstermektedir.

Türkiye ise kuruluşundan bu yana göç hareketlerine sahne olan ve bu göç hareketleriyle sosyal yapısı şekillenen bir ülke olmuştur. Kuruluşunun ilk yıllarında nüfus mübadelesiyle nüfusu şekillenen Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sonrası göçten etkilenmesi daha geniş bir bağlamda olmuştur. Gerçekleşen bu göçler bir devlet politikası olarak ele alınmıştır. Fakat uluslararası alanda yaşanan ekonomik ve siyasal gelişmeler neticesinde Türkiye'ye yönelen göç hareketinin niteliği de zamanla değişmiştir. Sığınmacı, mülteci gibi nüfus hareketlerine sahne olan Türkiye, artık hem göç veren hem de göç alan ülke olarak anılmaktadır.

Bu bakımdan Türkiye artık mülteci ve sığınmacılara alışkın olan bir ülkedir. Fakat Suriye'de gerçekleşen iç savaştan dolayı 2011 yılında Türkiye'ye kitlesel olarak yönelmiş olan mülteci nüfusu geçmiş deneyimlerinden farklı olarak nitelendirilebilir. Çünkü Türkiye ilk defa "açık kapı" politikası uygulayarak büyük bir nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. BMMYK verilerine göre bugün yaklaşık olarak 3,5 milyon Suriyeli mülteci Türkiye'de bulunmaktadır. Her geçen gün Suriyeli mültecilerin ülkelerine kısa bir zaman içinde dönmelerinin imkânsızlaştığı görülmektedir. İlk olarak geçici oldukları düşünülen ve "misafir" olarak adlandırılan Suriyeli mültecilere, "geçici koruma" rejimiyle yasal bir statü verilmiştir. Bu statü sadece temel insani hizmetleri sağlamaya yönelik olduğundan geçicilik üzerine temellendirilmiştir.

Savaştan, işkenceden, yoksulluktan kaçan, yerinden edilmiş bu insanlara karşı Avrupa devletleri ise sınırlarını elektrikli çitler ve duvarlarla örmektedir. Avrupa, kaynaklarının büyük kısmını mültecileri kendi sınırlarından uzak tutmak ve başka

devletlerin sınırları içerisinde kalmasını sağlamak amacıyla harcamaktadır. Suriyeli mültecilere ev sahipliği yapan ülkelere bakıldığında başta Türkiye olmak üzere Mısır, Lübnan, Ürdün, Irak gibi ülkeleri görülmektedir. Bu da Avrupa devletlerinin dışlayıcı politikasının nasıl işlediğini göz önüne sermektedir. Ayrıca göç politikalarının güçlü devletlerin menfaatleri doğrultusunda geliştiğini de göstermektedir.

Uluslararası hukukun egemen devletler arasındaki anlaşmalarla sınırlandırıldığı mülteci meselesine bir çözüm sunmak adına Jacques Derrida, konukseverliğin devletle ilişkisinin tekrardan sorgulanması gerektiğini belirterek konukseverlik düşüncesini irdeler. Konukseverlik ile sığınma hakkı arasındaki gerilime odaklanan Derrida, bu gerilimi kendi hayatında da deneyimlemiştir. Derrida, 1930 yılında Fransız Cezayir kolonisinde doğmuştur. İkinci Dünya Savaşı döneminde Nazileri destekleyen Vichy hükümetinin Cezayir Yahudilerinden vatandaşlık statüsünü geri almasından dolayı Sefardik Yahudi soyundan olan Derrida'nın vatandaşlığı feshedilmiştir. Cezayir'in bağımsızlığını garantilemesi üzerine Derrida ailesi ile Fransa'ya göç etmiştir. Hem Yahudi hem Avrupalı olarak görülmesinden dolayı Cezayir'de kalması mümkün olmayan Derrida'nın aynı zamanda Fransız vatandaşı olmaması da Fransız hükümeti tarafından ara sıra gündeme getirilmiştir.¹ Derrida'nın ulusal aidiyetliklerin dışında kalması ve yabancı olma hallerini bu şekilde deneyimlemesinin çalışmalarına etki ettiği söylenebilir.

“Postyapısalcılığın içeriden yürütülen bir yapısalcılık eleştirisi olması anlamında bir postyapısalcı”² olarak tanımlanabilen Derrida, etkilendiği Heidegger'in izinden giderek rasyonalite biçiminde algılanan Batı metafiziğine karşı gelmiştir. Derrida, Platon ve Aristo'ya kadar dayandırdığı bu felsefenin dili kontrol altına alarak sözcüklere metafizik anlam yüklediğini düşünür. Metafiziğin yol açtığı donmuş anlam ve kavramların otoritesinden kurtulmanın yolu ise yapısökümdür.³ Yapısöküm metafiziğin radikal eleştirisidir. Bu bakımdan mutlak bilgiye bir temel belirleme ihtimalini, düşüncenin hakikiliğine dair kesinliği ve bir merkez noktası düşüncesini

¹ K.Malcolm Richards, **Derrida**, 1.Baskı, İstanbul: Kolektif Kitap, 2014, s.12.

² David West, **Kıta Avrupası Felsefesine Giriş: Rousseau, Kant, Hegel'den Foucault ve Derrida'ya**, Ahmet Cevizci (çev.), İstanbul: Paradigma Yayınları, 1998, s.245.

³ Taner Timur, **Felsefi İzlenimler: Sartre, Althusser, Foucault, Derrida**, 1.Basım, İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları, 2005, s.143.

kuşkuya düşürür.⁴ Derrida, mutlak bir anlama sahipmiş gibi görünen konukseverlik kavramını yapısöküme uğratarak merkezi anlamını kuşkuya düşürür ve kendi egemen mantığına aykırı olduğunu açığa çıkarır. Derrida'nın konukseverlik düşüncesinde yer alan çelişkilere yönelmesinin nedeni ise günümüzün en önemli meselesi olan göçmen ve mültecilere gösterilen “konuksevmezlik”tir.

Bu bağlamda Derrida, konukseverlik kavramını iltica meselesi çerçevesinde tartışmaya açarken Avrupa devletlerinin yabancılara, göçmenlere, mültecilere karşı ötekileştirici politikalarından dolayı Avrupa özelinde konukseverliği ele almıştır. Mültecilere nasıl davrandığımız sorusunu içeren ve ev sahibi ülke ile mülteci arasındaki ilişkinin yapısını çözümleyen konukseverlik düşüncesinin büyük bir mülteci nüfusa sahip olan Türkiye açısından değerlendirmesini yapmak zorunlu görülmektedir. Türkiye'nin geleneksel konukseverlik anlayışı söz konusu değerlendirme için yol göstericidir. Bu konukseverlik anlayışında cömert ev sahibi konunun geçici olduğunu her daim hatırlatarak evin kurallarına uyum sağlamasını beklemektedir. Günümüzde Suriyeli mültecilerin her geçen gün kalıcı hale geldiği görülmektedir. Dolayısıyla içinde bir çelişki barındıran konukseverliğin bir gün düşmanlığa dönüşmeyeceğinin garantisi bulunmamaktadır.

Günümüzde mülteciler ve göçmenler söz konusu olduğunda toplumun düzenini bozacak ve ev sahibi toplumun geleceğini, refahını çalacak bir tehdit olarak gören söylemler üretilmektedir. Mültecilere yönelik söylem üreten en etkili araç ise medyadır. Medya ürettiği temsiller aracılığıyla mültecilere yönelik gerçeği yeniden inşa ederek mültecinin toplum tarafından algılanışını şekillendirebilmektedir. Bu bakımdan çalışmada Suriyeli mültecilerin medyadaki temsili “konukseverlik” düşüncesi bağlamında incelenecektir.

Çalışmada, Derrida'nın yapısökümcü okumayla kavramsallaştırdığı koşullu konukseverliğin içsel çelişkilerinden yola çıkılarak tarihsel ve kültürel kimliğin bir parçası olan ve gurur duyulan geleneksel misafirperverlik mitinin göçmenler, mülteciler bağlamında ele alındığında masum olmadığı söylenmektedir. Ev sahibi Türkiye'nin

⁴ Recep Alpyağlı, **Derrida'dan Caputo'ya Dekonstrüksiyon ve Din**, 3. Basım, İstanbul: İz Yayıncılık, 2017, s.53.

kapısını ilk 2011 yılında çalan ve karşılanma talebinde bulunan Suriyeli mültecilerin ev sahibi toplum ile karşılaşmada misafirperverliğin aldığı biçimin medyada temsil edilmiş biçimi misafirperverliğe içkin çelişkileri barındırmaktadır. Yabancıya karşı gösterilen hoşgörüyü göndermede bulunması ile olumlu bir çağrışımı bulunan geleneksel misafirperverlik söyleminin orda olmasına rağmen göz ardı edilen anlamları bulunmaktadır. Çalışmada bu göz ardı edilen anlamlara odaklanılarak Suriyeli mültecilerin bu anlamlar eşliğinde temsilleri ele alınacaktır. Söz konusu anlamlar Derrida'nın konukseverlik düşüncesinin açmazlarını ortaya koyarken ona dâhil ettiği düşmanlık, özdeşliğin tehdit edilmesi, ev sahibinin iktidarı, konuğun riski, eşik durumu gibi anlamlardan oluşmaktadır. Bu anlamlar eşliğinde Suriyeli mültecilerin temsillerine dair bir çerçeve sunulacaktır.

Söz konusu temsil için inceleme aralığı olarak Nisan 2011 ile Aralık 2012 tarihleri seçilmiştir. Bu tarih aralığının seçilme nedeni Suriyeli mültecilerin ev sahibi ülkeye ilk giriş yaptıkları dönemde ev sahibi ile konuğun karşılaşma anının gerçekleşmesi ve bu karşılaşma anında ev sahibinin verdiği tepkinin konukseverliğe içkin çelişkili anlamları gizlemesidir. Türkiye'ye geldikleri ilk yıllar "misafir" olarak adlandırılan dolayısıyla geçici oldukları düşünülen Suriyeli mültecilere yönelik konukseverlik söyleminin koşullu halleri sessizdir. Söz konusu sessiz anlamları açığa çıkarabilmek adına Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye giriş yaptığı ilk yıllar seçilmiştir. Ayrıca Suriyeli mültecilerin ilk yıllarda geçici olduklarının düşünülmesinden dolayı ısrarla "misafir" olarak adlandırılması da bu tarih aralığının seçilmesinde etkilidir.

Çalışma kapsamında Cumhuriyet, Hürriyet ve Yenişafak gazeteleri incelenmiştir. Seçilen gazetelerin internet sitelerinden veri tabanlarına ulaşılarak 2011 Nisan ayından 2012 Aralık ayına kadar olan tüm haberler taranmıştır. "Suriyeli", "Suriyeli misafir", "Suriyeli mülteci", "Suriyeli sığınmacı" gibi sözcükler yazılarak 410 habere ulaşılmıştır. Çalışmada yalnızca Suriyeli mültecileri merkeze alan haberler seçilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde göç ile uluslararası göçün ne olduğu açıklanacaktır. Günümüzdeki göçlerin niteliğinin ulus devletlerin kurulmaya başladığı dönemlerde oluştuğuna değinilerek uluslararası göçün ulus devlet ile göçmen arasında

şekillenen siyasal bir alan olduğu belirtilecektir. Bu alanın dinamik yapısından dolayı göçün çözümlemesini yapmak zorlaşmaktadır. Göçün karmaşık yapısını çözümlemek için oluşturulan göç tiplerine yer verilecektir. Zorunlu göç sınıfı altında tanımlanan ve çalışmanın merkezinde yer alan iltica konusuna değinilecektir. İltica başlığı altında mülteci ve sığınmacı tanımları yapılarak aralarındaki farka değinilecektir. Daha sonra Dünya’da ve Türkiye’de göçün tarihsel gelişimi açıklanacaktır. Savaş, çatışma, siyasal baskı ve kapitalizm sonucu ortaya çıkan modern göçlerin en önemli kesimini sığınmacılar ve mülteciler oluşturmaktadır. Günümüzde 68,5 milyon yerinden edilmiş insan ile 25,4 milyon mülteci⁵ nüfusuna sahip olan dünyanın bu sürece doğru ilerleyişi aktarılacaktır. Diğer taraftan göçlerle şekillenmiş ve artan sayıda sığınmacı nüfusuna ev sahipliği yapan Türkiye’nin göç tarihi açıklanacaktır. En son Türkiye’nin en fazla mülteci nüfusunu oluşturan Suriyeli mülteciler hakkında bilgi verilecektir. Türkiye’nin Suriyeli mültecilere yönelik göç politikalarına ve tanınan yasal statüye ilişkin bilgiye yer verilecektir.

İkinci bölümde iltica ve konukseverlik başlığı altında konukseverlik düşüncesi Kant, Levinas ve Derrida’nın görüşleri ışığında açıklanacaktır. Sonraki başlıkta ise mülteci ve konukseverlik arasındaki bağ değerlendirilecektir. Üçüncü bölümde medya, haber söylemi, haberde gerçekliğin inşası, medyada temsil ve ötekileştirme başlıkları ile medyanın fonksiyonu ortaya konulacaktır. Son bölümde ise araştırmanın amacı, kapsamı ve yöntemine değinilecek ve örneklem olarak seçilen üç ulusal gazetenin haberleri incelenecektir. Haber incelemeleri Derrida’nın konukseverlik kavramı ile ele alınacaktır.

⁵ BMMYK, Küresel Eğilimler Raporu, 2018, <https://www.unhcr.org/tr/19707-zorla-yerinden-edilen-insan-sayisi-2017de-68-milyonu-asti-multeciler-icin-kuresel-bir-anlasmanin-saglanmasi-kritik-onemde.html>, (10 Haziran 2019).

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ARKA PLANIYLA GÖÇ, İLTİCA HAREKETLERİ VE SURİYELİ MÜLTECİLER

1.1. Göç ve Uluslararası Göç

Göçler, insan tarihinin hatta diğer canlıların da yaşamını ve yeryüzüne dağılımını değiştiren en etkin olgulardandır. İnsanlar göç ettikleri yerlere gıdalarını, hayvanlarını, tohum çeşitlerini vs. beraberlerinde götürmüş ve yaymışlardır. Fakat öncelikle göçler farklı fizyolojik yapıdaki insanları ve bu insanların dili, dini, adetlerini diğerleriyle kaynaştırmış, değişik toplumların ve örgütlenme biçimlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu bakımdan göçler, toplumların kültürel değişimi ve yeni kültürlerin ortaya çıkmasını sağlayan güç olmuştur.⁶

İnsanlık tarihiyle başlatılan göçün birçok tanımı yapılmıştır. Kemal Karpat'a göre göç bulunduğu yer ile ulaşmak istediği yer arasındaki harekettir. Everett S.Lee, göçü kalıcı veya yarı kalıcı yer değiştirmeler olarak tanımlar. Micheal Kearney'e göre ise insanların bir coğrafya üzerinde gerçekleştirdiği yer değiştirmeye göç denir.⁷ Göç Örgütü'nün terimler sözlüğünde ise "Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir" diye tanımlanır.

Göçün fiziksel yer değiştirmeden çok toplumsal yönünü dikkate alan tanımlamalar da yapılmıştır. Göçün sosyolojik boyutunu göz önünde bulunduran tanımlamalarda yer değiştirme, yerleşim yerleri arasındaki kültürel farklılıktan dolayı yabancı bir ortama geçiş şeklindedir. Göçe dair bu açıklamalar dışında genel bir göç tanımını Cemal Yalçın şu şekilde ifade etmiştir: "Göç, ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan kısa, orta veya uzun süreli geriye

⁶ M. Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya, *Türkiye'nin Göç Tarihi 14.yüzyıldan 21.yüzyıla Türkiye'ye Göçler*, 1.Basım, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s.14.

⁷ Cemal Yalçın, *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Anı Yayıncılık, s.11.

dönüş veya sürekli yerleşim amacıyla olan coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir.”⁸

Göçün toplumsal, kültürel yönünün olduğu da dikkate alındığında göç, “Toplumsal değişimin neden olduğu kolektif bir eylemdir ve hem göç alan ve hem göç veren bütün ülkelerdeki toplumu etkiler”⁹ Göçün yarattığı etki göstermektedir ki göç alanı dinamiktir. “Akış”lar halinde devam eden göçmen kültürü, melez ve belirsiz olmayı sürdürür. Bu nedenle göçmen kültürler hem etki hem sıkıntı yaratırlar. Bu da akışların yarattığı muğlaklıktır. Ayrıca akış olmadan yaşanılmaz. Çünkü sermaye ve emek hareket etmek, enformasyon ve işaretler gittikçe hızlanarak hareket etmek, turistler seyahat edebilmek zorundadır. Göç politikaları ise bu akışları, yani göçmenleri durdurma çabasıdır.¹⁰

Günümüzde göç, gittikçe politikanın konusu olurken devletlerin gündeminde önemli yer işgal etmektedir. Çünkü tüm dünyada göç biçimleri, yeni formlarda varlığını devam ettirmektedir. Ekonomik değişme, siyasi mücadele ve çatışmalar sonucu yeni göçler ortaya çıkmaktadır. Yine de göçün genel eğilimleri “Göçün küreselleşmesi, hızlanması, farklılaşması, kadınlaşması ve giderek siyasallaşması” olarak sıralanabilir. Geçmişte emek göçü ve mülteci hareketi erkek egemenliğindeydi. 1960’lardan sonra kadınlar emek göçünde önemli yer tutmuşlardır. Artık çağdaş göçlerde kadınların görünürlüğü artmaktadır. Aynı zamanda göçler giderek siyasallaşmaktadır.¹¹

Devlet politikasında özellikle ulusal güvenlik politikaları üzerinde göçün etkisinin artması, Soğuk Savaş sonrası döneme denk gelmektedir. Soğuk Savaştan sonra insan hareketliliği devletler tarafından “güvenlik” problemi olarak algılanmaya başlamıştır. Özellikle 11 Eylül’den sonra terörle ilgili söylemler yaygınlaşmış ve göçün

⁸ Yalçın, s.12-13.

⁹ Stephen Castles ve Mark J. Miller, **Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut (çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2008, s.29.

¹⁰ Bülent Diken, “Göç: Eleştiri ve Politika Ötesi”, **Kökler ve Yollar Türkiye’de Göç Süreçleri**, Ayhan Kaya ve Bahar Şahin (drl.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 1.Basım, 2007. s.42.

¹¹ Castles ve Miller, s.13-14.

sınırlandırılması ve kontrol altında tutulması gerektiği yönünde oluşan algı güçlenmiştir.¹²

Özellikle zorunlu göç bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu bakımdan gelişmiş ülkelerde göçmenlerin, sığınmacıların ülkelerinden gönderilmesi için kampanyalar düzenlenmiştir. Avrupa ülkeleri için mülteciler, ulus devlete yönelik bir tehdit, sorun olarak algılanmıştır. Bu nedenle göç akışına müdahale edebilmek adına yeni yasalar çıkartılmış ve yeni göç politikaları uygulanmaya başlanmıştır.¹³

Bugün tanık olunan ve hâlâ devam eden Suriyeli mülteci hareketi zorunlu göçlerden biridir. Ekonomik nedenler ile siyasi çatışmalar sonucu ortaya çıkan bu nüfus hareketi, devletlerin göç politikalarında önemli bir konu olarak durmaktadır. Fakat bu konu genellikle bir güvenlik meselesi bağlamında ele alınmaktadır. Suriyeli mültecilerin gelişmiş devletler için tehdit olarak algılandığı uygulanan göç politikaları ve üretilen söylemler aracılığıyla görülmektedir. Uluslararası göçün çağdaş toplumlarda sorun olarak algılanmasının nedenlerinden biri de kutsanan ulus devlet sınırlarının yabancılar tarafından aşılarak işgal edildiği düşüncesidir.

Uluslararası göç, siyasal topluluk olarak adlandırılan ulusun içine yabancıların geçici veya yerleşik olarak katılması anlamına gelmektedir. Bu nedenle ciddi bir siyasal etkinlik olarak karşımıza çıkar. Uluslararası göç, göç veren ve alan ulus devlet ile göçmenler arasında oluşan canlı bir siyaset alanıdır.¹⁴

Günümüzde uluslararası göçü tanımlamak için kullanılan kavramlar 19'uncu yüzyıla dayanır. Uluslararası göçe ilişkin kavramlar sanayi devrimi döneminin düşünce biçiminin, sosyal ve ekonomik düzenlemelerin belirtilerini taşır.¹⁵ Bu karmaşık olguyu araştırmacılar ortaya koydukları teorilerle anlamlandırmaya çalışmışlardır. Bu teorilerin her biri uluslararası göçün farklı yönüne dikkat çeker. Bu kuramlar farklı nedensellik süreçlerine dayansa da birbiriyle bağdaşmaz biçimde değerlendirmemek gerekir. Çünkü

¹² Doğu Şimşek, "Göç Politikaları ve 'insan güvenliği': Türkiye'deki Suriyeliler Örneği", **Toplum ve Bilim**, Sayı.140 (2017), s.15-16.

¹³ Şimşek, s.13.

¹⁴ Ahmet İçduygu, Sema Erder, Faruk Gençkaya, "Bir Siyaset Alanı Olarak Uluslar arası Göç: Son Yüzyılda Dünya ve Türkiye", **Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023: Ulus Devlet Oluşumundan Ulus Ötesi Oluşumlara**, İstanbul: Koç Üniversitesi Araştırmaları Merkezi, 2014, s.26.

¹⁵ N.Aslı Şirin Öner, "Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar", **Küreselleşme Çağında Göç**, S.Gülfer İhlamurÖner ve N.Aslı Şirin Öner (drl.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s.13.

göçün farklı yönlerini açıklayan büyük bir teori bulunmamaktadır. Bu nedenle göç farklı disiplinlerde yürütülen göç tartışmaları etrafında geliştirilmelidir.¹⁶

1.1.1. Göç Tipleri

Göç, soyut şekilde tanımlanırsa insanların belirli bir zaman diliminde buldukları yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine geçmesi şeklinde ifade edilebilir. Fakat göç durağan değildir; göç bir nedene ve sonuca sahiptir üstelik bir süreci içermektedir. Göçün durağan olmaması, zaman-mekân ilişkisi ve neden sonuç gibi ögelere sahip olması göçün tanımlanmasını ve çözümlenmesini zorlaştırmaktadır, dolayısıyla onu karmaşık bir olguya dönüştürmektedir.¹⁷

Bu karmaşıklık içinde göç, belirli tipler içinde çözümlenmeye çalışılmaktadır. Literatürde en sık rastlanan göç tipi tanımlamalarından biri de William Petersen'a aittir. Petersen, göçü dört sınıfa ayırmıştır: İlkel göç (doğal afetler karşısında çaresizlikten kaynaklanan göçler), zorlamayla yapılan göçler (siyasi ve sosyal nedenlerle yapılan göçler), serbest göç (kişisel nedenlerle gerçekleştirilen göçler), kitlesel göçler.¹⁸

Cemal Yalçın ise göçleri irade esasına göre göçler (zorunlu ve gönüllü göçler), göçün yoğunluğu esasına göre göçler (kitlesel ve bireysel göçler), ülke sınırları esasına göre göçler (iç ve dış göçler), yerleşme süreleri esasına göre göçler (geçici ve sürekli yerleşmeler) olarak dört sınıfa ayırmıştır.

¹⁶ İçduygu, Erder, Gençkaya, s.35.

¹⁷ İçduygu, Sirkeci, Aydıngün, s.38

¹⁸ Yalçın, s.16.

1.1.1.1. İrade Esasına Göre Göçler

• Zorunlu ve Gönüllü Göçler

Gönüllü göç; ekonomik, sosyal, eğitim gibi nedenlerle kişinin ülkesini terk edip refah düzeyi daha yüksek başka bir ülkeye iyi bir yaşam sürmek amacıyla göç etmesidir. Bu kategoriye uluslararası göç, yasal olmayan göç, işçi göçü girmektedir.¹⁹

Zorunlu göç; silahlı çatışma, şiddet, insan kaynaklı veya doğal olarak ortaya çıkan bir felaketten uzaklaşmak için kişilerin kendi rızası dışında oluşan göç hareketleridir. Bu kategoride sığınmacılar ve nüfus mübadele sonucu oluşan göçmenler yer almaktadır.²⁰

Zorunlu göç ile gönüllü göç arasındaki farkı ortaya koymak kolay değildir. Çünkü neredeyse tüm göçlerde bir tür zorlama ögesinin var olduğu kabul edilmektedir. Örneğin gönüllü olduğu düşünülen işçi göçlerinin asıl nedeni, yoksul bir yaşamdan kaçıp kurtulma isteğidir.²¹

Zorunlu göç türlerini sınırlamak da zordur. Her yıl gelişim projeleri (baraj, havaalanı, lüks ikamet) nedeniyle milyonlarca insan yer değişmektedir. Birçok insan çevresel bozulma, doğal afetler, endüstriyel kazalar veya kirlilik nedeniyle göç eder. Zorunlu göçün bir başka biçimi sömürmek amacıyla uluslararası sınırların aşıldığı insan trafiğidir. Kadın ve çocukların dünyanın her tarafında seks endüstrisi için kaçırılması buna bir örnektir.²²

Son olarak denebilir ki isteğe bağlı göçlerde geriye dönmek, yurduyla bağlantısını koparmadan yaşamak mümkünken zorunlu göçlerde insanın, ailenin tarihinden koparılması söz konusudur. Zorunlu göç ile hem nesiller arasında kopukluk oluşur hem de kişinin tarih bilinci yok edilir.²³

¹⁹ Sema Buz, **Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul Mültecilik**, 1.Baskı, Ankara: Sığınmacılar ve Göçmenlerle İlgili Dayanışma Derneği Yayınları, 2004, s.24-25.

²⁰ Gülay Toksöz, **Uluslararası Emek Göçü**, 1.Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.109.

²¹ BMMYK, **Dünya Mültecilerin Durumu 1997-98 Bir İnsanlık Sorunu**, s.35.

²² Buz, s.26.

²³ Buz, s.25.

1.1.1.2. Yoğunluk Esasına Göre Göçler

• Kitlesele ve Bireysel Göçler

İlk göçmenlerin kişisel tercihleri doğrultusunda göç etme kararı aldıkları savunulmuştur. Göçün gittikçe artmasının başlıca koşulu, ilk göçmenlerin kendi ülkelerindeki aileleri ve tanıdıklarıyla iletişim kurması, varılan ülkedeki fırsatlar gösterilmektedir. Böylece göç, kısa bir sürede yayılarak artmaktadır.²⁴

Göçün yoğunluğunun bu şekilde sıçramalar göstermesiyle göç kitlesele bir hale gelir. Suriyeli mültecilerin, şiddet ve zulümden kaçmak için öncelikle akrabalık ve hemşerilik bağlarını takip ederek yoğun bir göç gerçekleştirmeleri kitlesele göçe örnektir. Bununla birlikte Suriyeli mülteciler zorunlu göç sınıfına da dâhildirler.

1.1.1.3. Ülke Sınırları Esasına Göre Göçler

• İç ve Dış Göçler

İç göç, bir ülke içinde yer alan bölge, kent, kasaba ve köy gibi yerleşim yerleri arasında yapılan nüfus hareketidir. Kırdan kente doğru veya kentten kıra doğru yapılan bu göçler kırdan kıra, kentten kente doğru da gerçekleşmektedir.²⁵

İç göçün bu şekilde sınıflandırılmasında toplumun geçirdiği değişim süreçleri etkili olmuştur. Çünkü toplumsal değişimler bireyi ve toplum ile birey ilişkisini şekillendirmektedir. Ülke içerisinde yaşanan ekonomik, siyasal ve toplumsal değişiklikler iç göçü büyük ölçüde etkilemektedir.²⁶

Dış göçler ise çalışmak ya da yerleşmek amacıyla ülke sınırları dışına çıkılarak yapılan nüfus hareketidir.²⁷

²⁴ Yalçın, s.18-19.

²⁵ Yalçın, 19.

²⁶ İçduygu, Sirkeci, Aydınğın, s.42.

²⁷ Yalçın, s.19.

1.1.1.4. Yerleşme Süreleri Esasına Göre Göçler

• Geçici ve Sürekli Yerleşme Amaçlı Göçler

Geçici göçler; mevsimlik göçleri, öğrencilerin öğrenim görmek için başka kentlere gerçekleştirdiği göçleri, askerlik hizmeti için gerçekleştirilen yer değiştirme hareketini içermektedir. Mevsimlik göçler, ekonomik gelir elde etmek amacıyla mevsimine uygun işlerde çalışmak üzere farklı bölgelere doğru yapılan nüfus hareketidir.²⁸

Geçici göçlerde göçmen gitmeyi planladığı yerde ne kadar süre kalacağını tahmin edebilmektedir. Fakat sürekli yerleşim amaçlı göçlerde göçün ilk zamanlarında geri dönüş düşüncesi bulunmaz. Örneğin Türkiye'den dışa göç edenler başlangıçta gidecekleri ülkeye yerleşme düşüncesinde değildirler. Fakat zamanla göç edenler, dönme fikrini sürekli ertelemeye başlar ve sonunda yurda dönüş düşüncesi bir mitolojik yapıya dönüşür.²⁹

1.2. İltica

İltica hakkı, kişinin yaşadığı ülkede tehdit altında olan bedensel bütünlüğünün, yani yaşama hakkı talebinin gerektirdiği bir insan hakkı ilkesidir. Ülkelerinden kaçmak zorunda kalan insanların insan haklarından yararlanabilmesi diğer deyişle insan olarak kalabilmesi iltica hakkının olmasıyla mümkündür.³⁰ Zulüm gören veya görme tehlikesi içerisinde yer alan kişilerin bir başka ülkeye sığınma talebinde bulunması anlamına gelen iltica, kişinin isteği dışında gerçekleştiğinden diğer göçlerden farklıdır.

İltica veya sığınma tarih boyunca var olan bir toplumsal gerçekliktir. Eski çağlardan beri insanlar işkenceden, zulümden, şiddetten kaçmak amacıyla güvenli

²⁸ Yalçın, s.20.

²⁹ Yalçın, s.20-21.

³⁰ Bülent Peker ve Mithat Sancar, **İltica Hakkı: Yaşamın Kıyısındakilere Hoş geldin Diyebilmek**, Ankara: İnsan Hakları Derneği Yayınları, 2001, s.9-10.

gördükleri yerlere göç etmek zorunda kalmışlardır. Birçok dinde sığınma, iltica, misafirperverlik gibi kavramlar yer almaktadır.³¹

Sığınma hakkı ve kavramının ilk örnekleri milattan iki bin yıl öncesine kadar götürülmektedir. Örneğin bir Hitit Kralı, anlaşma yaptığı ülkeden kendi ülkesine gelen bir mültecinin iade edilmeyeceğini kesin olarak belirtmiştir. Aztek prensibine göre eğer bir köle sahibinden kaçarak başka birine sığınırsa geri gönderilmemelidir. Bu günümüzün geri göndermeme ilkesinin geçmiş dönemlerdeki uygulamasıdır. Roma’da ise vatandaşlık haklarından yararlanmayan ama özgür olan güçsüz ve yoksulların zengin ve güç sahibi kişilerin himayesine girmesi bir sığınma ilişkisi olarak görülmüştür. Bu kişilere “sığıntı” denilmiştir.³² Antik döneme bakıldığında Yunan tapınakları dokunulmaz olarak kabul edilmiş ve kişiler bu tapınaklara sığınmışlardır. Aynı şekilde Ortaçağ’da da kutsal yerlerde mülteciler, sığınmacılar saklanabilmiştir.³³

Bu tür zorunlu kaçışların örneklerine çok eski tarihlerde karşılaşılsa da kitlesel olarak ortaya çıkan zorunlu göçler modern döneme aittir. Modern dünyanın ilk zamanlarında ve özellikle ulusal modern devletin kurulduğu dönemlerde zorunlu göçler başlamıştır. Çünkü bu dönemde ülke sınırı ve homojen bir toplum yaratma gibi iddialar ortaya atılmıştır.³⁴

Bu bakımdan 20’nci yüzyıl büyük savaşlar, bağımsızlık başkaldırıların ortaya çıktığı ve bu nedenle milyonlarca kişiden oluşan göç ve iltica hareketlerinin gerçekleştiği bir dönemdir. Bu dönemin belirleyici özelliği iltica hareketleri uluslararası bir mesele olarak görülüp ve teşkilatlanmaya başlanmasıdır.³⁵

Dolayısıyla 20’nci yüzyılda mültecilerin korunması ve sorunlarına çözüm bulunması için ilk sistematik adımlar atılmıştır. Bu adımlardan ilki, Birinci Dünya Savaşı ardından 1920 yılında Milletler Cemiyeti’ne bağlı olan Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin Fridtof Nansen tarafından kurulmasıdır. Daha sonra İkinci Dünya Savaşı ile büyük bir yıkım yaşayan Avrupa, Milletler Cemiyeti yerine Birleşmiş

³¹ Bülent çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, 5.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014, s.222.

³² Tevfik Odman, **Mülteci Hukuku**, Ankara: İmaj Yayınları, 1995, s.6-7.

³³ Işıl Özkan, **Göç İltica ve Sığınma Hukuku**, 2.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017, s.37-38.

³⁴ Peker ve Sancar, s.5.

³⁵ Odman, s.14.

Milletleri kurmuştur. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 1948 yılında imzalanarak “sığınma hakkı” tanınmıştır. Yerinden edilenlerin sorunlarına kalıcı çözümler bulabilmek için 1950 yılında Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği kurulmuştur. BMMYK’nın görevini yerine getirebilmesi için mültecilerin haklarının belirlenmesi ve devletler ile karşılıklı vazife ve sorumlulukların hukuki güvence altına alınması gerekmiştir. Bu amaçla günümüzde de yürürlükte olan 1951 yılına ait BM Mültecilerin Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi oluşturulmuştur.³⁶

1.2.1. Mülteci

Mülteci sözü medya, toplum ve siyasetçiler tarafından sıklıkla yaşadıkları yerleri bırakıp gitmek zorunda kalan kişileri tanımlamak için kullanılmaktadır. Ülkelerini terk edip başka ülkelere gitmek zorunda kalan insanlar ile kendi ülkelerinin sınırları içinde göçe zorlanan insanlar arasındaki fark göz ardı edilmektedir. Aynı şekilde kaçış nedenleri de dikkate alınmamaktadır. Zulüm, iç savaş, siyasal şiddet, doğal afet ve yoksulluk nedeniyle kaçan herkes mülteci olarak adlandırılmaktadır. Fakat uluslararası hukukta mülteci kavramının özel bir tanımı vardır.³⁷

Mülteci kavramının uluslararası hukukta yer alan tanımına geçmeden önce genel bir tanımlama yapılırsa “mülteci, katlanılamaz şartlardan ve kişisel durumlardan kaçmak isteyen kişidir” veya “ulusal siyasi topluluğun dışında bırakılması için zorlamaya maruz kalmış bireydir.”³⁸ Kişilerin kaçış nedenleri; baskı, insan yaşamına ve özgürlüğüne yönelik tehdit, adli takibat, yoksulluk, savaş veya iç karışıklık, doğal afetler olabilir. Mülteci teriminin özünde yatan bireyin kaçışına neden olan olayların karşısında yardıma ve korunmaya hakkı olduğu varsayımdır. Bu nedenle devletler adaletten kaçan veya ekonomik nedenlerle ülkelerinden göç etmek zorunda olan bireyleri mülteci olarak değerlendirmemektedir.³⁹

Uluslararası mülteci hukukunda 1951 yılına ait Mültecilerin Statüsüne ilişkin Cenevre Sözleşmesi’nde mülteci tanımı şu şekildedir: “İrki, dini, tabiiyeti, belli bir

³⁶ Jacop Ceci Hazan, “Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç: Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler”, **Küreselleşme Çağında Göç**, S.Gülfer İhlamur Öner ve N.Aslı Şirin Öner (drl.), s.186-187.

³⁷ BMMYK, **Dünya Mültecilerinin Durumu: Bir İnsanlık Sorunu**, Ankara: Numune Matbaası, 1997, s.51.

³⁸ Özkan, s.72-73.

³⁹ Çiçekli, s.241.

toplumsal gruba mensubiyeti ve siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır.”⁴⁰

Bu sözleşmenin mülteci tanımı günümüzün koşullarında yetersiz kalmıştır. Mülteci dar bir çerçevede tanımlanmış, mülteci statüsünün verilmesi din, ırk, milliyet, özel bir sosyal gruba ait olma ve siyasi düşünceye sahip olma şartına bağlanmıştır. Bir de kişinin baskı görmesi ve zulüm altında olması ön koşul olarak kabul edilmiştir. Ayrıca kişinin baskı ile zulüm altında olduğunu haklı bir gerekçeye dayandırarak açıklaması zorunlu kılınmıştır.⁴¹

Esas olarak 1951 Cenevre Sözleşmesi, İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'daki mültecileri koruma altına almak amacıyla oluşturulmuştur. Mülteci tanımı ise 1951 yılından önceki olaylar sonucunda Avrupa'da yerinden edilmişleri kapsamaktadır.⁴² Bu nedenle 1951 Cenevre Sözleşmesinin mülteci tanımında hem tarihi hem de coğrafi kısıtlama bulunmaktadır. Dünya genelinde yaygınlaşan mülteci hareketleri doğrultusunda 1967 yılına ait Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokol ile sözleşmede bulunan “1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda” ve “söz konusu olaylar sonucunda” cümlesi metinden çıkarılmıştır. Böylece coğrafi ve tarihi kısıtlama kaldırılmıştır. 1967 Protokolü ile 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde bulunan mülteci tanımının biçimsel olarak evrenselleşmesi sağlanmıştır.⁴³

Fakat 1951 Cenevre Sözleşmesi mülteci statüsüne dar bir çerçeveden bakmıştır. Bundan dolayı gelişmemiş ve az gelişmiş bölgelerde iç savaş, doğal afet ve kıtlık nedeniyle ortaya çıkan mülteci hareketlerine cevap verememiştir. Bu bakımdan

⁴⁰ BMMYK, *Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler*, Ankara: Damla Matbaası, 1998, s.68.

⁴¹ Odman, s.45.

⁴² Ceki Hazan, s.187.

⁴³ Çiçekli, s.228-229.

günümüzün koşullarına uygun olarak mülteci kavramını geniş olarak ele alan bölgesel sözleşmeler ve bildirimler yayınlanmıştır.⁴⁴

Söz konusu bölgesel sözleşmelerden olan ilk bölgesel mülteci belgesi olan 1969 yılına ait Afrika Birliği Örgütü'nün Mülteci Sözleşmesi, geniş kapsamlı bir mülteci tanımı yapmıştır. Sömürgeciliğin sonlandırıldığı ve ulusal bağımsızlığın ilan edildiği dönemlerde Afrikalı mülteciler meselesinin büyümesi durumunda yeni bir mülteci tanımına ihtiyaç duyulmuştur. Bu sözleşmeye göre “Mülteci deyimi, dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği veya vatandaşı olduğu kendi ülkesinin bir bölümünde ya da bütününde kamu düzenini ciddi bir biçimde tehdit eden olaylar yüzünden ülkesi dışında başka bir yere sığınmak için yaşadığı yerden ayrılmak zorunda kalan her insanı kapsar.”⁴⁵

Cenevre Sözleşmesi'ndeki mülteci tanımının kapsamını genişleten daha yakın tarihli bölgesel sözleşme ise Latin Amerika devletleri tarafından 1984 yılında benimsenen Cartagena Deklarasyonu'dur. Cartagena Deklarasyonu ile benimsenen mülteci tanımının bağlayıcılığı bulunmamaktadır, bölge ülkelerinin iç hukuk düzenlemelerinde benimsenmektedir.⁴⁶

Görüldüğü üzere yaşanan olaylar sonucunda sözleşmelerde yer alan mülteci tanımlamaları yetersiz kalmış ve her yeni deneyim sonucunda mülteci tanımının kapsamı genişletilmiştir. Mülteci tanımı hukuki olarak her zaman bir sınırlamayı içermiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesi her ne kadar dar çerçevede bir mülteci tanımına sahip olsa da mültecilerin haklarını hukuki bir zemine oturtması açısından önemini korumaktadır. Özellikle “geri göndermeme” ilkesi evrensel bir hukuk prensibi olarak kabul görmektedir.

1.2.2. Sığınmacı

Sığınmacı terimi, kişinin ülkesinde işkence görme konusunda haklı gerekçeye dayanan bir korkusunun olması veya şiddet ve çatışma olaylarından dolayı yaşamının

⁴⁴ Odman, s.46.

⁴⁵ BMMYK, Dünya Mültecilerin Durumu, s.52.

⁴⁶ Çiçekli, s.229.

tehlikede olması ve bu nedenle bir başka ülkeden mülteci statüsü talep eden kişiler için kullanılmaktadır.⁴⁷

Sığınmacı, mülteci olarak tanınabilmek için uluslararası koruma talebinde bulunan fakat statüsü henüz resmi olarak tanınmamış kişidir. Sığınmacı terimi, genellikle mülteci statüsü almak amacıyla hükümet veya Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliğine başvuran ve bu yönde alınacak kararı bekleyenler için kullanılmaktadır. Sığınmacıların statüleri resmiyette tanınmamış olsa dahi geldikleri ülkeye zorla geri gönderilemezler.⁴⁸

Mülteci ile sığınmacı kavramları benzerlik taşır; fakat aralarında fark vardır. Statüsü tanınmış ve BMMYK'nın koruması altında olan kişi mültecidir. Mülteci uluslararası sözleşmelerde ve iç hukuk düzenlemelerinde yer alan haklardan faydalanır. Sığınmacı ise yurttışı olduğu ülkenin dışında bir ülkede bulunan ve mülteci olarak kabul edilmek için başvuru yapmış ve bu işlemlerin bitmesini bekleyen kişidir.⁴⁹ Öyleyse sığınmacı ile mülteci arasında hukuki statü açısından bir fark bulunmaktadır. Sığınmacıların tümü başvuruları değerlendirilip karar bağlanan kadar "varsayımsal mülteci" olarak görülmelidirler. Böylece devletlerin, insanları baskı ve eziyet tehlikesiyle karşılaşabilecekleri bir ülkeye geri göndermelerini yasaklayan geri göndermeme ilkesinden yararlanırlar.⁵⁰

1.3. Tarihsel Perspektifte Dünyada ve Türkiye'de Uluslararası Göç ve Mülteciler

1.3.1. Dünyada Göçün Tarihsel Gelişimi

Göçler tarihsel sürecin değişik evrelerinde farklı boyutlarda gelişmiştir. Doğa olayları, coğrafik faktörler ve iklim koşulları nedeniyle ilk büyük göç yaşanmıştır. Bu süreçten sonra bölgesel nüfus yoğunluğunun yarattığı göç hareketleri meydana gelmiştir. Fakat tarihsel sürece damgasını vuran göçler politik karakterlidir. Bunlar

⁴⁷ BMMYK, Dünya Mültecilerin Durumu, s.183.

⁴⁸ Uluslar arası Af Örgütü, **İki Arada Bir Derede Suriyeli Mültecilere Koruma Sağlanmıyor**, 2009, sf:5

⁴⁹ Özkan, s.71.

⁵⁰ BMMYK, Dünya Mülteci Durumu, s.184.

ilhak ve istilalara dayanan savaşların, egemenlerin oluşturduğu siyasi baskıların ve kapitalist üretim ilişkilerinin yarattığı ekonomik, toplumsal ve sosyal değişmelerin kaçınılmaz bir sonucu olarak oluşan göçlerdir.⁵¹

Bu göçler modern döneme aittir. Nermin Abadan modern döneme ait beş farklı göç dalgasından bahsetmiştir:

İlk göç dalgası: Avrupa ülkelerinin emperyalist hamleleriyle başlar ve Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesi ile sonlanır. İngiltere, İspanya, Portekiz, Fransa ve Hollanda gelişen nüfuslarına bu dönemde yerleşim yerleri aramış ve sömürgeler kurmuştur. Bu bakımdan Avrupa üç yüz yıl boyunca göç hareketlerine yön vermiştir.⁵²

İkinci göç dalgası: İlk göç dalgasıyla aynı dönem içerisinde fakat farklı bir doğrultuda gerçekleşmiştir. Avrupalı tüccarlar 17.yüzyıl ile 18.yüzyılda Kuzey Afrika'dan Karibya adalarına, Güney Amerika'ya ve Brezilya'ya köleler taşımışlardır. 19. Yüzyılda köleliğin kaldırılmasından sonra İngilizler Güney Asya'daki işgücünü Doğu Afrika, Surinam Jamaica ve Trinidad'a taşımışlardır. Ayrıca Avrupalılar, Tayland, Endonezya Hindçin'de Çinli çalıştırmışlardır. Üç yüzyıl süren bu göçler sonucu yerli halklar azınlık konumuna geçmiş ve Birleşik Amerika, Kanada, Yeni Zelanda ve Avustralya gibi yeni devletler ortaya çıkmaya başlamıştır.⁵³

Bu farklı biçimdeki göçler Avrupa sömürgeciliğinin sonuçlarıdır. Geç 17'nci yüzyıldan 19'uncu yüzyılın ortalarına kadar çiftliklerde, maden ocaklarında meta üretimini temelini oluşturan köle taşımacılığı sistemi modern emek göçünün önemli bir atasıdır.⁵⁴ Portekizli gemiciler 1550'lerden sonra Afrika'dan Karayipler'e tütün ile şeker plantasyonlarında çalıştırmak için esir taşımaya başlamışlardır. İzleyen yüzyıllarda Kuzey Amerika ile Güney Amerika'ya 15 milyon köle taşınmıştır.⁵⁵ 19'uncu yüzyılın

⁵¹ Mustafa Peköz, **Avrupa Birliği'nde Göçmenler Almanya'da Türkler Kürtler**, İstanbul: Gün Yayınları, 2002, s.11.

⁵² Nermin Abadan, "Küreselleşme Göç ve Toplumsal Değişme", **Mübeccel Kıray İçin Yazılar**, Fulya Atacan, Fuat Ercan, Hatice Kurtuluş, Mehmet Türkay (hızl.), İstanbul: Bağlam Yayınları, 2000. S.41.

⁵³ Abadan, Küreselleşme Göç ve Toplumsal Değişme, s.41-42.

⁵⁴ Castles ve Miller, s.72.

⁵⁵ Toksöz, s.12.

ikinci yarısından itibaren köleliğin yerini sözleşmeli işçilik almıştır. Sözleşme sistemi, işçileri zorla çalıştırmak amacıyla başka bölgelere gönderilmesine dayanmaktaydı.⁵⁶

Üçüncü uluslararası göç dalgası: Birinci Dünya Savaşı'nın sona erdiği ve imparatorlukların dağıldığı dönemi kapsar. Osmanlı Devleti ile Habsburg Devleti'nin yıkılması sonucu Orta Avrupa, Doğu Avrupa ve Güney Avrupa'da sınırları etnik toplumların sınıрыyla örtüşmeyen yeni devletler türemeye başlamıştır. Söz konusu devletler, milliyetçilik etkisiyle homojen nüfuslar yaratmak amacıyla zorunlu göç kararları almıştır. Bu nedenle büyük çapta sığınmacı hareketleri bu dönemde öne çıkan göç hareketidir. Ayrıca Rus Devrimi ve Nazi'lerin Yahudilere uyguladıkları tasfiye hareketleri de bu dönemde göçlere neden olmuştur.⁵⁷

Bu dönemde savaş söz konusu zorunlu göçlere neden olurken uluslararası emek göçünü de azaltmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin göçü kısıtlayan düzenlemeler getirmesi, 1930 ekonomik bunalımın yaşanması nedeniyle bu ülkelerde göçmen sayısı çok azalmıştır. İki savaş arasında Avrupa'da da kriz yaşanmış, iç göç yavaşlamıştır. Fakat Nazi Almanya'sı işgal ettikleri yerlerden getirdiği yabancı işçileri, savaş esirlerini silah sanayide zor kullanarak çalıştırmışlardır.⁵⁸

Ekonomik krizle birlikte göçmenlere karşı düşmanlık da artmıştır. ABD, Güney ve Doğu Avrupa'dan gelen göçmenlerin asimilasyona direnç gösterdiklerini ve bu nedenle kamu düzenini, Amerikan değerlerini tehdit ettiklerini iddia ederek Kuzeybatı Avrupa dışından gelen her göçü sınırlandıran yasalar çıkartmıştır. Bu yasaların getirdiği milliyet esaslı kotayla 1960'lara kadar büyük ölçekli göçü durdurmuştur. Fakat Fordist dönemde emek açığı güneyden gelen siyah işçilerle kapatılmıştır. Bunun birlikte Amerikanlaştırma kampanyaları başlatılmış ve Meksikalı göçmenler ülkelere gönderilmiştir. Bu dönemde Hitler'in yükselişi nedeniyle Amerika'ya göç eden Yahudilere yapılan yardımlar da kısıtlıydı. Fransa ise savaştan dolayı fazlaşan demografik açığını gidermek için Polonya, İtalya ve Çekoslovakya ile istihdam anlaşmaları imzalanmıştır. Fakat 1930'lardaki krizde yabancılara karşı

⁵⁶ Castles ve Miller, s.75.

⁵⁷ Abadan, Küreselleşme Göç ve Toplumsal Değişme, s.42.

⁵⁸ Toksöz, s.15.

düşmanlık artmış ve yabancıların işten atılmasına imkan sağlayan yasalar çıkartılmıştır. Böylece birçok göçmen işten atılmış ve sınır dışı edilmiştir.⁵⁹

Dördüncü göç dalgası: İkinci Dünya savaşından sonra sömürgeci devletlerin tasfiyesiyle yeni devletler ortaya çıkmıştır. Etnik açıdan bölünmüş ve otoriter siyasi rejime sahip oldukları için bu yeni devletlerde şiddet hareketleri ortaya çıkmıştır. Bunun sonucu olarak geniş çapta sığınmacı hareketi başlamıştır. İsrail'den Araplar, Kuzey Afrika'dan Yahudiler, Endonezya'dan Çinliler kaçmak zorunda kalmıştır. Ayrıca Doğu Afrika, Seylan ve Brimanya'dan Güney Asyalılar kaçmıştır. Bu bakımdan milyonlarca insan sığınmacı konumuna geçmiştir. Bağımsızlık hareketleriyle Cezayir'den Fransızlar, Angola'dan Portekizliler, Zimbabwe'den İngilizler ayrılmak zorunda kalmıştır. Ayrıca Hindistan'ın bölünmesi, Sovyetler Birliği'nin çözülmesi de göç hareketlerini doğurmuştur.⁶⁰

Beşinci göç dalgası: Ekonomik nedenlerle ortaya çıkmıştır. 1950'li ve 1960'lı yıllar Birleşik Amerika, Batı Avrupa ve petrol üreten Orta Doğu ülkelerinin işgücü ithal ettiği dönemdir. Batı Avrupa ülkelerine Yugoslavya, Türkiye ve Kuzey Afrika'dan iş göçü yaşanmıştır. Bununla birlikte Meksika'dan Amerika'ya, Mısır, Filistin, Yemen'den Suudi Arabistan'a, Irak ve Emirliklere doğru iş gücü göçü yaşanmıştır.⁶¹ İş göçü, göç kabul eden ülkeler tarafından geçici olarak düşünülmüştür. Ancak misafir işçilerin büyük kısmı gittikleri ülkelerde kalmış ve ev sahibi toplumun etnik ve dini yapılarında değişimlere sebep olmuştur.⁶²

1960'ların sonlarında kitlesel göçlere muhalefet edilmiştir, fakat 1973'te petrol kriziyle oluşan ekonomik kriz göç kapılarının kapatılmasında dönüm noktası olmuştur. İşçi alımı hükümetler tarafından durdurmuş ve göç ettikleri ülkeye iyice yerleşmiş işçiler kalmayı yeğlemişlerdir.⁶³

1980'li yılların ikinci yarısında oluşan göç Batı Avrupa'ya doğru yeniden başlamıştır. Temel nedeni ekonomik ve politik problemlerdir. Yeni göçmenler işçi ve

⁵⁹ Castles ve Miller, s.87-88.

⁶⁰ Abadan, Küreselleşme Göç ve Toplumsal Değişme, s.42-43.

⁶¹ Abadan, Küreselleşme Göç ve Toplumsal Değişme, s.43.

⁶² Esma Durugönül, "Sosyal Değişme, Göç ve Sosyal Hareketler", **II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç**, Ankara: Sosyoloji Deneği Yayın, 20-21-22 Kasım 1996, s.96.

⁶³ Toksöz, s.25.

gittikçe artan sayıda sığınmacılardan oluşmaktadır. Bu dönemde mülteci ve sığınmacı sayısı dünya genelinde büyük bir artış yaşamıştır. Sığınmacı sayısı Afrika, Latin Amerika ve Asya'daki çatışma bölgelerinden Kuzey Amerika ve Avrupa'ya gelenler ve Sovyetler Birliği'nin çöküşü sonucu artmıştır.⁶⁴

1990'lı yıllarda Balkanlarda yaşanan kriz yoğun bir göçmen ve mülteci hareketine yol açmıştır. 1993'ten sonra eski Yugoslavya'daki savaştan dolayı Hırvatistan ve Bosna-Hersek'ten kaçarak sığınma başvurusunda bulunan kişi sayısı 5 milyondur. 700 bin kişi Batı Avrupa'ya erişme şansı bulmuştur. Gidilen ülkeler arasında başta Almanya gelmekte onu İsviçre, Avusturya, İngiltere, Macaristan takip etmektedir.⁶⁵

Bu nedenle 1990'lı yılların başları sığınma konusunda paniğin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde aşırı sağ hareketler yükselişe geçmiş, sığınmacı barınaklarına yönelik kundakçılık ile yabancılara yönelik saldırılar gerçekleşmiştir. Bu süreçte Avrupalı devletler "Avrupa Kalesi" inşasının habercisi olan bir dizi kısıtlamalar ortaya koymuştur. Bu bakımdan 1995 yılı sonrası resmi mülteci sayısında azalma görülmüştür.⁶⁶

2000'li yıllarda ise Avrupa devletlerinin göçmenlere yönelik sınırlarını kapama politikası daha da güçlenerek devam etmiştir. Özellikle 2001 yılında yaşanan 11 Eylül saldırısı sonrası göçmenler daha çok güvenlik meselesi bağlamında ele alınmış ve bir tehdit olarak görülmüşlerdir.

Görüldüğü gibi dünya üzerinde yaşanan göçler geçmişten günümüze doğru farklı formlarda gerçekleşmiştir. Günümüzde sığınmacı, mülteci hareketi en önemli nüfus hareketi olarak görünmektedir. Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliğin 19 Haziran 2018'de yayınladığı yıllık Küresel Eğilimler Raporu'nun ortaya koyduğu istatistiksel veri yaşananların ciddiyetini gözler önüne sermektedir: 2017 sonunda 68,5 milyon insan yerinden edilmiştir. Yerinden edilmiş 68,5 milyonun 25,4 milyonu ise çatışma ve zulümden dolayı evlerini terk eden mültecilerden oluşmaktadır. Dünya

⁶⁴ Castles ve Miller, s.112, 149.

⁶⁵ Toksöz, s.120.

⁶⁶ Castles ve Miller, s.149-150

çapında zorla yerinden edilmenin 2017 yılında birbirinin arka arkaya beşinci kez rekor düzeye ulaşmasını oluşturan durumlar şunlardır: Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki bunalım, Güney Sudan'da yaşanan savaş ve yüz binlerce Arakanlı mültecinin Myanmar'dan Bangladeş'e kaçması, mülteci sayısını artırmıştır. 25,4 milyon mülteci, Filistin, Suriye, Afganistan, Güney Sudan, Myanmar, Sudan gibi ülkelerden gelmektedir. Bu büyük ölçekli yerinden edilen insanlara ev sahipliği yapan ülke sayısı son derece azdır.⁶⁷ Söz konusu nüfus hareketleri karşısında özellikle Avrupa ülkelerinin güvenlik ekseninde göç politikaları ürettiğine değinmişti. Bu tutumun Suriyeli mülteciler konusunda da devam ettiği görülmektedir.

İlk olarak 2001 yılında Avrupa Birliği, Türkiye'ye Geri Kabul Anlaşmasını sunarak bu anlaşmanın müzakere edilmesi yükümlülüğünü getirmiştir. Avrupa ülkeleri Suriyeli mülteciler söz konusu olduğunda Geri Kabul Anlaşması'nı tekrar Türkiye'nin önüne koymuştur. Avrupa Birliği güvenli üçüncü ülke ve ilk iltica ülkeleri gibi kurallarını pratiğe geçirebilmek böylece sığınma yükünü başka devletlere atabilmek için geri kabul anlaşmalarına gereksinim duymaktadır. Transit ülke olan Türkiye açısından bu anlaşma önemlidir. Çünkü bu anlaşma eğer Türkiye ilk iltica ülkesi veya üçüncü ülke ise Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine giden tüm sığınmacıların hiçbir değerlendirmeye tâbi tutulmadan Türkiye'ye geri gönderilmesini içermektedir.⁶⁸

Avrupa Birliği sürecindeki müzakereler çerçevesinde Türkiye'nin Avrupa'nın kapı bekçiliğini yapması beklenmiştir. Bu çerçevede Suriyeli mülteciler, AB ülkeleri ile Türkiye arasında pazarlık konusu haline gelmiştir. Anlaşıldığı gibi Türkiye ile AB ülkeleri Suriyeli mültecileri kendi çıkarları doğrultusunda araçsallaştırmıştır. Avrupa ülkeleri tarafından göç politikalarının zamanla nasıl pragmatik bir mantık çerçevesinde ele alındığı tarihsel süreçte görülmektedir. Suriyeli mülteciler konusunda Türkiye'nin tutumunu daha iyi kavrayabilmek için Türkiye'deki göçün tarihsel sürecine değinecektir.

⁶⁷ BMMYK, Zorla Yerinden Edilen İnsan Sayısı 2017'de 68 Milyonu Aştı, Mülteciler İçin Küresel Bir Anlaşmanın Sağlanması Kritik Önemde <https://www.unhcr.org/tr/19707-zorla-yerinden-edilen-insan-sayisi-2017de-68-milyonu-asti-multeciler-icin-kuresel-bir-anlasmanin-saglanmasi-kritik-onemde.html>, (10 Ocak 2019)

⁶⁸ Sibel Özel, **AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması ve Vize Serbestisi**, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2014. s.55-57-60.

1.3.2. Türkiye’de Göçün Tarihsel Değişimi

Türkiye’den Avrupa ülkelerine giden işçi göçmenler nedeniyle uluslararası göç rejimi içinde Türkiye göç veren ülke olarak tanımlanmıştır. Fakat son zamanlarda Türkiye’ye doğru gerçekleşen göçler Türkiye’nin hem göç alan hem de geçiş ülkesi olarak tanımlanmasına sebep olmaktadır. Türkiye’nin uluslaşma sürecinde aldığı göçler ağırlıklı olarak çevre ülkelerin etnik Türkleri veya Türk kimliğine uyumu kolay olacak etnik kimliklerden gelen kişilerden oluşmuştur. Türkiye son zamanlarda ise farklı ülkelerden, çeşitli etnik kökene ve dine sahip yabancı olarak görülen kişilerin göçlerine tanık olmaktadır. Böylelikle Türkiye göç veren, göç alan ve geçiş ülkesi olarak yeni bir konuma geçmiştir. Bu yeni konumuna geçmesine özellikle sığınmacı, mülteci, kaçak işçi gibi çok çeşitli göçmen grupları etkili olmuştur.⁶⁹

Esasen Türkiye, göç dalgalarına yabancı bir ülke değildir. Yakın geçmişinde önce tarım imparatorluğundan küçülen ulus devlete geçiş sürecinin doğurduğu nüfus değişimi sürecini, daha sonra ise nüfusu hızla artan bir çevre ülkesinin nüfus ihracı sürecini yaşamıştır. Günümüzde ise daha önce belirtildiği gibi uluslararası ekonomi ve konjonktürdeki gelişmelere bağlı olarak sığınmacı, kayıtsız işçi gibi nüfus hareketlerine sahne olmaktadır.⁷⁰

Türkiye’nin ulus devlete geçiş sürecinde yaşanan nüfus hareketleri günümüzdeki nüfusun oluşmasında etkilidir. 19’uncu yüzyılın ortalarından beri Anadolu’ya göç edenler, Anadolu’dan gidenler ve ülke içinde yer değiştirenler günümüzdeki nüfusu oluşturmuştur. Bu kitlesel göçler Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında Türk Müslüman nüfusun güçlenmesinde önemli rol oynamıştır. Çoğunluğu zorunlu göç olarak tanımlanabilecek bu nüfus hareketleri 19’uncu yüzyılda Kafkasya ve Kırım’dan başta Çerkezler ve Tatarlardan oluşan göçmenler;⁷¹ İspanya, Almanya, Fransa, Macaristan ve İtalya’dan gelip Anadolu’ya sığınan Yahudi mülteciler; Avusturya

⁶⁹ İçduygu, Erder ve Gençkaya, s.223.

⁷⁰ Sema Erder, “Uluslar arası Göçte Yeni Eğilimler: Türkiye ‘Göç Alan’ Ülke mi?”, **Mübeccel Kıray İçin Yazılar**, Fulya Atacan, Fuat Ercan, Hatice Kurtuluş, Mehmet Türkay (hzl.), İstanbul: Bağlam Yayınları, 2000, s.235.

⁷¹ Ferhunde Özbay ve Banu Yücel, **Türkiye’de Göç Hareketleri, Devlet Politikaları ve Demografik Yapı**, Ankara, 2001, s.2-3.

İmparatorluğu'ndan kaçan Macar, Leh, Beyaz Rus mültecileri ve 93 Harbi ile Balkanlardan gelen Müslüman muhacirlerden oluşmaktadır.⁷²

Osmanlı Devleti tarımsal iş gücü açığı nedeniyle muhacirlere toprak ve sermaye dağıtarak üretime katılmalarını hızlandırmaya çalışmıştır. 1912-13 Balkan Savaşları nedeniyle muhacirler gelmiş ve ardından yaşanan Birinci Dünya Savaşı'yla göçler devam etmiştir. Bu nedenle Osmanlı Devleti, sonradan gelen muhacirlerin yerleştirilmesini yapamamış ve kaybedilen topraklardan göçmen akımları devam etmiştir. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Yunanistan ile imzalanan mübadele antlaşmasına göre yaklaşık 400 bin Türk daha Yunanistan'dan Türkiye'ye göç etmiştir. Kısaca 19'uncu yüzyılın ortalarından Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar Anadolu'ya yönelen göç hareketleri sürecinde ölenler hariç 5 milyon kişiden fazla Türk Müslüman nüfusun Türkiye'ye göç ettiği ileri sürülmektedir. Anadolu'dan gidenlerin sayıları da net değildir.⁷³

1931-35 yılları arasında Bulgaristan'da Pomak'lara uygulanan isim değiştirme politikasından dolayı birçok Pomak Türkiye'ye sürgün edilmiştir. 1923-45 yılları arasında sınır değişiminden dolayı Türkiye'ye Romanya'nın Türk ve Tatarları göç etmek zorunda kalmıştır. İki dünya savaşı arasında ise Kafkaslar'dan Türkiye'ye Kafkasya Müslümanları ve Tatarlar sığınmıştır. Söz konusu muhacirler, "Türk soyundan veya Türk kültürüne bağlı olma" şartı arayan 1934 tarihli İskân Kanunu çerçevesinde vatandaşlık hakkı, toprak ve ziraat yardımından yararlanmıştır. İskânlı muhacirlerin Orta Anadolu illerine %10 oranlarında yerleştirilmesi geleneği ve iskânlı göç uygulaması 1970 yılında sonlandırılmıştır. İskân Kanunu ise 2006 yılında kaldırılmıştır.⁷⁴

Görüldüğü üzere İskân Kanunu, Türk dış politikasının esasını oluşturan ve hâlâ devam eden yaklaşımı yansıtmaktadır. "Türk soyundan olan ve Türk kültüründen olanlar" Türkiye'ye göç etme ve yerleşme hakkına sahiptirler. Ayrıca Türkiye'ye muhacir olarak alınamayacak kişilerden, "Türk kültürüne bağlı olmayanlar, anarşistler,

⁷² Nurcan Özgür, "Modern Türkiye'nin Zorunlu Göçmenleri: Muhacirler, İskanlılar, Mübadiller, İslamlar, Soydaşlar, 'G'Grubu, Mülteciler, 'Tekne Mültecileri'" **Küreselleşme Çağında Göç Kavramları Tartışmaları**, S. Gülfer İhlamur-Öner ve N.Aslı Şirin Öner (drl.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s.202.

⁷³ Özbay, Yücel, s.4.

⁷⁴ Özgür, s.205.

casuslar, göçebe Çingenerler ve memleket dışına çıkarılmış olanlar” olarak bahsedilmektedir.⁷⁵

İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’nin savaşa dâhil olmama çabası, Almanya ile ilişkilerin istikrarsız olması ve uluslaşma sürecinde Nazi hayranlığının hâkim olması nedeniyle göç siyasetindeki uygulamaları tutarsızlaşmıştır. Türkiye 1933-45 yılları arasında bilim adamı, yazar ve sanatçı olan 800 Alman mülteciyi kabul etmiştir. Doğu Avrupa’daki Nazi rejiminden kaçan Musevilere sığınma olanağı tanımıştır. Ancak aynı yıllarda uyguladığı Varlık Vergisi nedeniyle gayrimüslimlerin göç etmelerine neden olmuştur. 1934 yılında 2.000 sanat erbabı Rum Yunanistan’a göç etmek zorunda kalmıştır. Yine aynı yıl Musevi esnafın ev ve dükkânlarına yönelik saldırılar nedeniyle 10.000 Musevi İstanbul’dan ayrılmak zorunda kalmıştır. 1948 yılında ise İsrail Devleti’nin kurulmasından dolayı 35.000 Musevi İsrail’e göç etmiştir. 1950’li yıllara geldiğimizde ise Kıbrıs meselesi ve Filistin sorunu nedeniyle ortaya konan etnik ve dini söylemlerin baskısı nedeniyle 297 bin gayrimüslim Türkiye’den göç etmek zorunda kalmıştır.⁷⁶

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’da gerçekleşen en büyük kitlesel insan hareketlerinden biri, 1989’da 300 binden fazla Bulgaristan Türkü ve Pomak’ın Bulgaristan’dan Türkiye’ye göçe zorlanmasıdır. Bu göç, geçmişten gelen göç hareketinin devamı niteliğindedir. 1950’de Bulgaristan’daki komünist rejim, Türkiye’den 250 bin Türkü topraklarına kabul etmesini talep etmişti. Bu talep iki ülke ilişkilerinde krize neden oldu ve 1951 yılı boyunca 150 binden fazla Türk ülkeden çıkarıldı. 1970’lerde ise aile birleşmesi anlaşması sonucunda Bulgaristan’dan Türkiye’ye bir göç akını daha yaşandı. 1989 yılına gelindiğinde Türkler, Bulgaristan hükümetinin asimilasyon politikasına karşı gösterdikleri dirençten dolayı göçe zorlanmıştır. Böylece Türkiye’ye doğru büyük kitlesel bir göç yaşanmıştır.⁷⁷

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün kaynaklarına göre 1923-1997 döneminde Türkiye’ye muhacir konumunda gelenler 1,6 milyon kişidir. Muhacirlerin

⁷⁵ İçduygu, Erder, Gençkaya, s.144.

⁷⁶ Özgür, s.205-206-207.

⁷⁷ Kemal Kirişçi ve Sema Karaca, “Hoşgörü ve Çelişkiler 1989, 1991 ve 2011’de Türkiye’ye Yönelen Kitlesel Mülteci Akınları”, **Türkiye’nin Göç Tarihi 14.yüzyıldan 21.yüzyıla Türkiye’ye Göçler**, M.Murat Erdoğan, Ayhan Kaya (derl.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s.301-302.

%43,3'ü iskânlı olarak %56,7'si serbest göçmen statüsüyle Türkiye'ye yerleşmişlerdir. Muhacirlerin %48'ini Bulgaristan kökenli muhacirler oluşturmaktadır. Bulgaristan'dan gelen muhacirlerin çoğunluğu 1989'da yaşanan kriz sırasında gelmiştir.⁷⁸

Bulgaristan Türklerinin kitlesel akını bir grup Kürtün Türkiye'ye sığındığı döneme denk gelmiştir. 1988'de bir grup Kürt peşmergenin aileleri, Irak ordusu tarafından Halepçe'de katledildikten sonra Türkiye'ye sığınmıştır. İlk zamanlarda Türkiye hükümeti Irak'tan gelen bu mültecilere sınırı açmamak için direnmiş; ancak uluslararası baskılar nedeniyle 50 binden fazla mülteci Türkiye'ye giriş yapmıştır. Mülteciler Güneydoğu'da kurulan dört mülteci kampına yerleştirilmişlerdir. Yetkililer mülteci statüsünün genişletildiği izlenimini vermemek için bu kamplarda kalanlara "geçici sığınma kampları" kampta kalanlara ise "misafir" demeyi tercih etmiştir. Söz konusu Kürt mültecilerin çoğu sonradan ülkelerine geri dönmüş, küçük bir kısmı ise Batı ülkelerine yerleştirilmiştir.⁷⁹

Aynı şekilde Bulgaristan'dan gelen muhacirlerin bir kısmı da Bulgaristan'a geri dönmüştür. Vasileva'nın yaptığı araştırmaya göre 1989 kriz sonrası göç edenlerin %42'si Bulgaristan'da başlayan demokratikleşme hareketi nedeniyle 1990 yılı sonuna kadar Bulgaristan'a geri dönmüştür.⁸⁰

1980'li yılların başlarında Türkiye'nin göç alan konumunda önemli bir değişim yaşanmıştır. Bu değişim modern Türkiye tarihinde ilk defa Türk ve Müslüman kökene sahip olmayanların Türkiye'ye göç etmesiyle gözlenmiştir. Yani ilk defa yabancı olarak adlandırılanların Türkiye'ye göç etmesi söz konusudur. Böyle bir döneme girilmesinin sebepleri Türkiye'nin çevresindeki ülkelerde yaşanan siyasal krizler, ekonomik bunalımlar ve küreselleşmenin getirdiği değişimler nedeniyle devletin istemi dışında Türkiye'nin göç edilecek bir ülke olarak belirlenmesidir. Bu göç dalgaları düzenli göçlerden ziyade işçi göçü, bavul ticareti, sığınmacı ve mülteci hareketlerini kapsayan düzensiz göçlerden oluşmaktadır.⁸¹

⁷⁸ Erder, s.237, 239.

⁷⁹ Kirişçi ve Karaca, s.303-304.

⁸⁰ Erder, s.241.

⁸¹ İçduygu, Erder, Gençkaya, s.58, 321.

Türkiye'nin bu şekilde göçmen alan ülke haline getiren tarihsel olaylardan ilki 1970'lerde Sovyet Rusya'nın Afganistan'ı işgal etmesi, İran'da yaşanan rejim değişikliği, 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında Irak'ta yer alan Saddam Hüseyin rejiminin Orta Doğu'da sebep olduğu kargaşa ve savaşlar, son olarak Sovyetler Birliği ile Doğu Avrupa'daki komünist yönetimin çöküşü gösterilebilir.⁸²

Söz konusu tarihsel olaylardan sonra özellikle 1990'lardan sonra Türkiye'ye yönelen uluslararası nüfus hareketlerinin sayısal ölçeği büyümüş ve kültürel köken olarak çeşitlenmiştir.⁸³ 1992-95 Bosna Savaşı ve 1998-99 Kosova Savaşları sırasında Türkiye'ye 20.000 Bosnalı ve 17.746 Kosovalı sığınmıştır.⁸⁴ 1995-2013 yılları arasında 48 bin İran, 24 bin Irak ve yaklaşık 29 bin Afganistan vatandaşı Türkiye'ye sığınma talebinde bulunmuştur.⁸⁵ BMMYK'nın verilerine göre 2000'li yıllarda Türkiye'ye sırasıyla İran, Irak, Somali, Afganistan, Sudan gibi ülkelere sığınmacılar gelmiştir. Genel olarak İran ve Irak'tan gelenler büyük çoğunluğu oluşturmaktadır.⁸⁶

Görüldüğü üzere Türkiye, ilk kurulduğu tarihten bu yana nüfusu millileştirme politikaları gütmüştür. Türk etnik ve kültürüne yakın olarak görülenlerin ülkeye kabul edilmesini sağlayan politikalar uygulanmıştır. Söz konusu göçmenlerin kalıcı yerleşmesinin ve vatandaşlık almasının önü açılmıştır. 1990 yılından sonra farklı etnik ve kültürlerden gelen göçmenlerin artmasıyla Türkiye'nin göç politikaları geçicilik üzerine kurulmuştur. Bu gruplar arasında 2011 yılında Türkiye'ye doğru gerçekleştirdikleri kitlesel nüfus hareketiyle bugün Türkiye'nin en büyük mülteci nüfusunu oluşturan Suriyeli mülteciler yer almıştır. Yaklaşık olarak 3,5 milyon Suriyeli mülteci, Türkiye'nin bugüne dek karşılaşmadığı yoğunlukta bir kitlesel nüfustur. Suriyeli mülteciler diğer gruplardan sayıca fazla olması nedeniyle ayrılmaktadır. Ayrıca Türkiye, ilk defa "soydaş" olarak görmediği bir nüfusa "açık kapı politikası" ile farklı bir uygulamada bulunmuştur. Yabancı olarak görülen Suriyeli mültecilerin toplumsal

⁸² Ahmet İçduygu, "Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göç Dalgaları İçinde 'Transit Göç'" **Türkiye'nin Göç Tarihi 14.yüzyıldan 21.yüzyıla Türkiye'ye Göçler**, M.Murat Erdoğan, Ayhan Kaya (derl.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s.282.

⁸³ Erder, s.256.

⁸⁴ Özgür, s.210.

⁸⁵ Kemal Kirişçi, **Misafirliğin Ötesine Geçerken Türkiye'nin 'Suriyeli Mülteciler' Sınava**, Ankara, 2014, s.17.

⁸⁶ Selahattin Ateş, "Türkiye ve Mülteciler", **İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika**, Ankara: Anıl Reklam Matbaacılık, 2011, s.332.

kabulünü de sağlayabilmek için “ensar”, “din kardeşimiz”, “misafirlerimiz” gibi tanımlamalarda bulunulmuştur.

1.4. Suriyeli Mülteciler⁸⁷

Türkiye yaklaşık 4 milyon mülteciyle dünyanın en büyük mülteci nüfusuna sahiptir. 3,5 milyonu Suriyeli mültecilerden oluşmaktadır. Suriyeli mültecilerin sığındıkları diğer ülkeler ise Lübnan, Irak, Ürdün ve Mısır’dır.⁸⁸

Suriye’de 2011 yılında ortaya çıkan rejim karşıtı gösterilerin zamanla bir iç savaşa dönüşmesiyle Suriye’den komşu ülkelere doğru insanlar kaçmaya başlamıştır. Suriye’den Türkiye’ye yönelik ilk toplu nüfus hareketi, 29 Nisan 2011’de Hatay’ın Yayladağı ilçesindeki Cilvegözü Sınır Kapısı’ndan 252 kişilik bir grubun gelmesiyle gerçekleşmiştir.⁸⁹

Türkiye mülteci ve sığınmacılara alışkın bir ülkedir. Fakat Suriyeli mültecilerin ülkeye girişi beklenmedik durumlar yaratmıştır. İlk olarak hızlı bir şekilde neredeyse 1 milyon civarında olan mülteci sayısı, Türkiye tarihinde diğer hiçbir kitlesel akınlara benzememektedir. İkincisi, geçmişteki uygulamalardan farklı olarak Avrupa dışından Türkiye’ye göç etmiş bu kadar fazla sayıda mülteci için “açık kapı politikası” bir sapmayı göstermektedir. Üçüncüsü ise Türkiye’nin bireysel ve kitlesel sığınmalara cevap veren yeni bir göç yasasının uygulamasından sorumlu Göç ve İltica Genel Müdürlüğü’nün kuruluş dönemine rastlamasıdır.⁹⁰

Türkiye Suriye’deki çatışmalar başladıktan sonra “Açık Kapı Politikası” uygulamış ve Suriyelileri misafir olarak karşılamıştır. 2011 yılında “misafir” statüsüyle Türkiye’ye giriş yapan Suriyelilerin geçici olarak ikamet edecekleri varsayılmış, bu nedenle sınıra yakın illerde kurulan mülteci kamplarına yerleştirilmişlerdir. Türkiye’nin

⁸⁷ Türkiye Avrupa ülkeleri dışından gelenlere mülteci statüsü tanımamaktadır. Dolayısıyla Suriye’den gelenler Türkiye’nin iç hukukuna göre mülteci değildir. Uluslararası mülteci hukukunu gözeterek Suriye’deki iç savaştan kaçan Suriyeliler için mülteci tanımını kullanacağım.

⁸⁸ BMMYK, Syria Regional Refugee Response, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> (10 Ocak 2019).

⁸⁹ M.Murat Erdoğan, “Türkiye’ye Kitlesel Göçlerde Son ve Dev Dalga: Suriyeliler”, **Türkiye’nin Göç Tarihi 14.yüzyıldan 21.yüzyıla Türkiye’ye Göçler**, M.Murat Erdoğan, Ayhan Kaya (derl.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s.317-318.

⁹⁰ Kirişçi, s.14.

takip ettiği liberal politikalar ve mültecilere sağladığı göreceli olarak çok iyi kamp koşulları, ilk başlarda Suriyeli mültecilerin temel ihtiyaçlarına cevap vermiştir. Ancak bilhassa kamp dışında kentlerde yaşayan mültecilere ilişkin sorunlar onların sayılarının giderek artmasıyla daha fazla göz önüne serilmiştir.⁹¹

Böylelikle Suriyelilerin Türkiye’de geçici olmaktan ziyade kalıcı olarak ikamet ettikleri zaman geçtikçe anlaşılmaya başlanmıştır. Bu bakımdan hükümet başlangıçta yaptığı mültecileri misafir olarak tanımlama tavrından vazgeçmiştir. Ekim 2011’de mülteciler için yasal bir konum sağlayan “geçici koruma” rejimi benimsenmiştir. Böylelikle Türkiye “geri göndermeme” ilkesini ve Suriyelilerin barınma ve sağlık gibi imkânları içeren temel insani hizmetlerden yararlanmasını kabul etmiş bulunmaktadır.⁹²

Türkiye’deki Suriyelilerin yasal statüsü ortaya çıkan en önemli sorunlardan biridir. Türkiye’de sığınmacılar ve mülteciler konusundaki hukuki zemini 1951 yılına ait Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi oluşturmuştur. Fakat Türkiye Cenevre Sözleşmesine coğrafi kısıtlama koyarak sadece Avrupa ülkelerinden göç edenler için mültecilik hakkı tanımıştır. 2013’teki Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu coğrafi sınırlama konusundaki tavrını korumakla birlikte yeni tanımlamalara yer vermektedir. Bu yasaya göre Avrupa dışındaki ülkelere gelenler “şartlı mülteci”, “ikincil koruma”, “geçici koruma” kavramları ile tanımlanmaktadır.⁹³ Suriyelilerin kitlesel göçüyle gündemimize giren geçici koruma, ülkesini terk etmek zorunda kalmış ve ülkesine geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak için kitlesel olarak göç eden yabancılar için oluşturulmuş bir korumadır. İlk olarak 1992-1993 yıllarında Eski Yugoslavya iç savaşı sırasında Avrupa Birliği bu koruma hakkı üzerinde konuşmaya başlamıştır. 1999 yılında ise Kosova’da yaşanan olaylardan dolayı geçici koruma tekrar gündeme gelmiştir.⁹⁴

Türkiye’de geçici koruma 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile düzenlenmiştir. YUKK’un 96’ncı maddesinde düzenlenen

⁹¹ Ahmet İçduygu, “Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar: ‘Siyasallaşan’ Bir Sürecin Analizi”, **Toplumbilim**, Sayı.140 (2017), s.28-29.

⁹² Kirişçi, s.21.

⁹³ Erdoğan, Türkiye’ye Kitlesel Göçlerde Son ve Dev Dalga, s.321-322.

⁹⁴ Nuray Ekşi, ” Uluslararası Koruma Yöntemleri ve Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin Hukuki Statüsü”, **Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’nin Mülteci- Sığınmacı Politikası**, 2013, s.59.

geçici koruma yalnızca kitlesel durumlar karşısında sağlanmaktadır. Geçici korumadan yararlanılması için yabancıların kitlesel olarak ülkelerini terk etmek zorunda olmaları, ayrıldığı ülkeye geri dönmelerinin mümkün olmaması, acil ve geçici korunmaya ihtiyaç duymaları gerekmektedir.⁹⁵

Geçici koruma kavramını Türkiye, AB hukukunda yer alan açılmadan farklı olarak ele almıştır. AB hukukunda yer alan geçici koruma kavramı, “acil ve geçici bir çözüm” olarak tasvir edilmiştir. 3 yıllık bir koruma sağlaması öngörülen geçici koruma kitlesel olarak gelen insanların acil ihtiyaçlarını karşılamaya ve hukuksal bir koruma sağlamaya yöneliktir. Eğer ülkelerinden kaçan insanların sığınma gerekçelerinde bir düzelme gözlenmezse kalıcı bir çözüm yolunun bulunmasından bahsedilmektedir. Fakat Türkiye'nin geçici koruma uygulamasında herhangi bir süre kısıtlaması bulunmamaktadır. Ayrıca bu korumanın ilan edilmesi ve sonlandırılması tamamen bakanlar kurulunun takdirindedir.⁹⁶ Dolayısıyla uluslararası hukukta geçici süreliğine sağlanan geçici koruma Türkiye'nin uygulamasında süresiz olarak yer aldığından Suriyelilerin nihai statüsünü belirsiz kılmaktadır.

2014 yılına ait Geçici Koruma Yönetmeliği, barınma, sağlık, eğitim ve çalışma hakkı konusunda düzenlemeler içermektedir. 2014 yılına ait Uluslararası Af Örgütü'nün raporuna göre eğitim hakkı dil sorunu, maddi sınırlama ve bürokratik engellerle karşılaşmaktadır. Diğer taraftan bazı okullar Suriyeli mültecileri kaydetmek istememektedir.⁹⁷ Suriyeli mültecilere sağlanan sağlık hizmetlerine erişim hakkı genişletilmiş ve bu hak Suriyeli tüm mültecilere tanınmıştır. Kamu hastanelerinden ücretsiz yararlanabilme hakkı düzenlenmiş ancak kronik hastalıklar veya sürekli tedaviyi gerektiren hastalıklar bu kapsam dışında bırakılmıştır. Türk Tabipler Birliği dil engeli ve ilaçların maliyeti gibi erişim sorunlarının olduğunu belirtmiştir.⁹⁸

Geçici Koruma Yönetmeliğinde ikamet izni şartı olmadan Bakanlar Kurulunun belirlediği sektörlerde çalışabilmek için gerekli olan izin için doğrudan başvuru hakkı

⁹⁵ Ekşi, s.60-61-62.

⁹⁶ Oktay Durukan, “Mülteci Kimdir Bize Ne Öğretir?”, **Saha Helsinki Yurttaşlar Derneği Göçmenlerin Aynasında Türkiye**, (Ocak 2016), s.21.

⁹⁷ Uluslararası Af Örgütü, *Hayatta Kalma Mücadelesi: Türkiye'deki Suriye'den Gelen Mülteciler*, Kasım 2014, s.31.

⁹⁸ Uluslararası Af Örgütü, *Hayatta Kalma Mücadelesi*, s.33-34.

vardır.⁹⁹ Suriyelilerin kayıt dışı çalışmaları kabullenilmiş, işverenler tarafından ucuz iş gücü olarak sömürülmesine göz yumulmuştur. Bir bakıma ekonomi için kaynak olarak görülmüşlerdir.

Her ne kadar bu yönetmelikle aldıkları statü “geçici” olsa da Suriye’deki çatışma ortamının kısa zamanda son bulmayacağı göz önünde bulundursak Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki ikametleri “uzun süreli” veya “kalıcı” olma yönünde geliştiği söylenebilir. Ahmet İçduygu, Türkiye’nin Suriyeli mültecilere yönelik izlediği politika ve uygulamaların kısa vadeli misafir kavramından uzun süreli kalıcı çözümlere doğru yol aldığını belirtmiştir. Bu konuda en önemli gelişmenin vatandaşlık haklarının verileceğinin duyurulması olduğunu ve bu açıdan Suriyeli mültecilerin göç teorisiyle tutarlı şekilde kabul, yerleşim, entegrasyon ve vatandaşlık aşamalarını deneyimleyeceğini ifade etmektedir. Tabii bu gelişmelerin planlanan bir sürecin ürünü olmadığına daha çok Türkiye’nin içinde yer aldığı sürecin kaçınılmaz sonucu olarak ortaya çıktığına dikkat çekmektedir.¹⁰⁰

⁹⁹ Uluslararası Af Örgütü, *Hayatta Kalma Mücadelesi*, s.25.

¹⁰⁰ Ahmet İçduygu, *Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılar: “Siyasallaşan” Bir Sürecin Analizi*, s.29-30.

İKİNCİ BÖLÜM

İLTİCA VE KONUKSEVERLİK

Mülteci hakları, uluslararası ve bölgesel sözleşmelerle düzenlenerek devletlerin uyması gereken ilkeleri ortaya koymaktadır. Fakat mültecilerin korunması için hukuk kuralları yetersiz kalmaktadır. Bilhassa mültecilere yönelik düşmanlığın gittikçe yaygınlaştığı bir dönemde hukuk tek başına bir koruma sağlayamamaktadır.¹⁰¹ Çünkü devletler göç politikalarını yürütürken hâkimiyetlerini kısıtlayacak düzenlemelerden kaçınırlar. Ayrıca güçlü ülkeler göç hareketlerini kendi çıkarları doğrultusunda kontrol etmektedir.¹⁰² Göç hareketlerini kendi çıkarlarına göre yöneten ülkelerin başında Avrupa Birliği ülkeleri gelmektedir. Avrupa Birliği ülkeleri Schengen yasasının gösterdiği şekilde iç sınırları kaldırıp dış sınırları ise katı bir şekilde kapatmaktadır. Böylece söz konusu ülkelere sığınmak için başvuran insanların talepleri eskiden daha çok geri çevrilmektedir. Sığınma talebinin reddi açık ve mantıklı hukuki bir cevap şeklinde verilmediğinde kanunlar polis teşkilatı tarafından uygulanmaktadır¹⁰³ Devletlerin temel hak ve sözleşmelerde yer alan ilkeleri göz ardı etmesi ve mültecilerin durumlarının egemen devletler arasındaki anlaşmalarla sınırlandırılmasına karşı Derrida, “konukseverlik” kavramını iltica sorunu etrafında tartışmaya açmaktadır.

Derrida, “insanlığın ve ulus devletlerin tarihinde, Avrupa’da ve başka coğrafyalarda yabancının, evraklı ya da evraksız göçmenin, sürgünün, sığınma hakkı talep edenin, ülkesiz ya da devletsiz kalmışların, zorunlu göçe tabi tutulmuşların” benzersiz bir şiddet ve sıkıntıyı yaşadıkları bugünü tarif ederken konukseverlik ile devlet ilişkisinin irdelenmesi gerektiğini belirtmektedir. Bunun yanında politik ve hukuki olanı konukseverliğin dönüştürme imkânının da incelenmesi gerektiğine değinmektedir. Birinci Dünya Savaşı’ndan beri devam eden bu göçlerin ve sürgünlerin

¹⁰¹ BMMYK, Dünya mültecilerin durumu, s.81.

¹⁰² Odman, s.20.

¹⁰³ Jacques Derrida, **Kozmopolitizm ve Bağışlama Üzerine**, Ali Utku-Mukadder Erkan (çev.), İstanbul: Birey Yayıncılık, 2005, s.26.

sorgulanması için Hannah Arendt'in "ulus devletin çöküşü" olarak adlandırdığı andan başlamak gerektiğini vurgulamaktadır.¹⁰⁴

Bugün kitlesel mülteci hareketlerine yönelik "konuksevmez" politikaların uygulanması, bizi Derrida'nın yapısöküme uğratarak tartışmaya açtığı konukseverlik kavramı üzerinde düşünmeye itmektedir. Bu nedenle öncelikle Derrida'nın esinlendiği Kant ve Levinas'ın konukseverlik düşüncelerine değinilecek ve sonrasında Derrida'nın konukseverlik düşüncesi ile mültecilik durumu ele alınacaktır.

2.1. Konukseverlik Düşüncesi

2.1.1. Koşullu Konukseverlik: Kant

*"Dünya vatandaşlığı hukuku, evrensel bir misafirlik şartlarıyla sınırlandırılmalıdır."*¹⁰⁵

Derrida, koşullu konukseverlik düşüncesini Kant'a dayandırmaktadır. Kant'a dayandırılmasının nedeni, Kant'ın Edebi Barış Tasarısı'nda yer alan üçüncü kesin maddedir. Bu madde uluslararası bir hukukun yani dünya yurttaşları hukukun esas özelliklerini ortaya koymaktadır.¹⁰⁶

Kant, 1795 yılında Fransa ve Prusya arasında imzalanan Basel Antlaşması'ndan etkilenerak Edebi Barış Üzerine Felsefi Denemesi'ni yazmıştır. Kant'a göre bu barış antlaşması hakiki bir barış değildi. Çünkü Basel Antlaşması'nın bazı kısımlarında savaşa yol açabilecek maddeler yer almaktaydı.¹⁰⁷ Oysa Kant, ulusların kendi aralarında bir hukuk düzenine ulaşabilmesi için savaşın ortadan kaldırılmasını savunmaktadır. Kant, söz konusu denemesinde kalıcı bir barışın nasıl sağlanabileceğini ilkelerle ortaya koymuştur. Barışın ilkelerini ortaya koyduğu denemesinde dünya

¹⁰⁴ Zeynep Direk, **Başkalık Deneyimi: Kıta Avrupası Felsefesi Üzerine Denemeler**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005, s.186.

¹⁰⁵ Immanuel Kant, **Edebi Barış Üzerine Felsefi Deneme**, Yavuz Abadan ve Seha L. Meray (çev.), Ankara: Ajans Türk Matbaası, 1960, s.26.

¹⁰⁶ Ahmet Cüneyt Gültekin, "Bağışlanan konukseverlik ve Konuksever Bağışlama: Derrida Felsefesinde Etik (Olanaksız) ve Politika (Olanaklı) İlişkisi" **Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi**, No.17, (Bahar 2014), s.15.

¹⁰⁷ Kaan Harun Ökten, "Immanuel Kant'ın Edebi Barış Üzerine Felsefi Deneme Adlı Eseriyle Ortaya Koyduğu Edebi Barış Fikri Ve Bu Fikrin Uluslararası İlişkiler Düşüncesinde Yarattığı Etki" (**Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi, 2001) s.78-79.

vatandaşlığı (kozmpolitizm), savaş ve evrensel konukseverlik kavramlarını ele almıştır.

Evrensel misafirperverlikten bahsettiği nihai üçüncü madde şu şekildedir: “Dünya vatandaşlığı hukuku (kozmpolitik hukuk), evrensel bir misafirperverlik şartlarıyla sınırlandırılmalıdır.” Öncelikle bu ifadede geçen “kozmpolitik hukuk”un ne anlama geldiğini açıklamamız gerekir. Bu hukuk, devletlerarası ve uluslararası hukuktan daha üst düzeyde olan bir düşüncedir. Yani bahsedilen devletler arasında olan bir ilişki değil, ortak bir dünya vatandaşı olarak bireyin hakkıdır.¹⁰⁸ Kant’ta kozmpolitizm veya dünya vatandaşlığı kamu hukukun bir esas teşkilata kavuşmasıyla birlikte dünyanın tamamının insanların yurdu haline gelmesidir.¹⁰⁹

Derrida, söz konusu maddede Kant’ın iki sözcüğün altını çizdiğine dikkat çeker. Bu sözcükler “kozmpolitik hukuk” ve “konukluk”tur. Bu bakımdan Kant’ın konukseverlik düşüncesi siyaset ve ahlakla değil; daha çok hukuk, vatandaşlık ve devletle ilişkili bir alandan oluşur. Bu alan uluslararası antlaşmalar ve öngörülmuş Birleşmiş Milletler yasalarının getirdiği şartlardan meydana gelmektedir. Böylelikle Derrida şimdiden koşulluluk sorusu ve koşulsuz konukseverlik sorusunun ortaya çıktığını belirtir.¹¹⁰ Kant’ın, konukseverliği bu şekilde bir hukuk alanı içinde değerlendirmesi, sınırlandırmasından dolayı Derrida, Kant’ın konukseverlik düşüncesini “koşullu konukseverlik” olarak adlandırır.

Kant, evrensel misafirperverliği şöyle tanımlamıştır: “Daha önceki maddelerde olduğu gibi burada insanseverlik değil, fakat bir *hak* söz konusudur ve konukluk (Wirtbarkeit), bir yabancıyı bir başkasının toprağına varışında, ondan düşman muamelesi görmeme hakkıdır. O kimse, eğer mahvı anlamına gelmeyecekse yabancıyı geri gönderebilir ama yabancıya, yerinde barışçıl olarak durduğu sürece, düşmanca davranamaz. Yabancıyı isteyebileceği bir *kalma hakkı* (Gastrecht) değildir (bu ancak onu bir süre için ev halkından biri haline getirecek bir sözleşmeyle olabilirdi), fakat bir *ziyaret hakkıdır*; bu da yeryüzünün ortak mülkiyet hakkı nedeniyle bütün insanlara ait

¹⁰⁸ Serpil Tunç, “Konukseverlik: Hukukta ve Hukukun Ötesinde”, **Birinci Uluslararası Felsefe Kongresi: Eşitlik, Özgürlük ve Kardeşlik Bildirileri**, Bursa: Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, 14-16 Ekim 2010, s.483.

¹⁰⁹ Ökten, s.182.

¹¹⁰ Jacques Derrida, “*Konukseverlik (-er/-mez-) lik*”, **Pera Peras Poros: Jacques Derrida ile Birlikte Disiplinlerarası Çalışma İçinde**, Önay Sözer, Ferda Keskin (hzl.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2012, s.8.

olan kendini topluma sunma hakkıdır; çünkü yeryüzü yuvarlak olduğu için insanlar sonsuz olarak dağılamazlar, birbirlerine tahammül etmek zorundadırlar, fakat kaynağına bakılırsa, hiç kimse yeryüzündeki bir yer üzerinde başkasına göre daha fazla hak sahibi değildir.”¹¹¹

Konukseverliği iyilikseverlikten ziyade yasalarla ilişkilendiren Kant, bu hakkın insanlarla ilgisiz olduğunu kastetmemektedir. Daha çok dürtüye bağlı olan insan sevgisi olmadığını söylemektedir. Kant’ın konukseverlik düşüncesi yasalarca düzenlenmiş bir zorunluluk, hukuk ile alakalıdır.¹¹² Böylece konukseverlik, bir kişinin ülkesindeki yabancıya ya da tarihsel ve toplumsal koşullardan dolayı kendisine tabi olan kişilere göstereceği iyilikseverlik ve hayırseverlik duygusu ile açıklanabilir bir kavram olmaktan çıkar. Bu durumda konukseverlik dünya yurttaşlığının potansiyel üyesi olarak insanlara ilişkin bir yükümlülük getirir.¹¹³ Çünkü Kant’a göre bu hak, etik durumun keyfiliğine ve göreceliğine bırakılamayacak kadar önemli bir meseledir.¹¹⁴

Kişinin insan oluşu dışında başka bir koşula bağlanmadan oluşturulan konukseverliğin esası, dünya yurttaşlığı düşüncesinden doğan temel haktan oluşur. Kant’ın ifadesi ile “Konukseverlik (Wirtbarkheit), bir kişinin ülkesine gelen yabancıya düşman olarak muamele görmeme hakkı anlamına gelir.”¹¹⁵ Bu hak, insanların uyrukluğuna bakılmaksızın bir devlet içerisinde yaşam hakkına sahip olduğunu, takibata uğramayacağını ve bunun hukukun doğal ve kaçınılmaz bir şartı olduğunu göstermektedir.¹¹⁶ Ayrıca bu anlamda konuk, düşman yabancıya karşıtı olarak dost veya müttefik bir yabancı olarak konumlandırılır. Bu nedenle söz konusu konukseverlik anlayışında dost-düşman ikilemi kendini gösterir.¹¹⁷

Kant’ın evrensel misafirlik düşüncesinin temelinde tüm yerkürenin sınırlı sayıda milletlere değil bütün insanlara ait olduğu ve sömürgelerin, sömürgeleştirmelerin

¹¹¹ Derrida, *Pera Peras Poros: Jacques Derrida ile Birlikte Disiplinlerarası Çalışma İçinde*, s.11.

¹¹² Derrida, *Pera Peras Poros: Jacques Derrida ile Birlikte Disiplinlerarası Çalışma İçinde*, s.9.

¹¹³ Özlem Duva, “Evrensel Konukseverlik ve Haklara Sahip Olma Hakkı”, **Birinci Uluslararası Felsefe Kongresi: Eşitlik, Özgürlük ve Kardeşlik Bildirileri**, Bursa: Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, 14-16 Ekim 2010, s.515.

¹¹⁴ Seyla Behabib, **Ötekilerin Hakları Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar**, Berna Akkıyal (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.

¹¹⁵ Duva, s.515.

¹¹⁶ Ökten, s.180.

¹¹⁷ Gültekin, s.15-16.

kabul edilemeyeceği yer alır.¹¹⁸ Kant'a göre insanların bütünü yeryüzüne sahip olma hakkına sahiptir. Bu bakımdan serbest dolaşım insan hakkı olarak ortaya çıkar. Yani yeryüzünün ortak sahipliği konukseverliği gerekli kılmaktadır.¹¹⁹

Diğer taraftan Kant, konukseverliği koşullandırırken yeryüzünün yuvarlaklığına değinir. Yeryüzünün yuvarlaklığı sınırsız dağılımı imkânsız kıldığından konukseverlik koşullu olmak zorundadır. Bundan dolayı insanlar nihayetinde birlikte yaşamayı anlayışla karşılamak zorunda ve her gelen konuk koşulsuz şekilde içeri alınamayacağından devletler ve kurumlar olmalıdır.¹²⁰ Kant'ın bu gerekçeyi öne sürerek ortaya attığı konukseverlik düşüncesi sadece ziyaret (geçici ikamet) hakkıdır. Devamlı konuk olma hakkının ise “yararlılık anlaşması” olarak adlandırdığı bir anlaşma yoluyla verilmesinden bahseder. Bu, cumhuriyete dayalı hükümrânın kendi topraklarında belli işlevleri yerine getirmek için ikamet eden, uzun süreli ticari anlaşmalara katılan ve bu tarz koşullara sahip belli başlı yabancılara verdiği özel bir ayrıcalıktır. Buna tarihten örnek olarak devrimden önce Fransa'da yabancılara özel yerleşme hakkı, mülkiyet sahipliği hakkı ve belli bir mesleği icra etme hakkı verilmesi gösterilebilir. Diğer örnekler ise 18'inci yüzyıldan başlayarak Osmanlı İmparatorluğunun, Hindistan'ın, Çin'in ve Japonya'nın 18'inci yüzyıldan itibaren Batılılara özel ticari ayrıcalıklar vermesidir.¹²¹ Bu durumda hak olan geçici ikamet, ayrıcalık olan ise sürekli ikamettir. İlkinin yabancılara bir hak olarak tanınması cumhuriyete dayalı egemen bir devletin yükümlülüğüken ikincisine izin verilmesi bir yararlılık anlaşmasıdır.¹²²

Kant, geçici yerleşim hakkından bahsederken iki farklı düşünce öne sürmüştür. İlkin “tüm insanların birleşme kapasitesi” diğeri ise “dünya yüzeyinin ortak mülkiyeti” önermesidir. Dünyanın ortak mülkiyet olduğunu savunan Kant, yabancılardan belli yerlerden ve kaynaklarından faydalanma isteğinin barışçıl olduğunu savunur. Ayrıca bu isteğin yerli halkın hayatlarını tehdit etmediği sürece geri çevrilmesinin adil olmadığını belirtir. Kant, ortak mülkiyet düşüncesinin Batılı sömürgecilerin yayılmasının yasalaştırılması için bir dayanak haline getirilmesinden kaçınmıştır. Bir de dünya

¹¹⁸ Ökten, s.179.

¹¹⁹ Tunç, s.484.

¹²⁰ Direk, s.193.

¹²¹ Benhabib, s.38.

¹²² Benhabib, s.48.

yüzeyinin kısıtlı olması nedeniyle var olan kaynakların tüm insanlarla ortak kullanılması için her insanın diğer insanlarla kamusal bir çatı altında toplanma hakkını temellendirmek istemiştir.¹²³ Bu durumda Kant'ın kozmopolit hakkı biçimlendirilişini güdüleyen, güvenli sığınak arayan yoksulların, ezilmişlerin, zulüm görmüşlerin ve baskı altındakilerin ihtiyaçlarına ilişkin bir kaygı değil, daha çok Avrupa'nın aydınlanma kaygısıyla öteki halklara temasa geçmeye ve dünyanın diğer bölgelerinin zenginliğini ele geçirmeye yönelik bir arayış olduğuna dair eleştiriler ortaya atılabilir. Aslında Aydınlanma düşünürü olan Kant, insanlar arasındaki mesafeleri daraltmak ve insanları bir araya gelmelerini sağlamak için söz konusu önermeleri ortaya atmıştır. Çünkü Kant'a göre bir kişinin bir başka insanlarla sivil birleşme hakkı temel bir haktır.¹²⁴

Ayrıca Kant'a göre geçici ikamet hakkı geri çevrilemez. Bir kişi sığınma talebinde bulunmuş ve yaşamı tehlike altında ise kişinin bu talebi reddedilemez. Bu şekilde Kant'ın konukseverliği ahlaki bir görevin ötesinde bir hak olarak değerlendirmesi sığınmacılara, mültecilere ve vatansızlara karşı insani olmayan tavrın sonlandırılması için hukuki bir zemin hazırlamıştır.¹²⁵ Kant'ın hayati tehlikesi olanların sığınma taleplerinin reddedilemeyeceğine dair iddiası "iade etmeme" ilkesi olarak mültecilerin statüsüne ilişkin Cenevre Sözleşmesi'ne girmiştir. Anlaşmayı imzalayan devletler bu ilke ile sığınmacıların, mültecilerin geldikleri ülkelere geri dönmeye zorlamama yükümlüğünü alırlar.¹²⁶

Görüldüğü üzere Kant, kişinin göç etme, dolaşma hakkını, insanî bir hak olarak görmektedir. Ancak sürekli ikameti sınırlar, bu sınırlama ile aynı zamanda yurttaşların mülkiyetini korur. Yabancılara sadece toprak üzerinde bulunma hakkı verir. Böylece insanların birbiriyle iletişime geçme eylemlerini destekler; fakat yabancının yurttaşın mülkiyet alanına girmesi konusunda devletin onayını ileri sürer.¹²⁷

Sığınma hakkının devletin yükümlülüğüne bırakılması aynı zamanda bir devlete aidiyeti gerektirmesi bakımından Kant'ın sığınma hakkı hukuki açıdan yetersiz

¹²³ Benhabib, s.40.

¹²⁴ Benhabib, s.47.

¹²⁵ Duva, s.515.

¹²⁶ Benhabib, s.45.

¹²⁷ Tunç, s.484.

kalır. Diğer taraftan Kant kozmopolit hukuku yabancıların hakkı olarak belirtse de buradaki yabancı belirgin değildir. Yabancı kavramı, “dünya yurttaşı” anlamında kullanılmamıştır, bunun yerine gönüllü bir yabancı ima edilmektedir. Öyleyse sığınma hakkı gerçek bir hak olarak kabul edilmemiş dolayısıyla sığınmacıların kabulü koşullandırılmıştır.¹²⁸

Kant, yabancıların kabul edilme konusunu kişisellikten uzak, soyut bir ilişki biçimine indirgemmiştir. Bu da yabancıların karşılanmasına olanak sağlamıştır; ancak bu karşılama ev sahibi ile konuk arasında bir ilişki kurmaya yaramaz. Yabancıya salt hukuki bir hak sunulmuş olur. Burada sunulan konukseverlik koşulludur çünkü öteki gittiği ülkenin kültürüne, düzenine ve kurallarına saygı göstermesi ve gittiği yerin dilini öğrenmesi durumunda hoş karşılanabilir. Bu durumda ev sahibi ev sahibi olarak kalır, misafir ise davetli misafirdir; yani misafir evin düzenini ve kurallarını oluşturması ve değiştirmesi değil, bunlara itaat etmesi beklenir.¹²⁹

Öyleyse Kant’ın konukseverlik anlayışında mülteciler, sığınmacılar ve vatansızların vardıkları ülkeye geçici olarak girebilme hakkı vardır. Fakat bu kişilerin ülkeye giriş yaptıktan sonraki durumları belirsiz kalmaktadır. Çünkü Kant’ın konukseverliğinde beklenmeyen ziyaretler bulunmamaktadır. Bu bakımdan öteki ile bir ilişkiden bahsetmek mümkün değildir. Ev sahibi toplumun öteki ile kuracağı ilişkinin yok sayıldığı bu konukseverlikte mültecilerin kabul edilmesi sığındığı ülkenin kurallarına uyum sağlaması koşulu ile mümkündür. Böylece Kant’ın muğlak bir miras bıraktığını söyleyen Seyla Benhabib, misafirlerin kovulmasına engel olan tek güvencenin onların yok oluşlarına bağlı olması ve egemen toplumları, ötekilerin yoğun ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için razı edecek bir zeminin olmaması Kant’ın kozmopolit hak düşüncesini eksik kılmaktadır.¹³⁰

Tüm bunların neticesinde Derrida’ya göre koşullu konukseverlik aslında konuğa şiddet uygulayarak ev sahibini yücelten bir uygulamadır. Bu bakımdan konukseverliğe dönüşür. Çünkü “eğer ben sadece görevden dolayı, gönülsüzce, doğal

¹²⁸ Tunç, s.485.

¹²⁹ Meyda Yeğenoğlu, **Avrupa’da İslam, Göçmenlik ve Konukseverlik**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1.Basım, 2016, s.10.

¹³⁰ Benhabib, s.41-42.

yatkınlığının aksine bir tavırla ve hiç gülümsemeden ötekini karşılırsam, bir konukseverlik göstermemiş olurum”. Bu durumda “konukseverlik kendini yok etmekten” yani uygulandıkça kendi kendisinin yapısını söken, kendi içinde çelişkili bir kavram ve deneyimdir.¹³¹

2.1.2. Koşulsuz Konukseverlik: Levinas

Derrida'nın herhangi bir sorgulamaya tabi tutulmadan sınırların herkese açılıp herkesin içeriye buyur edildiği koşulsuz konukseverlik düşüncesi Emmanuel Levinas'ın etik düşüncesine dayanmaktadır.

Kant konukseverliği kanun, kural olarak yani koşulları ve sınırlarıyla ele alırken Levinas, bu konuyu etik alanın bir sorusu olarak ya da bizzat etiklik sorusunun kendisi olarak ele alır. Bu bakımdan Kant ile Levinas'ın düşünceleri tezatlık oluşturur. Derrida, Levinas'ın konukseverlik etiğini okurken ötekinin yasalara uygun şekilde misafir olarak kabulünde ulus devleti ve adli düzenlemeyi örnek alan analizleri aşan ve bunlarla yakalanamayacak bir düzey bulunduğuna dikkatimizi çeker.¹³² Söz konusu koşullu konukseverliği anlayabilmek için Levinas'ın etik düşüncesine göz atmak gerekir.

Levinas için etik, ne antikitenin mutlu yaşam arayışı ne de modern özne ahlak kuramlarının “özzerk, özgür, özne” sidir.¹³³ Ona göre etik, ilk felsefedir. Yani varlık etikten önce gelmez, aslında varlığa anlam veren şey etikdir. Bu düşünce ben kendim için olmadan önce başkaları için olduğum anlamına gelmektedir. Yalnızca muhtaç bir başkasına karşı sorumluluk içindeysem var olabilirim.¹³⁴ Öyleyse varoluşum yalnızca “başka” ile karşılaştığımda anlamlı hale gelir. Sadece Başka bana başkalarına karşı olan sorumluluğumu hatırlatarak beni daha iyi bir insan haline getirir; böylelikle ben asıl anlamda var olurum.¹³⁵

¹³¹ Evren Erman Rutli, *Yapısökümü Etik Açından Okumak: Derrida ve Konukseverlik Düşüncesi*, s.132.

¹³² Yeğenoğlu, s.64.

¹³³ Duygu Türk, *Öteki, Düşman, Olay Levinas, Schmitt ve Badiou'da Etik ve Siyaset*, 1.Basım, İstanbul: Metis Yayınları, 2013. s.29.

¹³⁴ Benda Hofmeyr, “Etkinlikten Radikal Edilgenliğe Doğru Levinas Felsefesinde Etik Eyleyicinin İzinin Sürülmesi”, *MonoKL Levinas Özel Sayısı*, No. VIII/IX (Sonbahar 2010), s.111.

¹³⁵ Hofmeyr, s.104.

Görüldüğü üzere Levinas'ın etiğinin temel kavramı “başka”dır. Levinas felsefe tarihinde kökenine “ben” kavramını koyan felsefelere karşı gelerek hesaplaşır. Bu hesaplaşmayı gerçekleştirirken etik ile politikayı ayırır. Geleneksel felsefe kazanmak için tüm yolların kullanılmasını akıl ile eşitler. Yani akli politika ile özdeşleştirir. Böylece varlık felsefi düşüncede savaş şeklinde ortaya çıkar. Ben kendisine benzemeyeni “aynı olma” da eriterek kimliklendirir.¹³⁶ İşte Batı felsefesi başka olarak kalana karşı duyduğu dehşetle, engellenemez bir alerjiyle maluldür.¹³⁷ Levinas Batı felsefesinin bu anlayışına karşı çıkararak başkayı göz ardı etmeyen ve onun başkalığını, çeşitliliğini yok etmeyen bir felsefi anlayış öne sürer.

Başkayı felsefesinin temelini koyan Levinas'ın etiği sorumlulukla ilişkilidir. Ona göre sorumluluk geleneksel olarak kabul edilen bireysel sorumluluktan çok farklıdır. Geleneksel anlamda sorumluluk, kişinin söyledikleri ile davranışlarından sorumlu olması ve bu edimleri için herkese rasyonel gerekçeler sunabilmesidir. Başka bir deyişle sorumluluk, kişinin kendi kendisiyle girdiği ilişkidir, kendisine duyduğu sorumluluktur. İşte tam bu noktada Levinas, ötekiye duyulan sorumluluğun kişisel sorumluluğa öncel olduğunu belirtir, böylelikle geleneksel anlayışa karşı çıkmış olur. Bu nedenle Levinas için kişi kendinden önce başkasına karşı sorumludur. Yani kişi, ötekinin başına gelebileceklerden ve onun edimlerinden sorumluluk duymalı ve sorumlu tutulmalıdır.¹³⁸

Bu sorumluluk yalnızca kişinin kendisinin üzerine düşen ve insan olarak reddedemeyeceği bir şeydir.¹³⁹ Levinas bu sorumluluğu şu şekilde ifade eder: “Bütün insanlar birbirinden sorumludur, hele ben herkesten daha çok.”¹⁴⁰ Levinas, herkesten daha çok sorumlu bir özne tanımı yaparak “kendi için” olan egoist varlığı “başkası için” olana dönüştürmeyi amaçlar.¹⁴¹ Ayrıca öznenin öteki için sorumluluğu sayesinde öznelliğini kazanabileceğini söyler.¹⁴² Böylece varlığını, özgürlüğünü, özerkliğini salt

¹³⁶ Emmanuel Levinas, **Sonsuza Tanıklık: Emmanuel Levinas'tan Seçme Yazılar**, Zeynep Direk ve Erdem Gökyaran(hzl.), İstanbul: Metis Yayınları, 2010, s.133-134.

¹³⁷ Levinas, s.131.

¹³⁸ Elif Çırakman, “Levinas'ta Öteki ve Adalet: Eleştirel Bir Not”, **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, No.13 (Kasım, Aralık, Ocak 2000-01), s.180.

¹³⁹ Levinas, s.334.

¹⁴⁰ Levinas, s.245.

¹⁴¹ Türk, s.56.

¹⁴² Çırakman, s.180.

kendisine borçlu olan öznenin yerine her şeyi ötekine borçlu olan etik özneyi yerleştirir. Ötekiden ve tüm tarihten sorumlu olmak gibi bir yükün altına sokulan böylesi etik bir özne, her şeye gücü yeten olarak değil geri çekilen, pasif kalan bir öznedir.¹⁴³

Görüldüğü gibi Levinas başkasının çağrısına kulak kabartan bir özne kurmuştur. Bu öznenin kendini sorgulaması bir anlam kazanabilmesi, kendi varoluşunun mükemmel olmadığını kavrayabilmesi için başka ile karşılaşması gerekir. Yani başka ile yüz yüze gelmesi gerekir; çünkü başkasının yüzü, bizi sorumluluğa davet eder. Levinas'ın "yüz" kavramıyla kastettiği beden, portre gibi plastik bir biçim değildir. Yüzün epifanisi (tezahürü) güzellik, çirkinlik, genç, yaşlı ölçütleri gibi özü gereği aldatıcı ve geçici görünümün ötesindedir. İnsan yüzü, insanlığın izini ve yansısını olduğu kadar zayıflığın ve bahtsızlığın acımasız hatırlanışını da kendi içinde taşır. Halkların yakın dönemdeki soykırım belleğinde yer edinmiş her bir kurban adı, yüzü, çoğundan bir iz bile kalmamış binlerce kaybı ifade eder. Bu anlamda her insan yüzü, dünyanın mevcudiyetini kendi üzerinde taşır.¹⁴⁴

Levinas, "Yüzle ilişki, aynı zamanda tamamıyla zayıf olanla, tümüyle sergilenmiş, çıplak ve soyunmuş olanla ilişkidir, soyunma ve bunun sonucunda da yalnız olanla ve ölüm diye adlandırılan en derin yalnızlığa uğrayabilecek olanla ilişkidir; dolayısıyla sonuçta ötekinin yüzünde daima ötekinin ölümü vardır ve böylece bir biçimde, cinayete kışkırtma, sonuna dek gitmeye, ötekini tümünden göz ardı etmeye eğilim vardır, aynı zamanda Yüz, işte çelişkili olan da bu, 'Öldürmeyeceksin'dir. Öldür-me-ye-cek-sin daha da açılabilir; bu ötekini tek başına ölüme bırakamayacağının olgusudur"¹⁴⁵ der.

"Öldürmeyeceksin" çağrısı ontolojik bir zorunluluk değil etik gerekliliktir. Yani öldürmenin yasaklanması öldürmeyi imkânsız kılmaz.¹⁴⁶ Etiğin buyruğu bir

¹⁴³ Türk, s.56-59.

¹⁴⁴ Michael de Saint Cheron, **Emmanuel Levinas ile Söyleşi Yüz Fenomenolojisinden Kopuş Felsefesine**1983-1994, 1.Basım, İstanbul: Alfa yayınları, 2015, s.69.

¹⁴⁵ Levinas, s.242-243

¹⁴⁶ Levinas, s.326.

sınırlamadan çok bir sorgulamadır. Ötekinin yüzü, bakışı ve seslenişi beni sınırlamaz, sorguladır. Ötekini öldürme özgürlüğümü sorguladır.¹⁴⁷

Başka ile ilişki kurmamızı sağlayan yüz sadece sorgulatmaz aynı zamanda emreder. Levinas “Başka yüzde bana çıplaklığıyla, yoksunluğuyla seslenir, sorgular ve buyurur. Başka, beni alçak gönüllüğüyle ve yüksekliğiyle sorguya çeker”¹⁴⁸ der. Bu durumda Başka hem efendi konumundadır hem de yoksul, dul, yetim, güçsüz veya sürgün, yabancı, proleter, hatta zavallıdır. Bu durumda başka, akli aşan bir üstünlüğe sahiptir.¹⁴⁹ Ötekiyi aşkın olarak konumlandıran Levinas genellikle sadece benim kavrayışımla bilinebilen, salt benden başka olan olarak algılayan indirgemeci geleneksel felsefeyi eleştirir. Çünkü geleneksel felsefe farklı olanı, aynıya ve özdeşliğe indirger ve ötekinin başkalığını tahrip eder. Levinas için öteki, kavranabilir, bilinebilir değildir; çünkü o sınırsız ve “indirgenemez başkalıktır”¹⁵⁰ Öyleyse Levinas, ben ve öteki arasında anlaşılabilir bir ontolojik ilişki önermez, bunun yerine öteki için sorumluluktan temellenmiş bir etik öne sürer.¹⁵¹

Bu etik ilişkide var olan sorumluluk asla tükenmeyen bir sorumlulukla ilişkilidir. Bu sonsuz sorumluluk düşüncesinde ev sahibi ile konuk arasındaki ilişki tersine döner dolayısıyla koşulsuz konukseverlik açığa çıkar. Levinas’a göre başkayı karşılamak benin karşılama yeteneğini aşan bir durumdur. Koşulsuz konukseverliğin gerçekleşmesi için ev sahibinin evinin uzamını bozacak olan bir başkasını karşılaması gerekir. Bu durumda ev sahibi evinde ağırladığı kişi tarafından rehin alınmış olur. Levinas’ın sorumluluk anlayışına göre ben, başkasının rehinesi olmalı ve edilgen olarak başkasına verilmiş olmalıdır. Bu bakımdan ev sahibi ile konuk yer değiştirmiş olur.¹⁵² Yani ev sahibi yabancıyı evinde ağırlayarak mülksüzleşmeli ve kendini kökünden sökülmüş biçimde bulmalıdır.¹⁵³

¹⁴⁷ Türk, s.44.

¹⁴⁸ Levinas, s.121.

¹⁴⁹ Türk, s.43.

¹⁵⁰ Sibel Kibar, “Levinas’ta Adaletin Terazisi Yok!” **MonoKL Levinas Özel Sayısı**, No. VIII/IX (Sonbahar 2010), s.443.

¹⁵¹ Kibar, s 445.

¹⁵² Gültekin, s.20.

¹⁵³ Robert Bernasconi, **Levinas Okumaları**, Çev., Zeynep Direk. İstanbul: Pinhan, 2011, s.113.

Levinas'a göre konukseverlik başkasına yönelmek, başkasına "Evet" (oui) demektir.¹⁵⁴ Bu bağlamda yüz ve söylem birbirine bağlıdır. Söyleme, yüzün karşısında sadece onu izleme değil, ona cevap vermedir. Söyleme başkasını selamlama tarzıdır yani ondan sorumlu olmaktır.¹⁵⁵ Daha önce belirtildiği gibi özne öteki ile karşılaştığında, ilişki kurduğunda dolayısıyla ötekiden sorumlu olduğunda özgürlüğünü sorgular. Öyleyse "ötekini ağırlamak, özgürlüğümü sorunsallaştırmaktır".¹⁵⁶

Ev sahibinin özgürlüğünü sorunsallaştırdığı, ev sahibi olarak kalmadığı bu ilişkide konuk etmek de olanaksız gibi görünmektedir. Çünkü konukseverlik ötekine karşı sonsuz sorumluluk fikriyle ortaya konmuştur. Böylelikle koşulsuz konukseverlik (etik konukseverlik) siyasi pratiğe, yasaya dönüştürülememektedir. Bu bağlamda Levinas'ın felsefesi eleştirilmektedir. Rotry'e göre Levinas'ın dile getirdiği "sonsuz sorumluluk" kavramı tıpkı Derrida'nın sık sık kullandığı olanaksızlık, erişemezlik, temsil edilemezlik gibi kavramlar bazılarımıza bireysel mükemmel arayışlarımız için faydalı olabilir. Fakat kamusal sorumluluklarımız söz konusu olduğunda sonsuz ve temsil edilemez olan sadece laf olarak kalır.. Etkili siyasi örgütlenmeler önünde engel oluşturur.¹⁵⁷

Fakat Levinas'ın bu olanaksız siyaseti toplumsal varoluşa özgü güçlü bir umut gereksinimini anlamlı kılmanın bir yoludur. Bitiş çizgisine ulaşamayacak olmamıza rağmen koşmak için teşvik eder. Bu bağlamda Levinas şunu sorar: "İyinin vaatler olmadan sevilmesinin gerektiği tarihsel bir ana mı giriyoruz?"¹⁵⁸

Diğer taraftan Meyda Yeğenoğlu'nun belirttiği gibi konukseverlik etiğinin basitçe ampirik bir referansının olmayışı ve tematize edilen bir siyasete indirgenemez oluşu, Levinas'ın konukseverlik tezinin günümüzdeki en önemli meselesi yerinden edilmiş insanlar, sığınmacılar, mülteciler ve göçmenler çerçevesinde tartışılması için uygun olmadığını göstermez.¹⁵⁹

¹⁵⁴ Jacques Derrida, "Ağırlama Sözcüğü", **MonoKL Levinas Özel Sayısı**, No. VIII/IX (Sonbahar 2010), s.562-563.

¹⁵⁵ Levinas, s.327.

¹⁵⁶ Derrida, Ağırlama Sözcüğü, s.566.

¹⁵⁷ J.Aaron Simmons, "Zafer Kazanmayacak Bir İnanç Emmanuel Levinas ve Peygamberce Pragmatizm", **MonoKL Levinas Özel Sayısı**, No. VIII/IX (Sonbahar 2010), s.423.

¹⁵⁸ Simmons, s.438.

¹⁵⁹ Yeğenoğlu, s.12.

Derrida, “yabancıların, evraklı ya da evraksız göçmenin, sürgünün, sığınma hakkı talep edenin, ülkesiz ya da devletsiz kalmışların, zorunlu göçe tabi tutulmuşların” şiddet ve zorluk yaşadığı günümüzün zamanı tanımlarken konukseverliğin baştan düşünülmesi gerektiğini belirtir. Böylelikle Levinas’ın izinden giderek konukseverliği etik üzerinden düşünür ve Kant’ın konukseverliğin bir yasa, ödev olduğuna dair tezine karşı çıkar. Çünkü Kant, konukseverlikten bahsederken konukseverliği ortadan kaldırmaktadır. Bu durumda konukseverlik yasaların dışında yani koşulsuz olmalıdır. Yabancı, kimliği sorgulanmadan karşılık beklenmeden eve, sınırlarımıza davet edilmelidir.

Derrida’nın Levinas’a atfederek ortaya koyduğu koşulsuz konukseverliği anlamak için öncelikle yabancı kavramına bakışımı incelemeliyiz. Derrida’ya göre yabancı bilinmeyen biridir, yani “isimsiz, sahihsiz, sosyal statüsüz”dür. Yani o tamamen farklıdır. Böylelikle Derrida için başkalık yabancıların ana karakteristiğidir ve Levinas’ın belirttiği gibi bu başkalık etiğin başlangıcıdır.¹⁶⁰

Bu durumda Derrida’ya göre koşulsuz konukseverlik, “saf konukseverlik arrivant’ı, yani gelen kişiyi, hiçbir koşul öne sürmeden, hakkında adı dâhil kim olduğuna dair hiçbir şey bilmeden veya bir kimlik belgesi sormadan buyur etmeye dayanır.”¹⁶¹ Bu da koşullu ve koşulsuz konukseverlik arasındaki farkı açığa çıkarır. Koşullu konukseverlik davet, koşulsuz konukseverlik ise öngörülemeyen bir ziyarettir.¹⁶²

Koşulsuz konukseverlikte öznenin işgal edilmesi söz konusudur. Bu Levinas’ın düşüncesinde ev sahibinin konuğun rehinesi konumuna geçmesiyle ilgilidir. Sorumluluk almayla ilgili bu misafirperverlikte benlik ideolojisinin yıkımına tanık oluruz. Çünkü başkası benim önümdedir. Levinas’ta bulduğumuz bu sorumluluk düşüncesi Derrida’nın koşulsuz konukseverlik düşüncesi için başlangıç noktası oluşturduğu söylenebilir.¹⁶³

Görüldüğü gibi koşulsuz konukseverlikte özne kesintiye uğrar. Ev sahibi ile konuk arasında bir yer değişimi olur ve ev sahibi efendilik konumundan rehine

¹⁶⁰ Tunç, s.489.

¹⁶¹ Naas, s.239.

¹⁶² Direk, s.212.

¹⁶³ Tunç, s.489-490.

durumuna düşer. Bu şekilde mülkiyet ilişkisi de kesintiye uğrar. Böylece koşulsuz konukseverliğin gerektirdiği gibi ev mülkiyet olmaktan çıkar ve ev sahibinin iktidarı sonlanır.

Sonuç olarak Derrida'ya göre konukseverlik geleneksel, bilimsel, politik ve hukuki kurallara gösterilen bağlılık ve itaatla konuksever olunamaz. Çünkü konukseverliğin koşulu, koşulsuzluktur.¹⁶⁴Sonsuz sorumlulukla yüklü olan konukseverlik politikaya ve hukuka indirgenemeyeceğinden imkânsız bir deneyim olarak karşımıza çıkar. Bu da konukseverliğin ulaşılmaması gereken yani geleceğe dair olduğunu gösterir.

2.1.3. İmkânsız Bir Deneyim Olarak Konukseverlik¹⁶⁵: Derrida

Derridaya göre Kantçı koşullu konukseverlik ötekini kısıtlayarak ve özgünlüğünü yok eden bir şiddet uygulayarak konukseverliği bir konuksevmezliğe dönüştürür, Levinasçı koşulsuz konukseverlik, şiddete dayalı ilişkiyi tersine çevirerek ev sahibini konuğun rehinesi haline getirir. Artık konuk ya da ev sahibini belirlemek imkânsızlaşmıştır. Çünkü Kantçı konukseverlikte konuk ev sahibinin nesnesi olarak kendiliğini kaybetmiştir. Levinasçı konukseverlikte ise ev sahibi konuğun rehinesi olarak ev sahibi konumunu kaybetmiştir.¹⁶⁶

Bu doğrultuda yapısökümcü bir okuma yapan Derrida konukseverlik düşüncesinin sınırlarını ve aporetik yapısını göstermeyi amaçlamaktadır.¹⁶⁷ Derrida, konukseverlik düşüncesinin açmazlarını “Konuksev(-er-mez)lik” metniyle ortaya koymuştur. Bu metinde Derrida, “Konukseverliğin ne olduğunu bilmiyoruz” der ve bu ifadenin dörtten fazla anlam içerdiğini belirtir.

Derrida bu tümcenin ilk anlamının, “bilmiyoruz” fiiline yapılan vurguda olduğunu söyler. Bilmiyoruz fiili konukseverliğin nesnel bir bilgi olmadığını belirtir. Derrida konukseverlik kavramının bizim tarafımızdan önceden anlaşılma biçimlerinin

¹⁶⁴ Şevki Işıklı, “İlticanın Yapısökümcü Felsefesi: Konuksevmezlik Sorunu”, *Marmara İletişim Dergisi*, yıl:2015, sayı:24, s.60.

¹⁶⁵ Rutli, s.140.

¹⁶⁶ Rutli, s.141.

¹⁶⁷ Gültekin, s.14.

olduğunu zaten kabul eder. Fakat önceden anladığımız şeyin kendine ait bir kimliğe veya tutarlı nesnelleştirilebilir bir kavramsal belirlemeye direndiğini söyler.¹⁶⁸ Bu bilmeme durumunu yabancılıkla ilişkilendirir. Çünkü konukseverlik yabancı olarak başkasına gösterilmelidir. Yabancı dil, aile veya yurttaşlıkla bağlantılı olarak sınırlı olmayan bir başkasıdır. Öyleyse konukseverlikte bir bilmeme boyutu vardır.¹⁶⁹

Tümcenin ikinci anlamı konukseverliğin sezgiye dayanan bir eylem olmasıyla ilişkilidir. Çünkü konukseverlik olması gereken ve burada var olmayandır. Konukseverlik sürekli beklenen, ertelenen ve gerçekleştiği an kendini ortadan kaldıran bir pratiktir. Bunu koşulsuz konukseverlik açısından ele aldığımızda önceden belirtildiği gibi konukseverlik her daim yabancıya sunulur. Yabancı ise bilinmeyen, sezilendir. Dolayısıyla olan bir durum yerine duyumsanan bir geleceğe göndermede bulunur. Diğer taraftan konukseverlikte yabancıya eşik geçmesine izin verilir, bu da onun artık yabancı değil konuk olduğunun kabul edilmesidir. Çünkü eşik aşılmış ve yabancıya sorular sorulmuştur. Yabancı ise tüm sorulara yanıt vermiştir. Böylece yabancı yabancılığından kurtulmuştur. Bu da konukseverlik gerçekleştiğinde kendini yok ettiği anlamına gelir.¹⁷⁰

Derrida'nın belirttiği gibi kimin geldiğinin önemi yoktur. Kimi beklediğini bilmeden beklemektir. Mesih'i beklemektir. Gelecek olan kim olursa olsun beklemektir.¹⁷¹ Eğer kimin beklediği biliniyorsa o artık yabancı değil aileden biridir. Bu bakımdan konukseverlik sürekli bir ertelemeye maruz kalmaktadır. Bu nedenle konukseverliğin ne olduğunu bilmek mümkün değildir.¹⁷²

“Konukseverliğin ne olduğunu bilmiyoruz” tümcesinin üçüncü anlamında iki farklı içerik bulunmaktadır. İlk Derrida hukukun, ulusal ya da uluslararası hukukun konukluğun sınır çizgisini belirleyen bir politika ve/veya devlet dizgesi olmasından bahseder.¹⁷³ Yani hukuk konukluğa sınırlandırmalar getirmektedir ve biz bu sınırların ötesinde konukseverliğin ne olduğunu bilmiyoruz. Derrida diğer taraftan konukluğun

¹⁶⁸ Derrida, s.16.

¹⁶⁹ Derrida, s.17.

¹⁷⁰ Rutli, s.143-144.

¹⁷¹ Derrida, s.21.

¹⁷² Rutli, s.143.

¹⁷³ Derrida, s.22.

“daha değil” yani beklenen ve gelecekte olanla ilişkisine değinerek konukseverliğin ne olduğunu bilemeyeceğimizi söyler. Bu bilmeme durumu kimin neyin geleceğini bilmeyişimizle ilişkilidir.¹⁷⁴

Bu her iki durum konukseverliğin açmazlarını göstermektedir. Koşulsuz konukseverlik önceden bahsedildiği gibi bir beklentiyi imler. Konuk, davet edilmemiş olan ve bizim kendisini karşılama kabiliyetinde olduğumuz kişi olmamalıdır. Ev sahibi hazırlıksız olmalı ve gelen kişi adete bir istila gerçekleştiren kişidir. Koşulsuz konukseverlikte ev sahibi gelen kişi hakkında bir bilgi sahibi olmamalıdır. Bu bilgiye ulaşamama durumu değil, bilmeyi istememe durumudur. Fakat bu erişilemez olan konuk ev sahibiyle ilişki kurduğu anda erişilemez olmaktan çıkacağı için söz konusu ilişki çözülmüş olur. Bu bakımdan koşulsuz konukseverlik sürekli ertelenen ve bilinmez olarak kalmak zorundadır.¹⁷⁵

Derrida, “Konukseverliğin ne olduğunu bilmiyoruz” sözünün dördüncü anlamında bir çifte talep, çifte zorlama olduğunu söyler. Bu ev sahibinin konuğu evinde ağırlamak için eşiği ya da sınırı geçmesini sağladığı düşünülen noktada aporiyle karşılaşmasıdır.¹⁷⁶ Yani ev sahibi konuğu davet eder ve sunduğu evin uzamı ve malları üzerindeki hükümlerliliği da gösterir. Bu noktada bir çelişkiyle karşılaşılır.¹⁷⁷ “Burası bana aittir, ben evimdeyim, bana hoş geldiniz; ‘Evinizde gibi davranın’ ama konukluk kurallarına uymak koşuluyla yani benim evimde oluşunuzun bana ait olduğunu göz önünde tutarak benim olduğum şeyin kendisi olmak olduğunu sayarak.” Görüldüğü gibi ev sahibi misafirine belli koşulları, sınırları dayatarak evini sunmaktadır. Bu konukluk yasasında konukseverliği sınırlama, konukseverlikle çelişmedir.

Derrida konuk etmenin daima iddia ettiği şeyin tersini yaptığını belirtir. Bunu kapı figürünü ele alarak açıklayan Derrida “ konukluğun olması için bir kapı olması gerekir: Ama kapı varsa artık konukseverlik yok demektir. Konuksever ev yoktur. Kapısız penceresiz ev olamaz da ondan. Fakat kapı ve pencereler olunca da, bu birisinin anahtarı var ve o konukluk koşullarını denetlemeli demektir. Bir eşiğin olması gerekir.

¹⁷⁴ Derrida, s.23.

¹⁷⁵ Rutli, s.145.

¹⁷⁶ Derrida, s.26.

¹⁷⁷ Derrida, s.28.

Ama eşik varsa konukluk yok demektir. Davete dayalı konukluk tanrı misafirliğinin konukluğunun arasındaki ayırım, aralık da budur. Tanrı misafirliğinde kapı yoktur. Herhangi bir anlamda bir kimse gelir ve anahtara gereksinimi olmadan kapıdan geçer. Tanrı misafir varsa gümrükler denetlenmez. Davet durumunda gümrük ve polis denetimi olur, böylece konukluk eşik ve kapı haline gelir.”¹⁷⁸

Derrida'nın “Konukseverliğin ne olduğunu bilmiyoruz” önermesinin dört bağlamı da yabancıya kendisine şiddet uygulamadan ya da yabancıya kendisi bir şiddet uygulamadan konukseverliğin olmayacağı anlamına gelir. Koşullu konukseverlik çıkarlarına uygun olarak yabancıyı tanıdığına dönüştürür. Tanıdık dost değildir sadece tehlikeli olmadığı bilinen bir yabancıdır. Yabancı adını, nerden geldiğini, ne için geldiğini söylediğinde tanıdık olur ve yabancıya cevapları tehdit oluşturmazsa konuk olabilir. Bu bakımdan yabancı şiddete dayalı bir ilişki biçimiyle konuk olur. Koşulsuz konukseverlikte ise bu şiddet ters şekilde oluşur. Ev sahibi kendini konuğuna adadığından artık ev sahibi değil (host) rehinedir (hostile). Bu ilişki de ev sahibi-konuk ilişkisi değildir. Tüm bunlar neticesinde Derrida'ya göre şiddete bulaşmamış bir ilişki yoktur.¹⁷⁹

Eğer konukseverlik imkânsızsa ve şiddete dönüşmemiş bir ilişki bulunmuyorsa günümüzde egemen devletler tarafından görmezlikten gelinen ve bir istisna haline dönüştürülen mülteciler, sığınmacılar ve göçmenlerin sorunlarıyla mücadele edebilme konusunda konukseverlik nasıl pratiğe geçirilecektir? Uluslararası Yazarlar Parlamentosu'nda Derrida, böyle bir sığınma kentlerinin dünyanın her yerinde açılması için talepte bulduklarını belirtmektedir. Bu kentlerin yeni bir kozmopolitiğe çok benzediğini de ifade eder. Sığınma kentlerin her biri ötekenden ve devletten olabildiğince bağımsız fakat yeni keşfedilecek dayanışma biçimlerine uygun olarak birbirleriyle ittifak içinde, çok sayıda ve her şeyden önce özerk biçimde kurulması düşüncesinden bahsetmektedir.¹⁸⁰

Bugün Avrupa'da ve Fransa'da sığınma taleplerinin geri çevrilmesinden ve sığınma taleplerinin gittikçe artmasından dolayı Derrida bu tarz şeyin bir zorunluluk

¹⁷⁸ Derrida, *Pera Peras Poros*, s.28-29

¹⁷⁹ Rutli, s.147-148.

¹⁸⁰ Derrida, **Bağışlama ve Kozmopolitizm**, Ali Utku Mükadder Erkan (çev.), İstanbul: Birey Yayıncılık, 2005, s.18.

olduğundan bahsetmektedir. Fakat Derrida'nın bahsettiği mülteci kentleri onun konukseverlik düşüncesinin hayata geçirilmiş şekli değildir.¹⁸¹ Çünkü koşulsuz (etik) konukseverlik adalet gibi imkânsızdır. Derrida, adaletin açmazlığına sahip olduğunu bundan dolayı imkânsız olduğunu belirtir. Yani herkes için ve her durumda adil olmanın mümkün olmadığını söyler. Bu bakımdan adaleti sağlayabilmek için yasa eleştirilmeli dolayısıyla yapısöküme uğratılmalı ve iyileştirilmelidir. Aynı şekilde koşulsuz konukseverlik de imkânsızdır. Yasaların koşulsuz konukseverliği tam anlamıyla sağlayabilmesi mümkün değildir. Fakat yasalar geliştirilebilir ve göçmenlere yönelik olan yasalar yapısöküme uğratarak iyileştirilebilir.¹⁸²

Kısaca göçmenlik, ulus-devlet, yurttaşlık ve haklar konusundaki verili fikirlerimizi ve politikalarımızı sorgulamalı yani koşullu misafirperverliği ideal hale getirmek ve iyileştirmek için koşulsuz konukseverliği daima arzulamalı ve ona ulaşmaya çalışmalıdır.¹⁸³

2.2. Mülteci ve Konukseverlik

Derrida'nın konukseverlik düşüncesi siyasi bağlamda göçmenlere ve mültecilere davranış şeklimizle ilgilidir.¹⁸⁴ Derrida bu soruyu daha çok Avrupa devletlerini düşünerek tartışmaya açmıştır. Konukseverliğe dair böyle bir tartışmanın üstünde günümüzde ısrarla durulmasının nedeni Avrupa topluluğu olarak bir araya gelen devletlerin kendileri için ekonomik ve kültürel tehdit olarak gördükleri içteki yabancılara karşı ürettikleri düşmanca politikalar geçmişe oranla çok daha hissedilir duruma gelmiştir. Irkçı bir Avrupa kitle psikolojisi ve git gide ziyaretçiye bile geçit vermez bir hâl alan sınırlar¹⁸⁵ konukseverlik kavramının mülteci, göçmen meselesi bağlamında ele alınmasını zorunlu kılmıştır.

Derrida'nın “daha konukseverliğin ne olduğunu bilmiyoruz” sözünü Batı medeniyeti için söylediği düşünülür. Doğu toplumlarına baktığımızda, örneğin

¹⁸¹ Tunç, s.490.

¹⁸² Yeğenoğlu, s.66-67-68.

¹⁸³ Yeğenoğlu, s.17.

¹⁸⁴ Barry Stocker, “Derrida Etiğinde Çelişki, Aşknlık ve Öznellik”, **Derrida: Yaşamı Yeniden Düşünürken**, No. 47-48(Yaz- Güz 2006),

¹⁸⁵ Direk, s.185-186.

Türkiye’de konukseverlik aporiasının Türkçede nasıl “dügümlendiği/çözümlendiği” ve konukseverlik koşulları üzerinde yeterince durulmadığı görünmektedir. Oysa Türkiye, 2011 yılından beri yoğun bir mülteci nüfusuna ev sahipliği yapmaktadır. Ev sahipliği yapan Türkiye toplumunun ve dilinin mültecilerin “hem fiziksel hem de metafiziksel şiddet ve dışlanmanın aşırı uçlarından korunma, üç günlük misafirlik bu zaman zarfında aşılmasıyla bağışlanabilme ve evin içinde dolaşmak izni taleplerinin hoşgörüle karşılanma durumları yeterince çözümlenmiş değildir”.¹⁸⁶

Türkiye’deki vatandaşlık ve misafirlik (yabancı-mülteci) anlayışının vazife pratikliğinde yürütüldüğü ön kabulünden hareketle vatandaş-misafir olguları üzerinde durmak, madun mültecilerin konumlarını anlamlandırmak için önemli bir noktadır. Vazife temelli vatandaşlık ve misafirlik anlayışında her iki gruba dâhil olanlardan belirli davranışları sergilemeleri beklenir. Misafir, dışarıdan gelen ve geçici olandır; vatandaş ise ulusal adiyeti olandır. Ev sahibi ile misafirin ortak paydası vazifelerinin olmasıdır. Misafirden beklenen rahat davranmamak, misafirliği gereğinden fazla uzatmamak, ev sahibi hakkında yerli-yersiz yorumlarda bulunmamak, verilenle yetinmek, kurulu düzeni bozmamaktır. Vatandaştan beklenenler ise vergi vermek, yasalara uymak, toplumsal düzeni bozmamaktır. Türkiye’de misafirperverlik tarihsel arka planı olan popüler toplumsal değer imgeleri arasındadır. Gelen yabancıların uzun süre kalması ile orantılı olarak gelenlere geçici oldukları hem yasal hem gündelik yaşamda çeşitli şekillerde hissettirilmektedir.¹⁸⁷

Türkiye’nin geleneksel misafirperverlik miti, Suriyelilerin Türkiye’ye sığınmaya başladığı dönem ön plana çıkmıştır. Geleneksel misafirperverlik miti yabancıya duyulan saygıya, hoşgörüye, kucak açmaya göndermede bulunur. Fakat her mit gibi biz olanı yeniden üreten bir işlevselliğe sahiptir. Bu misafirperverlik bizi olumlayan, bizi diğerlerinden ayırandır. Ayrıca bu misafirperverlik bizi bize kanıtlayan, kendimizle onur duymamızı sağlayan bir anlam da barındırır.¹⁸⁸ Böylece “muhtaç olana kucak açan bizler” ve “yardıma muhtaç olan ötekiler” olarak bir hiyerarşi yaratılmış

¹⁸⁶ Işıklı, s.61.

¹⁸⁷ Safiye Altıntaş, “Davetsiz Misafirler: Türkiye’deki Mültecilerin Maduniyet Görünümleri”, **İdeal Kent**, No.14 (Ekim 2014), s.261.

¹⁸⁸ Mesut Yücebaş, “Gaziantep Yerel Basınında Suriyeli İmgesi: Yeni Taşranın Yeni Suskunları: Suriyeliler”, **Birikim Dergisi**, No.311 (Mart 2015), s.38.

olur. Hiyerarşide üst kısımda yer alan bizler, kendimizi açık veya parçalanmış değil bütün olarak, gelişmiş bir kimlik sahibi olarak düşünürüz. Bu kendilik duygusunun oluşturduğu hayali kapanma edimde bulunmamızı sağlar.

Aslında bu kimlik, merkez, psişik ve kültürel homojenlik duygusunu bozup sorgulayan şey göçle gelen yayılmadır.¹⁸⁹ Yani göçlerle birlikte kimliklerimiz sorgulanmaya açılır. Bundan dolayı bugün insanlığın büyük bir kısmını oluşturan mülteciler modern ulus devletler açısından rahatsızlık oluşturmaktadırlar. Bu rahatsızlığın temelinde mültecilerin, insan ile vatandaş, doğum ile milliyet arasında var olan sürekliliğin kopması ve modern egemenlik anlayışının özgün kurgusunu krize sokması yatmaktadır. Mülteciler, ulus ve doğum arasındaki farkı göz önüne sererek “çıplak hayatı” gösterir.¹⁹⁰ Bu kriz, ötekiyle (yabancı-mülteci) karşılaştığımızda ortaya çıkar. Çünkü ötekinin radikal başkalığını kabul ettiğimizde artık dünyanın merkezinde olmadığımızı kabul etmiş oluruz.¹⁹¹

Mültecinin yarattığı bu kriz bağlamında konukseverlik kültürel pratik olmaktan ziyade, özdeşliğin tehdit edilmesi, öteki ile bulunuş ve sınır ihlalleri gibi durumlarla gerçek gündeme yeniden aktarılmalıdır.¹⁹² Mülteci ev sahibi toplumun özdeşliğini tehdit eden bir unsur olarak görülür. Yabancı olarak mültecinin, ev sahibi toplumun yaşam alanını işgal ederek kültürünü, dilini, varlığını tahrip ettiği düşünülür.

Mültecinin bu şekilde işgalci olarak algılandığını ortaya koyan raporlar hazırlanmıştır. Mazlumder’in Gaziantep’te Suriyelilere yönelik saldırı ve nefretin analizine dair raporunda, Gaziantep’liler, Suriyeli mültecileri şikayet ederken onların parklarda, otobüs duraklarında, hastanelerde çok fazla “görünür” olduklarını bundan dolayı yer bulamadıklarını ifade etmişlerdir. Söz konusu şikayetler, yerel halkın “öz” ve

¹⁸⁹ Iain Chambers, **Göç, Kültür, Kimlik**, İsmail Türkmen ve Mehmet Beşikçi (çev.), 2.Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s.43, 45.

¹⁹⁰ Giorgio Agamben, **Kutsal İnsan Egemen İktidar ve Çıplak Hayat**, İsmail Türkmen (çev.), 2.Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s.158.

¹⁹¹ Chambers, s.43.

¹⁹² Işıklı, s.57.

“yerli” olan kültürlerinin zamanla melezeleşerek kendi kültürlerinin yok olacağı korkusuna dayanmaktadır. Bu nedenle yabancıyı istilacı olarak görülmektedir.¹⁹³

Gaziantep’lilerin yabancı bir dilin kamusal alanda ve işyeri tabelalarında yaygınlaşması nedeniyle “artık nerede yaşadığına şaşırması” ve bu durumdan şikayetçi olması kendini evinde ve güvende hissetmediğini gösterir. Bu hislerin temeli ise evin işgal edildiği düşüncesinden kaynaklanmaktadır.¹⁹⁴ Anlaşıldığı üzere yerel halk evin hükümdarı olarak Suriyeli mültecilerin ülkelerine, kentlerine girmesinin öznelerini kesintiye uğratacağından korkmaktadır. Böyle bir koşullu konukseverlikte ev sahibinin efendiliğinden ödün vermek istemediği görülmektedir. İşte Derrida, iktidar konumunun korunduğu böyle bir konukseverliğe karşı çıkmaktadır.¹⁹⁵

İktidar konumunun muhafaza edildiği konukseverlikte her zaman öncelikli olan ev sahibi toplumdur. Ayrıca Derrida’nın belirttiği gibi düşman anlamını da barındırmaktadır. Konukseverliğin içerdiği düşmanlık imgesi yeni gelenlerin değişimin simgesi haline gelmesi ile ilişkilidir. Değişimden, güvenliğin kaybolmasından, şimdiki durumun belirsizliğinden ve geleceğin getirebileceği risk ve felaketlerden yeni gelenler sorumlu olarak görülmektedir.¹⁹⁶

Öyleyse diyebiliriz ki yabancı, çağımızın korku ve tehdit unsuru olarak görülmektedir. Çünkü yabancı, aşına olmadığımız, belirsiz bir alana dâhildir; dolayısıyla varlığı sabitlenemez. Yabancı karar verilemeyenler ailesinin bir üyesidir. Karar verilemeyenler, Derrida’nın ifadesiyle “felsefi (ikili) karşıtlığa dahil edilmeyen, buna direnen ve bunun düzenini bozan ve fakat üçüncü bir sınıf da yaratmayan, spekülatif diyalektik biçiminde bir çözüme yer bırakmayan birimlerdir”¹⁹⁷ Bu bakımdan risk almak istemeyen ev sahibi, ülkeye gelen mültecinin kimliğini saptama yoluna gider. Böyle bir koşullu misafirperverlikte ev sahibi iktidarını korur ve böylece verilen armağanı kısıtlar.

¹⁹³ Abdurrahim Çelik vd., “Gaziantep’te Suriyelilere Yönelik Saldırı ve Toplumsal Nefretin Sebeplerinin Analizine Dair Rapor”, **Mazlumder**, Kasım 2014, s.27.

¹⁹⁴ Çelik vd., s.29.

¹⁹⁵ Yeğenoğlu, s.14.

¹⁹⁶ Zygmunt Bauman, **Sosyolojik Düşünmek**, Abdullah Yılmaz (çev.), 12. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015, s.60.

¹⁹⁷ Zygmunt Bauman, **Modernlik ve Müphemlik**, İsmail Türkmen (çev.), İkinci Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014, s.77.

2.2.1. Beklenmeyen ve Kararverilemez Olarak Mülteci

Konukseverlik, eşikte durana hitap edip ismini sorarken bu sorunun bir “koşul’a, polis sorgulamasına, soruşturmaya, sınır kontrolüne dönüşmesini engeller.¹⁹⁸ Yani konukseverlik göçmenlerin, mültecilerin, yabancıların sınırdan içeri girmeyi talep ettiğinde bu talebin sınır denetimine tabi tutulmadan gerçekleştirilmesidir. Böylece gelenler hakkında edinilemeyen bazı bilgiler onların öngörülebilir olmalarını ve kontrol altında tutulmalarını engeller.

Michael Naas, “Eğer konukseverlik olayın teşhirine, herhangi bir bilgi veya tanışıklıktan önce ötekine koşulsuz bir açılmaya dayanıyorsa evimize ve ülkemize buyur ettiğimiz kişinin dost mu düşman mı olduğunu, bize faydasının mı dokunacağını yoksa zarar mı vereceğini, yardım mı yıkım mı getireceğini asla bilemeyiz- hatta bilmemeliyiz” der.¹⁹⁹ Bilmemeliyiz; çünkü Derrida, konukseverliğin bir “radikal deneyim”²⁰⁰ olduğunu yani riski içermesi gerektiğini söyler.

Naas, koşulsuz ve koşullu konukseverlik arasındaki müzakerenin aksi yönde ilerleyebileceğini belirtir. Çünkü ötekini buyur eden, kendini farklılığa ve sürprize açmayı amaçlayan bu konukseverlik, kendi sınırlarını muhafaza edip zorla kabul ettirmeye, kendi kimliğini onaylatmaya yönelik bir sorguya dönüşebilir. Konukseverliğin düşmanlığa dönüşmeyeceğini garantileyecek herhangi bir yasa, formül bulunmamaktadır.²⁰¹

Ev sahibinin yabancıyı içeri alarak kendini sürpriz, tehdit ve risklere de açması özdeşlik düşüncesi için iki muhtemel istenmeyen sonuç doğurur. İlk özdeşliğini korumak için, yani kendisiyle aynı kalabilmek amacıyla misafire kendi kimliğini ve töresini onaylatmaya zorlar. Etik ve insancıl olmayan bu durumda özbağışıklık sistemi devreye girer ve yabancıya virüs muamelesinde bulunulur. İkinci olarak içeri kabul

¹⁹⁸ Michel Naas, “Alors, qui êtes-vous? Jacques Derrida ve Konukseverlik Sorusu”, *Cogito*, No.47-48 (2006): s.239.

¹⁹⁹ Naas, s.246.

²⁰⁰ Direk, s.212.

²⁰¹ Naas, s.240.

edilerek yabancılıktan mülteciliğe geçiş yapan öteki organizmaya karışır ve organizmayı değiştirir. Bu durumda sistem başkalaşım geçirerek özdeşliğini yitirir.²⁰²

Genel itibarıyla özdeşliğini yitirmek istemeyen toplumlar, mülteciyi düşman, tehlike olarak algılamaya meyillidirler. Mülteci olarak yabancının taşıdığı tehdit düşmanınkinden daha korkutucu gelir. Çünkü yabancı bütün farklılıkları yok eder ve dost ve düşman karşıtlığına meydan okur. Yabancı toplumsal yaşamın temeli olan bu karşıtlığı yok ettiğinden toplumsal yaşamı da sabote eder. Ne dost ne de düşman olan yabancının gerçekte ne olduğunu bilmek mümkün değildir.²⁰³

Derrida, ziyaretin sonuçlarının öngörülmez oluşunu mesihçi bir tarzda düşünmüştür. Gelen mutlak iyilik veya felaket getirebilir. Yani geliş kurtarabilir, şimdiye kadar bilinmedik yenilik, şans getirebilir ya da her şeyi beter hale sokabilir ve tamamen yıkıcı olabilir. İşte bu radikal deneyimdir.²⁰⁴

²⁰² Işıklı, s.70.

²⁰³ Bauman, Modernlik ve Müphemlik, s.83.

²⁰⁴ Direk, s.212.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEDYADA SÖYLEMİN İNŞASI VE TEMSİL

3.1. Medya

Lawsell, medyanın üç temel rolünden bahseder: Dünya olaylarını izlemek, bu olayları yorumlamak, bireyleri kendi çevrelerinde sosyalleştirmek.²⁰⁵ Bireylerin medya aracılığıyla dünyada olup biteni öğrenmesi toplumsal dünyaya ilişkin kavrayışlarına, tutumlarına ve söylemlerine yansımaktadır.

Ünsal Oskay'ın ifade ettiği gibi dünyamızı, hayatımızı kendimizi bile medyanın, yani bilinç endüstrisinin bizim için uygun gördüğü anlamsal içerikle anlamlandırıyor ve biliyoruz. Aslında bu bir bilme değil; kendisine hizmet için işe koşduğumuz verili toplumsal sistemin düzenlediği ve bizzat bize yaptırdığı bir “talim etmedir”.²⁰⁶

Ulus Baker ise medyanın bize “olay”larımızı kaybettirdiğini böylelikle düşünce yeteneğimizi de kaybettirdiğini söyler. Çünkü her düşüncenin kendisi hem bir “olay” hem de olaylar üzerine olmak zorundadır. Fakat medya, “bireyleşmiş”, birbirinden kopuk dolayısıyla üzerinde düşünemeyeceğimiz olaylar vermektedir. Baker, medyanın gündeme getirilmiş bir olayı biktırıcı şekilde tekrarlayarak kafalara işlemesi ve kitle iletişimin bütün kanallarını harekete geçirerek aynı olayı farklı yerlerde duygusal, biçimsel, politik, enformatif biçimlerde farklı mesaj türleriyle vermesi sonucu olayların düşünülebilir olmaktan çıktığını belirtir.²⁰⁷

Medyanın bu şekilde düşünce yeteneğimize yaptığı etki sürekli vurgulanan “toplumun maddi egemen gücü olan sınıf, aynı zamanda egemen zihinsel güçtür”

²⁰⁵ Hediye Esra Ercan, “İnsan Hakları ve Medya: ABD Elit Medyasında Türkiye’ye İlişkin İnsan Hakları Haberlerinde Söylem İnşası; The New York Times Gazetesi Örneği” (**Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi, 2010), s.74.

²⁰⁶ Ünsal Oskay, **Yıkanmak İstemeyen Çocuklar Olalım**, İstanbul: Yapıkredi Yayınları, 3.Baskı, 2000, s.63.

²⁰⁷ Ulus Baker, Medyaya Nasıl Direnilir?, **Birikim Dergisi**, No.68-69, Aralık 1994- Ocak 1995, s.14.

sözünü hatırlatır. Bunu medya kurumlarına sahip olanlara ve devletin denetimindeki medya araçlarına baktığımızda açıkça görürüz.²⁰⁸

Bu bakımdan medyanın daha çok siyasal iktidarın gözetimi biçiminde algılanagelen işlevi çerçevesinde dördüncü güç olduğu iddiası da zamanını doldurmuştur. Çünkü bu iddia ile medya sektörünün günümüzdeki yapılanma ve finans biçimi göz ardı edilmektedir.²⁰⁹ Belirtildiği gibi medya dördüncü güç değildir; ancak “toplumsal mekânlar ve öncelikle de siyasi, ekonomik ve entelektüel alanlar” üstünde belli bir iktidara sahiptir. Öyleyse medyanın sahip olduğu bu gücü diğer toplumsal güçler tanır. Yani diğer toplumsal güçler medyayı bağımsız bir güç olarak dikkate alır ve medyayla iyi geçinmesi gerektiğini düşünürler.²¹⁰

3.2. Haber Söylemi

Haber, bir çok kişinin belirli bir iş bölümü içerisinde oluşturduğu bilinç endüstrisinin bir ürünüdür.²¹¹ Dolayısıyla haber sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel etkileşim süreçlerinden geçmektedir.

Haber, toplumun kendi üzerine düşünümüdür. Toplum haberler aracılığıyla kendisini kurgulanmış bir kendilik olarak algılar. Yani toplum kendi bilincini haber temsilleriyle edinmektedir. Toplum, haberlerde yer alan içeriklerle ilişki kurar. Ölüm haberleri, kavgalar, kazalar, iktidar mücadeleleri, geçim derdi gibi konulu haberler insanlara içinde bulunduğu gerçekliği, değerleri tehdit edenleri, normal ve anormal olan arasındaki ayrımı, kabul edilebilir olan ile kabul edilemez olan arasındaki sınırları göstermektedir. Toplum bu şekilde kendine, kendini göstermektedir.²¹²

Haber, topluma kendilik duygusunu verirken kapalı anlatılar kurar. Söylem aracılığıyla toplumun bilinci şekillendirilir. Söylem ve anlam üzerindeki ilişki

²⁰⁸ Yasemin İnceoğlu ve Savaş Çoban, “Öteki’leştirme Sürecinde Medyanın Yeri”, **Azınlıklar Ötekiler ve Medya**, Yasemin İnceoğlu ve Savaş Çoban (derl.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014, s.52.

²⁰⁹ Süleyman İrvan, “Demokratik Sistemde Medyanın Rolü”, **Birikim Dergisi**, No.68-69, Aralık 1994- Ocak 1995, s.76-78.

²¹⁰ Nilgün Tatal Cheviron, “Haber-Yorumdan Seyir ve Gösteriye”, **Azınlıklar Ötekiler ve Medya**, Yasemin İnceoğlu ve Savaş Çoban (derl.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014, s.191.

²¹¹ Oskay, s.43.

²¹² Çiler Dursun, Haberde “Gerçekliğin İnşa Edilmesi’ Ne Demektir?”, **Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi**, Çiler Dursun (derl.), Ankara: Elips Kitap, 2004, s.59.

çerçevesinde “söylemin anlamı taşıması, kurması ve değiştirmesi olduğu kadar, anlamı sabitlemesi (fixation) ya da kapatması gerekir”. Çünkü anlamlar kapatılmazsa söylem “akıp giden ve her dakika değişen anlam denizinde bir şeyi anlamlandırma gücünü elde edemezdi”. Hall, “Söylemin belli kapanmaları (closure) destekleme, dünya hakkında neyin varsayılabileceği ile neyin doğru olduğunun söylenebileceği arasında belli eşdeğerlilik sistemleri kurma etkisi” olduğunu söyler.²¹³

Aynı şekilde Foucault da söylem ile anlam arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Foucault’nun söylemle kastettiği şey, “konuştuğumuz dilde, bir konuya veya herhangi tarihsel bir döneme ilişkin anlamın yaratılması için kullanılan ifadelerdir- ki bunlar aslında o konudaki bilginin sunumudur”. Kısaca Foucault için söylem, “dil aracılığıyla anlamın üretilmesidir”.²¹⁴

Eğer söylem, dil vasıtasıyla anlamın inşa edilmesi ve bu yolla bilginin üretilmesi ise herhangi bir içerikle ilgili anlamı kimin yarattığı önemli bir soru olarak karşımıza çıkar. Foucault’ya göre güçlü olan belli bir sosyal grup veya kitle, o toplumdaki ırk, cins, politika, din vs. konularında yazılı ve görsel medyada ürettiği mesajlarla kendini gücünü artırabilir ve diğer sosyal grupları etkisiz bırakabilir. Teun A. Van Dijk’e göre de söylem konusunda dikkati en çok toplum içindeki güç dengelerine yöneltmemiz gerekir. Toplum içinde diğerlerine göre “az çok güçlü” olan gruplar, toplumda “az çok güçsüz” gruplar üzerinde düşüncelerin ve hareketlerin kontrol edilmesi anlamında söz sahibi olurlar. Para, statü, şöhret, bilgi, kültür gibi birçok farklı şeye sahip olan kesim kamusal söylemi yönetmek ve yaygınlaştırmak açısından güçlü durumdadır.²¹⁵

Anlaşıldığı gibi söylem toplumsal ilişkiler için önemli bir alandır. Hegemonik mücadelenin en canlı yaşandığı yerlerden biridir.²¹⁶Söylem, ideolojilerin yeniden

²¹³ Barış Çoban, Söylem, “İdeoloji ve Eylem: İktidar ve Muhalefet Arasındaki Mücadeleyi Çözümleme Denemesi”, **Söylem ve İdeoloji**, Barış Çoban ve Zeynep Özarslan (hızl.), İstanbul: Su Yayınevi, 2015. s.210.

²¹⁴ Esra Doğru Arsan, “Medya-Güç İdeolojisi Ekseninde Merve Kavakçı Haberlerinin İki Farklı Sunumu”, **Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi**, Çiler Dursun (drl.), Ankara: Elips Kitap, 2004 s.156.

²¹⁵ Esra Doğru Arsan, s.157.

²¹⁶ Barış Çoban, Söylem, “İdeoloji ve Eylem: İktidar ve Muhalefet Arasındaki Mücadeleyi Çözümleme Denemesi”, **Söylem ve İdeoloji**, 220

üretiminde ve günlük söylemlerde vazgeçilmez bir rol oynar.²¹⁷ Günlük hayattaki diyaloglar ve ilişki biçimleri dışında ideolojinin yeniden üretildiği alan ise medyadır. Haber metinlerinin temel söylemi neo-liberal bakış açısı çerçevesinde şekillenmektedir. Bu bakış açısı kapitalist mülkiyet ilişkileri ile emek-sermaye arasındaki çelişkileri yokmuş gibi gösterir. Kurulu düzenin toplumsal ilişkilerini meşrulaştırır. Böylece farklı yaşamların ve değerlerin de olabileceği yok sayılır, olayların görünür yanı öne çıkarılarak gizlenmiş yönleri sorgulanmaz.²¹⁸ Böylelikle haber, birçok ortak değerler ve mekanizmalar üreterek hegemonyacı görev edinir.²¹⁹

Haberin bir söylemi bulunduğunu ve ideolojik bir işlevi olduğunu İnal şöyle aktarır: “Haber, bir söylem, ancak edebiyattan, sinemadan, TV dizilerinden farklı özellikleri olan bir söylem. Gazetecinin bireysel tarzını getirmesine pek de izin vermeyen bir uzlaşmaya dayanan profesyonel etik kuralları içinde yapılmış bir söylem. Haberlerin söylemsel yapısı içinde iktidar/güç sahibi kişi ve kurumların olaylara getirdikleri açıklamaların inanılabilirliğin kurulmasını sağlayan, nesnellik, tarafsızlık ve dengelilik gibi sunuma ilişkin haber değerleri. Bu nosyonların dolayısıyla belli görüşlerin haber olan olayın çerçevelenmesinde egemen bir konuma yerleşmesine aracı olmaktadır.”²²⁰

Haberin söylemi üzerine yapılan çalışmalar da özellikle eleştirel haber araştırmaları haber söyleminde ideolojik bir üretimin varlığına dikkat çeker. Haber metninde egemen toplumsal anlamların kuruluş biçimi, üretilen bilginin niteliği ve bu bilginin özne konumunu gözler önüne sermeye yöneliktir. Haber başlıkları, tercih edilen sözcükler, sentaks ve peşi sıra gelen cümlelerle oluşan tematik yapı, görsel metaryaller ve bunların dil aracılığıyla anlamlandırılması çözülmeye tabi tutulur.²²¹ Öyleyse söylemin çözümlenmesi, sadece dilin ve temsilin anlamı nasıl ürettiğini değil, bununla

²¹⁷ Teun Van Dijk, “Söylem ve İdeoloji Çokalanlı Bir Yaklaşım”, **Söylem ve İdeoloji**, Barış Çoban ve Zeynep Özarslan (hzl.), İstanbul: Su Yayınevi, 2015 s.15.

²¹⁸ Kemal Aslan, **Haber Nasıl Okunur? Haberde İdeoloji, Söylem**, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, s.30.

²¹⁹ Ömer Özer, **Haber Söylem İdeoloji Eleştirel Haber Çözümlemeleri**, Konya: Litaratürk, 2011, s.37.

²²⁰ Özer, s.65.

²²¹ Umut Tümay Arslan Yeğen, “Haberde Yeni olan Nedir?” **Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi**, Çiler Dursun (drl.), Ankara: Elips Kitap, 2004, s.73

birlikte temsil, anlam ve iktidar arasındaki ilişkileri, kimlikler ve öznelliklerin oluşumunu da inceler.²²²

3.3. Haberde Gerçekliğin İnşası

Medyanın sahiplik yapısı, kontrol mekanizmaları ve kültürel faktörler artık haber üretilirken “haber eşittir gerçek” düşüncesini yok etmiştir. Haberin bir inşa olduğu düşüncesi perçinlenmiştir. Bu bakımdan günümüzde gazeteciler de editoryal değerleri açıklarken nesnellik kavramının yetersiz kaldığını fark etmişlerdir. Bu nedenle doğruluk, hakkaniyet, denge gibi kavramları kullanmaya başlamışlardır.²²³

Haberin, gerçekliğin inşası olduğuna dair ilk önemli çalışma Gaye Tuchman’a aittir. Habere bir çerçeve olarak bakan Tuchman, bu çerçevenin haber örgütleri ve gazeteciler eliyle kuruluşuna odaklanmıştır. Haber yapılırken bilinmesi ve bilinmemesi gereken noktalara haber kuruluşları karar vermektedir. Bu kuruluşların kararlarını kaygıları ve ilgileri belirlemektedir.

Haberin üretim pratikleri yapılanmış olduğundan haberler de yapılanmış bilgilerdir. Bu bakımdan haber kuramcıları bir metin olarak haberde yer alan öğelerin birbiriyle ne tür ilişkilerle sürekli yapılandırıldığını incelemeye yönelmişlerdir. Haberi yapılanmış bir metin olarak çözümlenmeye başlanması, 1970’li yıllarda kapitalist toplumlardaki egemenlik yapıları ve bu yapıların yeniden üretiminde ideolojinin de işlevini anlamaya yönelik bir ilginin arttığı dönem olmuştur. Bu ilgi alanı kültürel çalışmalarda karşılığını bulmuştur.²²⁴

Kültür kuramcılarında Stuart Hall’a göre anlam sosyal bir üretim ve pratiktir. Dil ve sembolleştirme ise anlamların içerisinde oluşan araçlardır. Medyanın kurumları ve metinleri dünyayla ilişkimizi anlamlandıran önemli ideolojik içeriklerdir.²²⁵ Medya toplumsal gerçekliği aktarmaktan öte, gerçekliğin inşa edilmesinde etkindir. Bu, “medya dışında şeylerin var olmadığı, hiçbir durum/olayın yaşanmadığı veya

²²² Özer, s.49.

²²³ Esra Doğru Arsan, s.154.

²²⁴ Çiler Dursun, s.45.

²²⁵ Nazife Güngör, **İletişim Kuramları ve Yaklaşımları**, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2013. s.269.

toplumsal gerçeklik olarak adlandırılanın bütünüyle medya kurgusu olduğu savunmak anlamına gelmemektedir. Yapılan vurgu daha çok medyanın olayları anlaşılır kılmak üzere, olayların ve durumların ne olduğunun tanımlanması bağlamında medyanın anlam üretiminde üstlendiği aktif role ilişkindir.”²²⁶ Olayların anlamlandırılması da ideolojik iktidarı göstermektedir: “Olayları belli bir yönde anlamlandırma iktidarı”. Anlam üzerindeki bu ideolojik mücadele sürekli var olacaktır. Medyanın ideolojik olduğuna dair ortaya atılan iddia medyanın anlamın toplumsal inşası bağlamında iş gördüğünü ortaya koymaktadır.²²⁷

Kültürel çalışmalar, hakim olan sınıfın görüşlerini topluma yayan ideolojik aygıt olarak medyayı gösterir. Bu görüşün temelini Althusser’in devletin ideolojik ve baskı aygıtları ile Gramsci’nin hegemonya kavramları oluşturur. Bu görüşe göre medya egemen olan düşünceleri yayarak işçi sınıfı ve alt kültürler arasında eleştirel bakışın oluşmasını engeller. Çünkü medya, gerçekliği olduğu gibi göstermez, yanlış bir şekilde sunarak var olan eşitsizlikleri ve iktidar yapılarını doğallaştırır ve meşrulaştırır.²²⁸ Hall, Gramsci’nin etkisiyle medyanın toplumda etkili biçimde rıza üretimi yaptığını iddia eder. Medyanın hegemonik ilişkinin bir parçası olduğunu ve rıza üretiminde etkili olduğunu söylerken diğer taraftan da bu ilişkinin her zaman egemen kesimin beklentileri doğrultusunda yürümediğini belirtir. Çünkü izleyicinin belli bir yere sabitlenmediğini ve her gelen iletiye beklenen oranda açık olmadıklarını, her izleyicinin farklı bir bilinç düzeyine sahip olduğunu, farklı bir entelektüel düzeyde bulunduğunu belirtir. Dolayısıyla izleyici/okuyucu medyayla farklı ilişkiler kurar.²²⁹

Kısaca kültürel çalışmalar, ideolojinin ve anlamın toplumsal yönünü açığa çıkarır ve ideolojiyi dile denk olmayan ancak dil içerisinde üretilen olarak görürler. Dilin gerçekliği olduğu yansıtmadığını ve tarih ve toplumsal durumlarla ilişkili olduğunu düşünürler. Böylelikle birey de bu maddi sürecin bir parçası olarak algılanır.²³⁰

²²⁶ Özer, 46.

²²⁷ Özer, s.48.

²²⁸ Levent Yaylagül, **Kitle İletişim Kuramları Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar**, Ankara: Dipnot Yayınları, 2006. s.117.

²²⁹ Güngör, s.271.

²³⁰ Çiler Dursun, s.48.

3.4. Haberde Temsil ve Ötekileştirme

Suriyeli mültecilerin medyada temsilini anlayabilmek için öncelikle temsilin ne anlama geldiğine ve nasıl oluşturulduğuna göz atmak gerekir. Çünkü temsiller öteki hakkındaki düşünce ve tutumlarımız üzerinde ve “biz” algısının oluşturulmasında etkilidir.

Stuart Hall, dil aracılığıyla anlamın üretilmesini temsil olarak adlandırır. Bir şeyin temsil edilmesi o şeyin hafızalarda çağrışım uyandırılarak portrelenmesi veya zihinlerde yer alan imgeye gönderme yapılarak benzerlerinin anlaşılmasının sağlanmasıdır. Bu bakımdan temsiller aynı zamanda sembolize etme, yerine geçme, değiştirme ve örnek olma anlamlarını da gelir.²³¹

Medya temsil üretirken genellikle egemen sınıf ve baskın ideolojilerden taraf olmaktadır. “Anadamar” medyada hem resmi görevlilerin dayattığı çerçeveler benimsenerek yaygınlaştırılır hem de resmi görüşün dışında kalan kesimlerin sesleri marjinalleştirilir.²³²

Resmi görüşün dışında kalan kesimlerden göçmenler ve mültecilerin medyada yer alan temsillerinde sıklıkla stereotiplere rastlanılmaktadır. Van Dijk, göçmenleri ve mültecileri ötekileştirmek amacıyla başvurulan temaların başında ötekilerin bizim için bir mali yük olduğu söyleminin geldiğini söylemektedir. Diğer temalara baktığımızda ise olumsal kendini sunma ve olumsuz ötekini sunma, istila sözcüğü gibi metaforların kullanımı, gelen göçmen ve mültecilere dair sayısal verilerin kullanımı, biz-onlar ayrımı, olumsal kendini sunma (bizlerin hoşgörüsü, konukseverliği, empatisi vs.) gibi temalar yer almaktadır.²³³

Söz konusu temaların hepsi farklılıklarımızı ön plana çıkararak biz ve onlar karşıtlığı kurmaya yarar. Karşıtlıklar anlamı kurmak açısından önemlidir. Derrida'ya göre kurulan karşıtlıklar da her zaman bir hiyerarşi ve güç ilişkisi vardır. Merkezde varsayılan karşıt grubuna göre daha ayrıcalıklı, doğal ve değerli olarak öne çıkarılır. Diğer unsur ise türemiş, değersiz ve ikincil olarak damgalanır. Bu ikincil öge üzerinde

²³¹ Özer, s.163.

²³² Esra Doğru Arsan, s.160.

²³³ Teun Van Dijk, s.73, 89, 90, 91.

konusulmaya pek değer görülmez. Bununla birlikte ikincil okuyucuyu doğru yoldan saptıran olarak da kabul edilmektedir; bu yüzden sadece değersiz değil tehlikeli olarak da addedilir.²³⁴ Batı düşüncesinde yer edinmiş bu tarz temel kavramsal karşıtlıklara beden-zihin, eril-dişil, akıl-duygu, aynılık-farklılık, ben-öteki, söz-yazı gibi örnekler verilebilir.²³⁵ Yerli-yabancı, vatandaş-mülteci, ev sahibi- konuk gibi karşıtlıklar da bu örneklere dâhil edilebilir.

Olumsal kendini sunma temalarından konukseverlik söylemi kendi grubunun olumlu özelliklerini vurgulayarak karşıtlık sunar. Olumlu grup olarak konuksever bizlerden bahsedilmesi olumsuz grup muhtaç mültecilerin de olduğunu göstermektedir. Fakat konukseverlik söyleminin yer aldığı temsiller sessizdir, çelişkisi gizlenmiş durumdadır. Derrida dekonstrüksiyon (yapısöküm) ile bu tarz karşıtlıkları yerinden ederek metinlerin kendi iç çelişkilerine ve sessiz olan unsurun, onun orda olmasına rağmen görmezlikten gelindiğine dikkat çeker.²³⁶

²³⁴ Evren Erman Rutli, “Derrida’nın Yapısökümü”, *Temâşâ Felsefe Dergisi*, No:5, 2016, s.54.

²³⁵ Recep Alpyağıl, *Derrida’dan Caputo’ya Dekonstrüksiyon ve Din*, 3. Basım, İstanbul: İz Yayıncılık, 2017, s.56.

²³⁶ Alpyağıl, s..57.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SURİYELİ MÜLTECİLERİN “KONUKSEVERLİK” DÜŞÜNCESİ BAĞLAMINDA MEDYADA TEMSİLİNİN İNCELENMESİ

4.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Sınırlılıkları, Yöntem ve Örneklemi

4.1.1. Araştırmanın Amacı

Medya araçlarının bilgiyi yeniden ürettiği, toplumsal algıyı rızaya dayalı olarak şekillendirdiği bilinmektedir. Medya, özellikle mülteciler gibi azınlık gruplar söz konusu olduğunda belli temsilleri tercih etmektedir. Egemen söylemlere bağlı olan bu temsiller ev sahibi toplumda mültecilerin algılanmasına etki edebilmekte ve mültecilere karşı davranış biçimlerini şekillendirebilmektedir. Çalışma, bu gerçeklik doğrultusunda 2011 yılından bu yana Türkiye’de bulunan Suriyeli mültecilerin yazılı basında temsil ediliş biçimlerini Derrida’nın yapı sökümü uğratarak açtığı konukseverlik kavramı üzerinden okumasını yapmaktır. Derrida’nın mültecilik bağlamında tartışmaya açarak çelişkilerini ortaya koyduğu konukseverlik düşüncesinin izleri söz konusu haberlerde takip edilerek Suriyeli mültecilerin bu bağlamda temsil edilişlerine dair bir çerçeve sunmaya çalışılmıştır.

4.1.2. Kapsam ve Sınırlılıklar

2011’de yaşanan Suriyeli iç savaşından bu yana Suriyeli mülteciler güvenli bir alan bulmak için öncelikle Türkiye olmak üzere Irak, Lübnan, Ürdün, Mısır ve bazı Avrupa ülkelerine sığınmıştır. Suriyeli mültecilere ev sahipliği yapan ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Türkiye bugüne kadar deneyimlemediği yoğunlukta bir kitlesel nüfusla karşılaşmıştır. Suriyeli mültecilerin nüfusunun ve kamusal alanda görünürlüklerinin gün geçtikçe artmasıyla medyanın mültecilere olan ilgisi de artmıştır. Çalışmada, Suriyeli mültecilerin Türkiye’ye kitlesel olarak girmeye başladıkları 2011 Nisan ayından itibaren 2012 Aralık ayının sonuna kadar geçen süre içinde yer alan

haberler ele alınmıştır. Bu tarih aralığının seçilme nedeni, Suriyeli mültecilerin, Türkiye'ye kitlesel olarak ilk geldikleri yıl olan 2011'den 2012 yılına kadar hem ülke yöneticileri hem de basın tarafından misafir olarak tanımlanmaları, geçici olduklarının düşünülmesi ve bu düşüncenin söylemlerde yer almasıdır. Böylece Derrida'nın misafirperverlik düşüncesine uyguladığı yapışökümsel okuma söz konusu yıllarda yapılan haberler üzerinden yorumlanabilecektir.

Çalışma kapsamında Hürriyet, Cumhuriyet ve Yenişafak gazeteleri incelenmiştir. Seçilen gazetelerin internet sitelerinden arşiv taraması yoluyla veri tabanlarına ulaşılmış ve veri tabanlarında Suriyeli mülteciler le ilgili 2011 Nisan-2012 Aralık dönemindeki tüm haberler taranmıştır. Toplam 410 habere, "Suriyeli", "Suriyeli misafir", "Suriyeli mülteci", "Suriyeli sığınmacı" sözcükleri yazılarak ulaşılmıştır. Suriyeli mültecilerin merkeze alınmadığı haberler görülmüş bu nedenle çalışmada sadece mültecileri merkeze alan haberler seçilmiştir.

4.1.3. Araştırmanın Yöntemi

Suriyeli mültecilerin medyada temsil ediliş biçimlerini ortaya koymak amacıyla Derrida'nın yapışöküme uğratarak çelişkilerini, görmezden gelinen noktalarını açığa çıkardığı konukseverlik düşüncesi üzerinden haberlerin eleştirel okuması yapılacaktır.

Derrida'nın konukseverlik düşüncesine uyguladığı yapışökümün ne olduğuna kısaca değinmek Derrida'nın açıkladığı ve ortaya attığı kavramların haber incelemelerinde takip edilmesini anlamlı kılması açısından gereklidir.

Derrida, tipik okumasında eserde görünüşte kıyıda köşede kalmış bir parçayı, dipnotu, önemsiz bir terim ve imgeyi, rastgele bir anıştırmayı ele alır ve metnin tamamına hükmeden karşıtlıkları sökme tehdidi ortaya çıkana kadar kurcalar. Bu durumda yapışökümcü eleştirinin taktiği bazı metinlerin nasıl kendi egemen mantığına ters düştüğünü gösterir. Yapışöküm, bunu metinlerin çelişkiye düştükleri aporialara yani anlamsal çıkmazlara dikkat çekerek ortaya koyar.²³⁷ Yapışökümün ne olduğuna dair

²³⁷ Terry Eagleton, **Edebiyat Kuramı**, Tuncay Birkan(çev.), 4.Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014, s.144-145.

yapılan bu açıklama yapısökümün bir yöntemi olduğu izlenimi verebilir. Oysa Derrida, yapısökümün bilimsel bir yöntem olmaktan ziyade bir işleyiş tarzı olduğuna vurgu yapar.²³⁸ Sonuç olarak yapısöküm yıkıcı bir eleştiri değil kapalı duran, görmezden gelinen hakikatleri açığa vurmaya yeni olanakların peşine düşmektir. Tek bir şey söylemez, çifte bir okumadır. Bu okumanın mekanik bir yöntemi yoktur, “iz”leri takip eder.

Dolayısıyla çalışmada sistematik bir metod yerine konukseverlik düşüncesinin izleri metinde takip edilerek metnin çelişkileri, kapalı duran anlamları eleştirel okuma ile ortaya konacaktır. Bu okuma gerçekleştirilirken Derrida'nın yapısöküme uğratıp dönüştürdüğü ve yeni kavramlarla ele aldığı konukseverlik düşüncesinden yararlanılacaktır. Derrida'nın konukseverlik kavramını yerinden ederek ona dâhil ettiği koşullu ve koşulsuz konukseverlik, düşmanlık, eşik, ev sahibinin hükümdarlığı, misafirin riski gibi kavramlarla birlikte haberlerin değerlendirilmesi yapılacaktır.

4.2. Haber İncelemeleri

4.2.1. Eşik: İki Sınır Arasındaki “Ara-mekân”dan Geçen Suriyeli Mülteciler

Derrida, konukseverliğin olması için bir eşikin, kapının olması gerektiğini söyler. Çünkü “ancak dışarıdaki bir kişi kapıyı çalabilir.”²³⁹ Biz'den olmayan, yabancı içeri kabul edilirse konukseverlik söz konusudur. Diğer taraftan kapı, eşik varsa artık konukseverlik yoktur. Çünkü kapı olunca bu birisinin anahtara sahip olduğu ve konukluk koşullarını denetlediği anlamına gelir. Böylece herhangi bir anda herhangi bir kimse kapıdan, eşikten geçemez.

Günümüzde herhangi kimse eşikten geçmesin diye devletlerin sınırlarını sıkı bir şekilde denetlediğine tanık olunmaktadır. Konukluk koşullarının bu şekilde denetlenmesine karşın “unutulan, görmezden gelinen ya da dışarıda bırakılanlar

²³⁸ Alpyağıl, s.61.

²³⁹ Bauman, s, 113.

‘hayaletler’ olarak geri dönmüşlerdir”²⁴⁰ Sınırlara musallat olan hayaletler olarak mülteciler içerisi ile dışarısının ayırımını göz önüne seren eşikteki sınırı ev sahibi ülkenin izni ile aşar. “Sınırları geçen insanların titrek ve sönük görünürlüğü, öznel yörüngeleri kısıtlamayı amaçlayan, kontrol altında tutulan mekânlara huzursuzluk getirir.”²⁴¹

Türkiye’ye kitlesel olarak ilk giriş yaptıkları 2011 yılından 2012 yılına kadar olan süreç içerisinde Suriyeli mültecilerin kontrol altında tutulan bu mekânlardan, sınırlardan geçiş anlarına ve sayılarına dair haberler yoğunluk göstermektedir. Eşikteki Suriyeliler haberlerde iki şekilde yer almıştır. İlk olarak; güçsüz, yardıma muhtaç Suriyelilerin insanlık dramı, ikinci olarak; sınırlara dayanan her gün sayıları gittikçe artan ve bu nedenle tedirginlik yaratan yığınlar.

Sınırlara gelen Suriyeli mültecilerin “insanlık dramına” yoğunlaşan haberler şu şekildedir:

Çok şükür hayattayız!

Beşşar Esed zulmünden kaçan Suriyeliler bomba tehdidi altında geçen uzun bir yolculuğun ardından Türkiye’ye sığınıyor. Elleri valizlerle sınırdan geçen her Suriyeli’nin ise bugünlerde ağzından tek bir cümle dökülüyor: ‘Allah’ım, şükürler olsun; hayattayız...’

Hatay · 12 Ağustos 2012, 00:00 · Son Güncelleme: 12 Ağustos 2012, 00:18 · Yeni Şafak

Görsel 1: Yenişafak gazetesi, 12 Ağustos 2012

Yenişafak Gazetesinin 12 Ağustos 2012 tarihli “çok şükür hayattayız” haberinde “Beşşar Esed zulmünden kaçan Suriyeliler bomba tehdidi altında geçen uzun bir yolculuğun ardından Türkiye’ye sığınıyor” ifadesiyle Suriye ile Türkiye arasındaki

²⁴⁰ Nermin Saybaşı, *Sınırlar ve Hayaletler Görsel Kültürde Göç Hareketleri*, İstanbul: Metis Yayıncılık, 2011, s.76.

²⁴¹ Saybaşı, s.82.

eşiği ölüm ve yaşam arasındaki eşik olarak sunmaktadır. Haberin devamı şu şekildedir: “Her an evlerinin üzerine düşme ihtimali bulunan bir bomba altında can vermekten korkan pek çok Suriye vatandaşı, ülkesinden kaçarak ‘güvenli liman’ olarak gördükleri Türkiye’ye sığınmıyor.” Görüldüğü gibi burası ve orası arasında kurulan karşıtlıkta, burası yani sınırın Türkiye tarafı yaşam ile ilişkilendirilmiş, eşiği geçen muhtaç Suriyeli mülteciler ev sahibinin güvenli mekânına giriş yapmıştır. Derrida, ikili karşıtlıklarda bir hiyerarşi olduğuna ve birincil terimin ikincilden üstün konuma yerleştirildiğine işaret eder. Haberde sınırın Türkiye tarafı kurulan hiyerarşide üstün olan konumda yer alırken Suriye tarafı ise ölümün, korkunun ve açlığın tarafı olarak ikincil konumda yer almıştır.

“Kaostan umuda göç” (Hürriyet, 14 Temmuz 2012) ve “Sınırın ötesinde korku ve açlık var” (Hürriyet, 12 Haziran 2011) başlıklı haberler de olduğu gibi bu karşıtlıklar mülteciyi medeniyetten uzak bir yerden gelen kimse olarak sunmaktadır.

Kaostan umuda göç

refid:20982142 ilişkili resim dosyası

Suriye’den Türkiye’ye sığınanların sayısı her geçen gün artıyor. Dün de ülkelerindeki olaylardan kaçan 300 kadar Suriye vatandaşı, kavurucu sıcak altında ellerinde çuvalarla yürüyerek sınırı geçti.

ÜLKELERİNDEKİ olaylardan kaçarak Türkiye’ye sığınan, aralarında bebek, hamile, yaşlı, engelli ve hastaların da bulunduğu 300 Suriyeli, Türkiye-Suriye sınırında görüntülendi. Suriyeliler, kavurucu sıcak altında saatlerce ellerindeki çuvalara yükledikleri bazı eşyalarıyla Türkiye’ye doğru yürümek zorunda kalıyor. Türkiye sınırına gelen Suriyeliler, sınırı geçtikten sonra zaman zaman ağaç gölgelerinde mola vererek dinleniyor. Ardından Suriyeliler patika yollardan en yakın Türk köyüne ulaşıyor.

Görsel 2: Hürriyet gazetesi, 14 Temmuz 2012

Söz konusu haberlerde yer alan imgelere bakıldığında eşiği geçmeye çalışan Suriyeli mülteciler bavul ve çuvalarıyla yollarda sınırları aşmaya çalışırken görülmektedir. Gönül Eda Özgül’ün belirttiği gibi mültecilere ilişkin imgelerde yol aşılması gereken bir engel olarak görülmektedir. Modernizmin getirdiği bu anlayışa

göre mültecinin yolu aşamaması onu sefaletle götürecektir. Mültecinin daha iyi, güvenli bir yaşama ulaşmasında engel olarak konumlandırılan yol imgesi mültecilerin kurbanlaştırılmasında işlevseldir.²⁴²

İnsanlık dramına dair temsiller mültecileri kurban konumuna yerleştirerek öznelliklerini yok etmektedir. Bu temsil biçimine en çok hükümet yanlısı yayın politikası olan Yenişafak gazetesinin haberlerinde rastlanılmaktadır. Yenişafak gazetesi “Esed”in zulmünden kaçan mazlum Suriyeliler ile onlara “kucak açan” ülke Türkiye söylemini sık kullanmıştır. Örneğin “Esad’ın zulmünden kaçan kaçana”(Yenişafak, 10 Aralık 2012), “Esedd’den kaçış sürüyor” (Yenişafak, 22 Ağustos 2012) haber başlıklarında Suriyeli mültecilerin ülkelerinden kaçmasının tek sorumlusu olarak “Esed” rejimi gösterilerek Türkiye’nin Suriyeli mülteciler konusunda yürüttüğü politika meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. “Katliamdan kaçış sürüyor” (Yenişafak, 24 Aralık 2012), “Suriyeliler tel örgülerden geçerek Türkiye’ye sığınıyor”(Yenişafak,11 Kasım 2012), “Zulümden kaçış”(Yenişafak, 16 Mart 2012) haber başlıkları mağdur Suriyeliler söylemi ile mültecilerin öznelliğini yok saymakta dolayısıyla onları nesneleştirmektedir. Ayrıca mağdur söylemi hükümetin göç politikasını meşrulaştırmak amacıyla kullanılmaktadır.

Suriyeli mültecilere yönelik mağdur söylemi ile birlikte sınırlara yaklaştıkları için tehdit yaratan yığınlar söylemi de gazetelerde yer almaktadır. Ulusal sınırlar içerisi ile dışarı, yabancı ile yerli ikilikleri ürettiği gibi ev sahibi ile konuk ikilisini de üretmektedir. Ev sahibi toplum mülteciyi evinde ağırlamak için onun eşığı veya sınırı geçmesini sağlar. Fakat bir eşığın olması Derrida’ya göre konukseverliği ortadan kaldıran da bir durumdur. Çünkü eşığın, sınırın varlığı kimin içeriye gireceğinin denetlenmesi anlamına da gelmektedir. Oysa konukseverlik herhangi birinin herhangi bir anda gelmesi ve eşikten geçmesidir. Yani konuğun hiçbir polis sorgulamasına ve gümrük denetimine tabi tutulmamasıdır.²⁴³ Bu bakımdan Derrida konukseverliğin yaptığını iddia ettiğinin tersini yaparak bir aporetik çelişkiyi içerdiğini söyler.

²⁴² Gönül Eda Özgün

²⁴³ Derrida, Pera Peras Poros, s.29.

Derrida'nın bahsettiği bu çelişkiyi aşağıdaki örnek haberlerde görebiliriz. Söz konusu haberler, ev sahibi ülkenin eşikten mültecinin geçmesine izin verirken bu durumun kendisi için nasıl bir tehdit oluşturduğunu da aktarmıştır.

Yenişafak Gazetesi'nin 9 Ağustos 2012 tarihli "Akın akın geliyorlar" başlıklı haberinde Suriyeli mülteciler, büyük kitleler olarak sınırlara akın eden tehditkâr unsurlar olarak sunulmaktadır. Haberin devamında Türkiye'ye giriş yapan Suriyeli mültecilerin sayılarına yapılan vurgunun, göçün Türkiye'de sebep olacağı yıkıcılığı da işaret ettiği söylenebilir.

Akın akın geliyorlar

Şiddetin sürekli tırmandığı Suriye'de halk, çareyi komşu ülkelere kaçmakta buluyor. Çatışmaların yoğunlaşması nedeniyle kaçışlar da hızlandı. Dün, aralarında 2 generalin de bulunduğu 37'si asker, 9'u yaralı toplam 2 bin 399 Suriyeli Türkiye'ye sığındı. AFAD, ülkemizdeki Suriyeli sayısının 50 bine yaklaştığını açıkladı

Aa · 09 Ağustos 2012, 00:00 · Son Güncelleme: 09 Ağustos 2012, 00:52 · Yeni Şafak

Görsel 3: Yenişafak gazetesi, 9 Ağustos 2012

Mültecilerin bu şekilde sınırlara dayanan yığınlar olarak yansıtıldığı diğer haberler ise Hürriyet Gazetesi'nin 10 Kasım 2012 tarihli "Sınır zorlanıyor" ile Cumhuriyet Gazetesi'nin 29 Nisan 2011 tarihli "Ankara alarmda" başlıklı haberidir.

Sınır zorlanıyor

refid:21891888 ilişkili resim dosyası

Türkiye'ye bir gecede 11 bin Suriyeli mülteci geldi, toplam sayı 185 bine ulaştı. Ankara'nın psikolojik eşiği neredeyse ikiye katlandı. Bir BM yetkilisi "Türkiye'nin sınırları zorlanıyor" dedi.

BİRLEŞMİŞ Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) yetkilisi Panos Moumtzis, İsviçre'nin Cenevre kentinde dün düzenlediği basın toplantısında, 24 saat içinde Suriye'den üç komşu ülkeye toplam 11 bin mültecinin kaçtığını, bölgedeki toplam Suriyeli mülteci sayısının 408 bine ulaştığını açıkladı. Moumtzis, "Bu durum ciddi bir krize ve çatışmanın sürdüğüne işaret ediyor. Türkiye'ye çoğu mülteci Halep, İdlib ve diğer kuzey bölgelerden geliyor" dedi. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun psikolojik eşik olarak ortaya koyduğu 100 bin mülteci de aşılılarak 185 bine ulaşıldı. Türkiye'nin yaptığı harcama 400 milyon dolara yaklaştı.

Görsel 4: Hürriyet gazetesi, 10 Kasım 2012

"Sınır zorlanıyor" haberinde Türkiye'ye bir gecede 11 bin Suriyeli mültecinin geldiği ve sayının 185 bine ulaşarak Ankara'nın "psikolojik eşiğinin" ikiye katlandığına değinilmiş, yaşananların bir krizin habercisi olduğu ve baş edilmeyecek bir yükün oluştuğunu BM yetkilisi ve Türkiye başbakanının ifadelerine atıf yapılarak aktarılmıştır. Hürriyet gazetesinin Suriyeli mültecileri Türkiye'nin ulusal sınırlara yaklaştığında bir istilacı konumuna yerleştirmesi modern ulusal devlet mantığıyla ilişkilidir. Ulusal devletler etnik, dinsel, kültürel ve dilsel homojenliği yüceltir ve dayatırlar. Bunu yaparken ortak tarihsel bellek inşa eder ve bu ortak geleneğin dışında kalanlara karşı düşmanlık beslerler. Bu bakımdan yerlileri dost olarak tanımlarken yabancıları bertaraf etmeye kalkışır.²⁴⁴ Ulus devlete ait çizgisel sınırların ürettiği yabancı ve yerli ikilisini haberde kullanılan dikenli tel görseli de desteklemektedir. Dikenli teller içerisi ile dışarıyı ayırımı göz önüne sererek mültecinin eve ait olmadığını göstermektedir.

Suriyeli mültecilerin eve ait olmadığı bu nedenle yerlilerin yaşam sınırlarını istila ettiği yönündeki düşünce haberlerde kullanılan "akın akın", "sınır alarmı", "göç tedirginliği" gibi metaforlarla da aktarılmaktadır. Teun Van Dijk'ın belirttiği gibi göç haberlerinde sadece büyük miktarlarda gerçekleşen bir akından söz edilir ve kaç insanın

²⁴⁴ Modernlik 95-96

ülkesinde kaldığı ise nadir olarak bildirilir.²⁴⁵ Ayrıca göçle ilgili söylemde istatistik ve rakamlar tarafsızlığı göstermenin bir aracı olarak da sık kullanılır.²⁴⁶ Bu durum, Türkiye basınında Suriyeli mülteciler üzerine yapılan haberlerde tespit edilebilir. Türkiye'ye giriş yapan Suriyeli mültecilerin sayılarına basının ilgisi hep yoğun olmuştur. Neredeyse gün ve gün Türkiye'ye giriş yapanların sayıları verilmiştir:

Cumhuriyet gazetesinin Suriyeli mültecilerin sayısına dair haberleri şu şekildedir:

Suriyelilerin sayısı 6 bin 817'ye yükseldi (13 Haziran 2011), Suriyeli mültecilerin sayısı 10 bine yaklaştı (14 Haziran 2011), Sığınmacıların sayısı gittikçe artıyor (18 Haziran 2011), Suriye'den gelenlerin sayısı 10 bini geçti (20 Haziran 2011), Suriyeli mülteciler 30 bin oldu iddiası (21 Haziran 2011), Türkiye'ye kaçan Suriyeli sayısı 12 bine yaklaştı (24 Haziran 2011), Türkiye'ye gelenlerin sayısı 11 bin 458 (26 Haziran 2011), Türkiye'deki Suriyeli sayısı 23 bini aştı" (6 Nisan 2012, Cumhuriyet), Türkiye'de 22 bin 778 Suriyeli bulunuyor (18 Mayıs 2012), 2 binden fazla Suriyeli Türkiye'ye sığındı (8 Ağustos 2012), "Suriyelilerin sayısı 60 bine yaklaştı" (13 Ağustos 2012), Suriyeli mülteci sayısı 100 bin sınırını aştı (15 Ekim 2012)

Yenişafak gazetesinin haberleri şu şekildedir:

67 Suriyeli Türkiye'ye giriş yaptı (5 Haziran 2012), 263 Suriyeli Türkiye'ye giriş yaptı (8 Haziran 2012), 4 bin 300 Suriyeli Türkiye'ye sığındı (11 Haziran 2011), Suriyeli sığınmacı sayısı 6 bin 817'ye yükseldi (13 Haziran 2011), 400 Suriyeli daha Türkiye'ye sığındı (14 Haziran 2012), 250 Suriyeli Türkiye'ye giriş yaptı (24 Haziran 2012), 212 Suriyeli daha Türkiye'ye sığındı (17 Temmuz 2012), 332 Suriyeli Türkiye'ye sığındı (23 Temmuz 2012), Kilis'e 3 günde 232 Suriyeli geldi (30 Temmuz 2012), 303 Suriyeli daha Türkiye'de (31 Temmuz 2012), 317 Suriyeli Türkiye'ye sığındı (1 Ağustos 2012), 256 Suriyeli daha Türkiye'ye giriş yaptı (10 Ağustos 2012), 349 Suriyeli Türkiye'ye sığındı(11 Kasım 2012),Sığınmacı sayısı 200 bin barajını aştı" (29 Ağustos 2012), 14 Suriyeli daha Mardin'e kaçtı (22 Kasım 2012), Suriyeli mülteci sayısı 1 milyon olacak (16 Aralık 2012)

²⁴⁵ Teun Van Dijk, s.62.

²⁴⁶ Teun Van Dijk, s.90.

Hürriyet gazetesinin haberleri şu şekildedir:

Türkiye'ye en az 1milyon Suriyeli mülteci gelecek (11 Haziran 2011), 50 bine hazırlık (9 Nisan 2012), 359 Suriyeli daha Türkiye'ye sığındı (14 Ağustos 2012), Suriyeli sığınmacı sayısı 70 bine yaklaşıyor (15 Ağustos 2012), AFAD: Suriyeli sığınmacı sayısı 70 bine yaklaştı (19 Ağustos 2012), Bir günde 9 bin Suriyeli geldi (9 Eylül 2012).

Suriyeli mültecilerin bu şekilde sayısal verilere indirgenmesi hem onların nesneleştirilmesine neden olmaktadır hem de yaklaşan bir tehdide göndermede bulunmaktadır. Eşiği geçmeye çalışan Suriyeli mültecilerin problem olarak görülmesinin nedeni Nermin Saybaşı'nın belirttiği gibi hayaletler gibi ulus-devletin yapısını çatlatmalarıdır.²⁴⁷ Göçmenler, mülteciler dışarıda bırakmaya dayalı olan sınırları bozar ve dünya topraklarına musallat olurlar. Göçler sonucu kültürlerin kesişmesi, melez kimliklerin ve yeni etnisitelerin oluşması, jeopolitik sınırların bozularak şekillenmeye başlamasıyla “hayaletler” ortaya çıkar. Böylece evin dışında olduğu sanılan ve görmezden gelinenin mekanın içinde olduğu anlaşılır. Yok saydığımız şeyin bize musallat olabileceğinin farkına varılması bizde “tekinsiz” bir deneyim yaratır.²⁴⁸

Suriyeli mültecilerin sınırlara çok yaklaştığı, sınırları geçmeye çalıştığı haberler bu tekinsiz deneyimin yansımasıdır. Suriyeli mülteciler doğal kabul edilen ulusal sınırların ve kimliklerin sorgulanmasına sebep olmaktadır.

4.2.2. Konuksevmez Konukseverlik

Derrida, kendi çelişkisini kendisinde taşıyan konukseverliğin, konuksevmezliği kendisinde parazit olarak taşıdığını ifade eder. Bu bakımdan dostların konukseverlik, düşmanların da husumetle karşılandığını varsaymak hata olur. Çünkü konukseverlik ve husumet karşılıklı olarak birbirini içermektedir. Bir göçmene gösterilen konukseverlik

²⁴⁷ Saybaşı, s.77.

²⁴⁸ Saybaşı, s.75-76.

düşmanlığa dönüşebilir bunu tetikleyen ise göçmenin mekânımızda yaşamayı istemesi, konukseverlik ve eşit haklar talep etmesidir.²⁴⁹

Derrida, konukseverliğin paradoksal yönünü ortaya koymaktadır. Göçmene bir eşik ortaya koyarak konukseverlik sunulur ve kabulü sınırlandırılır. Konukseverlik tesis olduğu andan itibaren, etkisi sekteye uğrar ve karşıtı yani husumet tarafından tehdit edilir.²⁵⁰ Bu bakımdan Derrida, konukseverliğin daima iddia ettiğinin tersinin yaptığını söyler. Konukseverliğin düşmanlığa dönüşmeyeceğini garantileyen herhangi bir yasa, buyruk olmadığına daha önce de değinmiştik. Konukseverlikte ev sahibi ülke, toplum kendi sınırlarını korumak için kurallarını ve kimliğini dayatabilir. Özdeşliğini korumaya çalışırken ev sahibi toplum yabancıya, mülteciye mikrop muamelesinde bulunabilir. Yani özdeşliğini kaybetmek istemeyen toplumlar göçmeni, mülteciyi yabancı olduğu için düşmandan daha tehlikeli olarak görür ve tehdit olarak algılar.

Bu doğrultuda baktığımızda Suriyeli mültecilerin suç ve güvenlik söylemi içeren haberlerde yer aldığını görmekteyiz. Hürriyet Gazetesi'nin 23 Temmuz 2012 tarihli "Bayrak indirip polisleri rehin aldılar" başlıklı haberinde, Suriyeli mülteciler düşman olarak yansıtılmak üzere mültecilerin Türk bayrağını indirdikleri iddia edilmiş ve haberin başlığına taşınmıştır. Türk bayrağını indirme söylemi "biz" ve "onlar" ayrımı yaparak mültecilerin düşman olduğu algısını yaratmaktadır. Türk ulusal kimliğinin tanımlanmasında ve bu kimliğin birliğine karşı olanları yani "ötekileri" tanımlama açısından kullanışlıdır.

²⁴⁹ Yeğenoğlu, s.181.

²⁵⁰ Yeğenoğlu, s.181.

Bayrak indirip polisleri rehin aldılar

refid:21046760 ilişkili resim dosyası

Gaziantep'in İslahiye İlçesi'nde mülteci kampında kalan Suriyeliler, 1500 Türkmen'in Lazkiye'den gelip çadır kente yerleştirilmesine isyan ettiler.

Yüzlerce Suriyeli, çadır kentte bulunan polisleri rehin alarak silahlarına el koydu. Kavga sırasında nizamiye binasının camlarını kıran Suriyeli mülteciler, kamptaki olay yeri inceleme aracı ve bilgisayarlara hasar verdi. Arbedede 4 jandarma eri ile 4 sivil çeşitli yerlerinden yaralandı. Bunun üzerine Gaziantep ve Nurdağı İlçesi'nden takviye güvenlik gücü istendi. Kampa gelen özel hareket polisleri havaya ateş ederek içeri girdi. Kampa gelen bazı Türkler de Suriyeliler'e saldırmak istedi. Bu arada Suriyeliler kamp girişinde asılı Türk Bayrağı'nı indirerek yerine kendi bayraklarını astı. Ancak, Suriye bayrağı kısa bir süre sonra Türk vatandaşları tarafından indirilip yerine tekrar Türk Bayrağı asıldı.

Kilis'te gazlı müdahale

Kilis'in Öncüpınar Sınır Kapısı yakınlarındaki konteyner kentte kalan Suriyeli sığınmacılar, marketlerde işlemlerin ağır yürüdüğü, klima, buzdolabı ve yeteri kadar su verilmediği iddiasıyla eylem yaptı. Eylem sırasında çevreye taş atan Suriyelilere polis biber gazıyla müdahale etti.

Görsel 5: Hürriyet gazetesi, 23 Temmuz 2012

Haber başlığının altında İslahiye'deki isyanın nedeni Lazkiye'den gelen Türkmenlerin çadır kente yerleştirilmesi olarak verilmiştir. Haberin devamında geçen "Suriyeliler kampa girişinde asılı Türk Bayrağını indirerek yerine kendi bayraklarını astı. Ancak, Suriye Bayrağı kısa bir süre sonra Türk vatandaşları tarafından indirilip yerine Türk Bayrağı asıldı" ifadeleri, ev sahibi toplumun kendi evinin yani kendi egemenliği altında bulunan mekânın Suriyeli mülteciler tarafından işgal edildiğini yansıtmaktadır. Dolayısıyla ev sahibi toplumun (yerel halkın) iktidarı sarsıntı geçirmektedir. Ev sahibinin iktidarını geri sağlaması "Suriye Bayrağı kısa bir süre sonra Türk vatandaşları tarafından indirilip yerine Türk Bayrağı asıldı" şeklinde yer almıştır.

Haberin ikinci kısmında ise "Kilis'te gazlı müdahale" alt başlığı yer almaktadır. Bu alt başlık altında Suriyeli mültecilerin "klima, buzdolabı ve yeteri kadar su verilmediği iddiasıyla" eylem yaptığı aktarılmıştır. Söz konusu haberde Suriyeli mültecilerin misafir olarak verilenle yetinmediği aktarılmış ve mültecilerin istekleri marjinalleştirilmiştir.

Diğer haberlere baktığımızda yine aynı içerikle karşılaşmaktayız. Söz konusu haberlerde Suriyeli mülteciler buldukları kamplarda verilenle yetinmeyip sorun çıkartan, "isyan eden", nankör ve tehlikeli olarak sunulmaktadır. "Suriyeli

sığınmacılardan polise taş”, (15 Mayıs 2012, Cumhuriyet), “Suriyeli sığınmacılar polisi rehin aldı” (22 Temmuz 2012, Cumhuriyet) “Suriyeliler kimlik soran polisi tabancayla vurdu” (10 Ağustos 2012, Cumhuriyet), “4 Suriyeli gözaltına alındı” (11 Ağustos 2012, Cumhuriyet), “Çadırkentte gerginlik: 2’si polis 3 yaralı” (27 Ekim 2012, Cumhuriyet). Cumhuriyet Gazetesi, “polise taş atan” , “polisi rehin alan”, “polisi tabancayla vurdu”, “gerginlik” gibi sözcükler kullanarak Suriyeli mültecileri ülkenin birliğine, huzuruna ve güvenliğine karşı bir tehdit olarak sunmuştur.

Suriyeli mültecilerin bir tehdit unsuru olarak aktarıldığı bir diğer habere örnek olarak Hürriyet Gazetesi’nin “Barış şehri tedirgin” başlığıyla yer alan 26 Ağustos 2012 tarihli haberini verebiliriz. Haber, farklı inanç ve kültürlerin bir arada yaşadığı, barış kenti olarak tanımladığı Hatay’ın Suriyeli mültecilerin gelmesiyle nasıl tehdit altında kaldığını dolaşımda olan söylemlere ve halktan birkaç kişiyle yapılan söyleşiye dayanarak aktarıyor.

Barış şehri tedirgin

refid:21302803 ilişkilili resim dosyası

Suriyeli sığınmacıların yerleştirildiği Hatay’da bugünlerde tedirginlik had safhada.. Sığınmacıların gece saatlerinde köylere geldiğini belirten vatandaşlar huzursuz... Hatay İl Emniyet Müdürü Rağıp Kılıç, 29 Nisan 2011’den bu yana 157 olay yaşandığını ve 360 Suriye vatandaşı hakkında yasal işlem yapıldığını söyledi.

Yüzyıllardan beri çeşitli dinlerin bir arada yaşadığı ve ortak yaşam kültürü oluşturduğu Hatay’da şimdi şehirde barınan Suriyeli sığınmacılardan dolayı tedirginlik yaşanıyor. Gece saatlerinde köylere geldiği belirtilen sığınmacılar yerel halk üzerinde önemli bir huzursuzluk kaynağı olurken, bu durumdan en çok etkilenenler de çocuklar oluyor.

ARTIK KÖY BİLE BASIYORLAR / FOTOGALERİ

Sosyal medyada şehirde yaşananlarla ilgili iddialar yoğunlaşınca soluğu Hatay’da aldım. Bu iddialara göre Suriye’den gelen ve kamplarda barınması gereken sığınmacılar şehirde rahat rahat dolaşiyor, lokantalara gidip hesap ödemiyor, minibüs ücreti vermiyor ve bunda ısrar eden esnafa ‘Bizi buraya Başbakan Erdoğan getirdi, hesabı o ödeyecek’ diyordu.

Vatandaş bu sözleri ağız birliği etmişçesine onaylarken şehirde ürkütücü bir sessizlik de gözden kaçmıyor. Çünkü konuştuğumuz esnaf ve minibüs şoförleri olayları duyduklarını ancak kendi başlarına gelmediğini belirterek ayrıntı vermekten kaçınıyor.

Görsel 6: Hürriyet gazetesi,26 Ağustos 2012

Haberde yer alan “Yüzyıllardan beri çeşitli dinlerin bir arada yaşadığı ve ortak yaşam kültürü oluşturduğu Hatay’da şimdi şehirde barınan Suriyeli sığınmacılardan

dolayı tedirginlik yaşıyor. Gece saatlerinde köylere geldiği belirtilen sığınmacılar yerel halk üzerinde önemli bir huzursuzluk kaynağı olurken, bu durumdan en çok etkilenenler de çocuklar oluyor” ifadeleri, Suriyelileri, yüzyıllardır barış içinde yaşayan halkın bu ortak yaşam kültürünü yıkacak bir istilacı konumuna indirgemıştır. Suriyelilerin gece saatlerinde köylere geldiği belirtilerek gecenin tekinsiz, karanlık yönü Suriyelilerle ile özdeşleştirilmiştir.

Bu iddialara göre Suriye’den gelen ve kamplarda barınması gereken sığınmacılar, şehirde rahat rahat dolaşıyor, lokantalara gidip hesap ödemiyo, minibüs ücreti vermiyor ve bunda ısrar eden esnafa, “Bizi buraya Başbakan Erdoğan getirdi, hesabı o ödeyecek” diyordu Ayrıca esnaf ve minibüs şoförlerinin bu tarz olayları duyduklarına fakat başlarına gelmediklerini ifade ettikleri haberde yer almıştır. Öncelikle Suriyeli mültecilerin kent içinde rahatça dolaşması, kamp dışına çıkması yerel halka göre onların misafirlik kurallarını çiğnediklerini göstermektedir. Suriyeli mültecilerin rahat davrandığına yönelik bu şikayet Derrida’nın aktardığı gibi ev sahibinin “burası bana aittir, ben evimdeyim, bana hoş geldiniz; evinizde gibi davranın ama konuk kurallarına uymak koşuluyla, yani benim evimde oluşunuzun bana ait olduğunu göz önünde tutarak, benim olduğum şeyin kendisi olmak olduğunu sayarak” düşüncesini gösterir. Suriyeli mültecilerin lokantalara gidip hesap ödemediği ve minibüs ücretlerini ödemediğine dair iddialar onların ev sahibi toplumun kurallarına uymayan asalaklar olarak işaretlendiğini ortaya koymaktadır.

Haberin devamında “Artık köy bile basıyorlar” alt başlığı altında, Hatay’ın Dikmece köyünde yaşandığı iddia edilen bir olayın “mağdurlarının” anlatılarına yer verilmiştir. Tanıklar, Suriyeli olduklarını iddia ettikleri kişilerin gece vakti evlerinin penceresinde belirip içeri girmeye çalıştıklarını söylemiştir:

“Çocuklarımı kontrol etmek için 02.00’de odalarına gittim. O arada kafamı kaldırdığımda camda iki tane uzun sakallı kişi gördüm. Gözlerinin içine baktım ama gitmediler. Bunun üzerine bağırdım ve eşime haber verdim. Sonra bayılmışım.”

Haber, pencerede beliren kişilerin uzun sakallarından dolayı Suriyeli mülteciler olduklarını işaret ederek yerel halkın huzurunu kaçırdıklarına, tehlikeli ve tekinsiz

olduklarına göndermede bulunmuştur. “Artık köy bile basıyorlar” başlığı Suriyeli mültecilerin önceden işledikleri suçlara bir yenisini daha ekledikleri imasında bulunmaktadır. Suriyeli mülteciler sanki önceden ev sahibi toplumun başka mekanlarını basmış, istila etmiş ve şimdi daha da ileri giderek köyleri basmaya başlamışlardır.

Haberde yerli halkın kendini güvende hissetmediği ve şikayet ettiği aktarılmıştır. Bu da yerli halkın kendini evinde hissetmediği, yani evlerinin, ülkelerinin, şehirlerinin işgal edildiği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Haberin sonunda ise “Kiralar yüzde 70 arttı” ve “Ticaret durdu” alt başlıkları atılarak kentte kiraların artmasından ve Cilvegöz sınır kapısının kapanmasıyla yavaşlayan ticari hayattan Suriyeli mültecilerin sorumlu olduğu algısı yaratılmıştır. Bu da evin hükümdarı olan yerel halkın Suriyeli mültecilerin kendi evlerine (ülke, kent, köy) girmeleriyle öznelerinin ve mülkiyet ilişkilerinin kesintiye uğramasından korktuklarını göstermektedir.

Bu haber, açıkça Suriyeli mülteciyi ev sahibi toplumun yaşam alanını işgal ederek kültürünü, beraberliğini, varlığını tahrip eden bir unsur olarak ortaya koymuştur. Yerel halkın kendi “öz” kültürünü yok eden olarak Suriyeli mülteciler istilacı konumuna indirgenmiştir. Derrida, haberde aktarıldığı şeklindeki bir konukseverliğe itiraz eder, çünkü ötekinin hoş karşılanmasında bir iktidar konumunun sürdürüldüğünü görmekteyiz.

Ev sahibinin iktidarını koruduğu bir başka konukseverlik örneği ise Hürriyet Gazetesi'nin 27 Temmuz 2012 tarihli Ertuğrul Özkök'e ait “Arkadaş misafirsen misafirliğini bil” başlıklı köşe yazısıdır.

Arkadaş misafirsen misafirliğini bil

27 Temmuz 2012

Biz kimiz?

Biz, zamanında 500 bin Kürt'e kucağımızı açan bir ülkeyiz.

-Biz kimiz?

Biz, **Beşar Esad** yönetimine ilk başkaldıranlara kapısını, kucağını açan ülkeyiz.

-Biz kimiz?

İnsan haklarının beşiği olan Avrupa ülkeleri, Tunus ve Libya'da mezalimden kaçanları denizlere geri püskürtürken, başımıza bir de mülteci meselesi çıkmasını diye, kapılarını kapatırken, kucağını Suriyeli mazlumlara açan ülkeyiz.

* * *

Oralara dünyanın çok az ülkesinde görülecek kalitede ve konforda mülteci kampları kurduk.

Bölgedeki halkımızın imkânları üstünde imkânlar sağladık.

Şimdi bu arkadaşlar ayaklanıyor.

Neymiş, oraya zulümden kaçan 1200 Türkmen getirmişler.

Onları istemezlermiş.

Neymiş, elektrikler kesiliyormuş.

Adam sadece itiraz etmiyor, oraya bir de bayrak çekiyor.

Polisimizi rehin alıyor, görevliyi yaralıyor.

Tabiatıyla bizi de yaralıyor.

Acaba bende bir tuhafılık mı var?

Sizin de içinizden gelmiyor mu şöyle haykırmak:

"Arkadaş misafirsen misafirliğini bil".

Oranın parası, bu ülkenin vatandaşının vergisi ile ödeniyor.

Bahaneye bak, klima yokmuş, elektrik kesikmiş.

Bizim cezaevimizde daha dün onlarca kişi öldü.

Görsel 7: Hürriyet gazetesi, 27 Temmuz 2012

Bu köşe yazısında Özkök, "mazlumlara kucak açan biz" vurgusu yaptıktan sonra Suriyelilerin misafirlik kurallarını çiğnediğini hatırlatarak bir had bildirmede bulunuyor. Suriyeli mültecilerin büyük bir konfor içerisinde yaşadığını fakat sunulan misafirperverlik karşısında misafirliğin gerektirdiği gibi davranmadığını belirtiyor. Çünkü böyle bir koşullu konukseverlikte misafir "ama elbette davetli misafir olarak" şöyle davranmalıdır: "Evin düzeninde bir değişiklik yapamazsınız; dilimizi konuşursunuz; bizim yediğimizi yersiniz, vesaire".²⁵¹

²⁵¹ Yeğenoğlu, s.182.

4.2.3. Ev Sahibi ile Konuk Arasındaki Tersyüz Edilmiş İlişki

Konukseverliğin gerçekleşmesi için ev sahibinin uzamını altüst edebilecek bir yabancıyı karşılanması gerekir. Yani ev sahibi ile konuk yer değiştirmelidir; bu durumda ev sahibi kendi evinde misafiri tarafından rehin alınmış olur. Öyleyse yabancıyı eve buyur etmek ev sahibi için mülksüzleşmeyi deneyimlemek, kendini kökünden sökülmüş şekilde bulmaktır.²⁵²

Diğer türlü bir ilişki konukseverliği sınırlar. Ev sahibinin evin efendisi olarak kalması konuk üzerinde bir tahakküm kuracağı anlamına gelmektedir. Böyle bir konukseverlik koşulludur. Konukseverlik bir verme, sunma olsa da aynı zamanda yabancıyı ev sahibinin yasasına itaat ettirerek kendi evine gelmesine bu koşulla izin veren de bir ağırlamadır.²⁵³ Bu da konukseverliğin açmaz ve konuksevmez tarafını ortaya koyar.

Anlaşıldığı gibi gerçek bir konukseverlikte ev sahibinin otoritesinin sarsılması ve ev sahibi ile konuk arasında bir yer değişimi söz konusudur. Oysa mülteciler söz konusu olduğunda yerel halkın “kendini evinde hissetmeme” durumundan rahatsız olduğunu söyleyebiliriz.

Haberlere baktığımızda ise Suriyeli mültecilerin ev sahibi olan yerel halkın yerine geçtiği ve ev sahibinin hakkı olan fırsatlardan onların yararlandığının iması yer almaktadır. Örnek olarak Cumhuriyet Gazetesi'nin 21 Ocak 2012 tarihli haberi yer almaktadır. “Kıskandıran Konfor” başlığıyla çıkan bu haberde kamplarda yaşayan Suriyeli mültecilere sunulan imkânların lükslüğüne gönderme yapılmıştır.

²⁵² Berlasconi, s.114.

²⁵³ Gültekin, s.17.

'Kampta konfor, Van'da sefalet'

Komisyon üyeleri Yayladağ ve Altınöz kamplarında yaptıkları incelemelerde kamptaki yaşam standardının son derece yüksek olması karşısında şaşırıldılar. CHP'li Eryılmaz'ın verdiği bilgiye göre kampta kalanların yeme-içme, sağlık, eğitim hizmetleri konularında hiçbir sorunları olmadığı, resmi olarak "sığınmacı" statüsünde olmadıkları için "misafir" olarak adlandırılan Suriyelilere sinema, internet erişimli bilgisayara kadar bütün olanakların sağlandığını belirledi. Sığınmacıların bütün gereksinimlerinin Türkiye tarafından karşılandığı, ayrıca Başbakanlık tarafından "kişi başına 100'er lira" para dağıtıldığı bilgisi veren yetkililere CHP'li Eryılmaz, "**Bu kamptaki insanlara sağlanan imkânların diğer ülkelerdeki sığınmacılara tanındığını sanmıyorum. Keşke buradaki imkânlar Van'daki insanlarımıza da sağlansa**" deyince AKP'li komisyon üyeleri itiraz etti. Bunun üzerine Eryılmaz, "**Gelin Van'a gidelim, oradaki koşullar buradakinden çok çok ağır değilse, dediğiniz her şeyi kabul ederim**" dedi.

Görüşmelerde Eryılmaz, Suriye yönetiminin "genel af" ilan ettiğini belirterek, "**Ülkenize dönecek misiniz**" sorusunu yönelttiği sığınmacılar, "**Rejim değişene kadar dönmeyeceğiz. Biz rejime karşıyız, sisteme karşı mücadele ettik, gösterilere katıldık, bir kısmımız cezaevinde kaldık, o nedenle rejim değişmeden dönemeyiz**" yanıtını verdiler. Eryılmaz'ın, "**Küresel güçlerin oyununu görün, mezhep çatışması yaratılmak isteniyor. Küresel güçlerin amacına hizmet etmeyin. Mısır, Libya'daki gibi kukla yönetimi oluşturmak isteniyor**" uyarısında bulunduğu sığınmacılar, komisyon üyelerinden Türkiye'deki hukuki durumlarının güvence altına alınarak, "sığınmacı" ya da "vatandaşlık" verilmesi talebini iletiler.

Görsel 8: Cumhuriyet gazetesi, 21 Ocak 2012

"Kampta konfor, Van'da sefalet" alt başlığı atılarak Van depreminde evi yıkılan konteynırlarda ikamet eden ve ev sahibi olarak konumlandırılan Van halkı ile misafir olarak konumlandırılan Suriyeli mülteciler arasında bir karşılaştırma yapılmıştır. Bu karşılaştırma ile misafirin ev sahibinden daha lüks imkânlara sahip olduğu ve daha rahat bir yaşam sürdüğü algısı yaratılmıştır.

CHP'li Eryılmaz'ın, "Bu kamptaki insanlara sağlanan imkânların diğer ülkelerdeki sığınmacılara tanındığını sanmıyorum. Keşke buradaki imkânlar Van'daki insanlarımıza da sağlansa" ifadesi, "biz"lerin Suriyeli mültecilere gösterdiği misafirperverliğin başka ülkelerde gösterilmediği belirtilerek ev sahibi olan "biz"ler olumlanmıştır. Ayrıca Suriyeli "misafirlere" gösterdiğimiz cömertliğin aynısını "bizim" olan "Van'daki insanlarımıza" göstermediğimiz ima edilmiştir. Bu ifadeler "biz"den olanın, yani ev sahibinin kendi ülkesinde misafir konumuna geçtiği düşüncesinin yarattığı rahatsızlığı açığa vurur.

Ev sahibinin misafir konumuna geçtiğine dair haberlere Cumhuriyet gazetesinde rastlanılmaktadır. "Suriyeli mültecilere Türkiye'de sınavsız üniversite" (22

Eylül 2012) başlığıyla yer alan haberin spotunda YÖK'ün Suriye'de okuyan öğrencilerin zaman kaybı yaşamaması için sınır illerinde bulunan 7 üniversitede özel öğrenci olarak okuma hakkı verdiği aktarılıyor. Haberin devamında CHP Gaziantep milletvekili Mehmet Şeker'in "Suriye'den gelen ve kim olduğu belli olmayan bu kişilerin hiç para talep etmeden, belge istemeden, sadece beyanla üniversitelerimize kayıt edilmeleri, üniversiteye girebilmek için dersanelere giden, emek ve para harcayan, bu uğrunda psikolojileri bozulan öğrencilerimize ve ailelerine yapılan büyük bir haksızlıktır" ifadesi "ezeli yerlilerin" sahip olduğu hakların yabancıya tanınmasının yarattığı rahatsızlığı yansıtmaktadır

4.2.4. Mültecinin Getirdiği Risk

Mülteci davetli misafir değildir; ziyaretçidir. Ziyaretçi, davetsiz gelen beklenmeyendir. Bu ziyarete dair konukseverlikte, ev sahibinin "Kimsin?", "Ne için geliyorsun?", "Bizim için çalışacak mısın?", "Pasaportun var mı?", "Vizen var mı?" gibi soruları sormaksızın evi açması gerektir.²⁵⁴ İşte böyle bir koşulsuz konukseverlik eşikte durana hitap ederken, ismini sorarken söz konusu sorunun bir "koşul'a, polis sorgulamasına, soruşturmaya, sınır kontrolüne dönüşmesini engellemeye çalışır.²⁵⁵ Böylece sınırdan geçme talebinde bulunan göçmen, mülteci yani yabancı hakkında edinilemeyen bilgi onların öngörülür olmalarına engel olmaktadır. Fakat Derrida'ya göre konukseverlik, konuğu riskiyle beraber sevmektir. Mültecilik müzakeresi, her iki taraf için düzgün ilerlemeyebilir. Naas'a göre "dehşetengiz ters gitmemesi" için herhangi bir güvence yoktur, karşılıklı olarak düşmana dönüşme potansiyeli vardır.

Haberlere baktığımızda Suriyeli mültecilerin riski, ekonomik gerekçelerle yansıtılmaktadır. Suriyeli mülteciler kendilerine yapılan harcamalar ile ülke ekonomisi için bir ekonomik yük olarak haberleştirilmektedir. Suriyelilere yönelik ayrımcılığı mantıklı bir çerçevede sunabilmek için öne sürülen ekonomik sıkıntılar, yaşanan sıkıntıların gerçek nedenlerini gizlemekte ve sorumlu olarak en kolay hedef olarak Suriyeli mültecilerin gösterilmesine neden olmaktadır.

²⁵⁴ Yeğenoğlu, s.182.

²⁵⁵ Naas, s.239.

2011 ve 2012 yılları arasındaki süreçte haberler genel olarak Suriyeli mültecilere yapılan harcamalara dairdir. Suriyeli mültecilerin ülke ekonomisine zarar verdiğine yönelik haberler şunlardır:

Mültecilerin Türkiye'ye maliyeti ne kadar?

Mültecilerin Türkiye'ye maliyeti ne kadar?
Fotoğraf: Yeni Şafak

Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın (AFAD) açıkladığı son rakamlara göre Beşar Esad katliamından kaçan ve Türkiye'ye sığınan Suriyeli mülteci sayısı toplam 16 bin 723 kişi olarak kayıtlara geçerken, 16 bin Suriyeli mültecinin Türkiye'ye olan maliyeti ise şu ana kadar 150 milyon TL olduğu bildirildi.

Beşar Esad yönetiminin Humus, Hama gibi kentlerde uyguladığı katliamdan kaçan Suriyeli birçok mülteci, katliamın başladığı andan itibaren Türkiye'ye sığınmıştı. 2011 Nisan ayı sonlarında yoğunlukla Türkiye-Suriye sınırında yer alan İdlib şehrine bağlı Cisir Elşugur bölgesinden ve diğer birçok kentten

Görsel 9: Yenişafak gazetesi, 24 Mart 2012

Yenişafak Gazetesi'nin 24 Mart 2012 tarihli "Mültecilerin Türkiye'ye maliyeti ne kadar?" başlıklı haberi, AFAD'ın açıkladığı rakamlara dayandırılmıştır. Haberde, Türkiye'ye sığınan Suriyeli mülteci sayısı ve onlara yapılan harcamalar aktarılmıştır. Haberin devamında yer alan "çadır kentte yok yok" alt başlığında Suriyeli mültecilerin bulunduğu çadırlarda sunulan hizmetler sıralanmıştır. "Başbakanlık Suriyeliler için 2 milyon lira daha gönderdi" (11 Temmuz 2011, Yenişafak), "Suriyeli sığınmacılara 500 trilyon" (12 Aralık 2012, Yenişafak), "150 milyonluk faturaya uluslararası ortak" (13 Nisan 2012, Yenişafak) haberlerinde Yenişafak gazetesi Suriyeli mültecilere yapılan harcamalarla birlikte Türkiye'nin nasıl cömert bir ev sahibi olduğunu da aktarmaktadır.

Suriyeli mültecilerin yük olduğuna dair haberlerde sıklıkla rakamlara yer verilmiştir. “Suriye’ye 15 milyonluk yardım” (8 Eylül 2011, Cumhuriyet), “Suriyeli sığınmacılara 400 milyon harcandı” (16 Ekim 2012, Cumhuriyet), “Suriyelilere yardım 500 milyon lirayı aştı” (26 Kasım 2012, Cumhuriyet), Örnek haberler başlıklarında görüldüğü gibi Suriyeli mültecilere harcandığı söylenen bu büyük miktardaki bütçeler, Türkiye’nin ve vatandaşının omuzladığı bir yük algısı oluşturmaktadır.

Suriye krizi 6 ili vurdu

Vizelerin kalkmasıyla turist rekoru kıran Gaziantep, Adana, Hatay, Konya, Mersin ve Şanlıurfa’da esnaf, yatırım için çektiği krediyi ödeyemez duruma geldi. Geçen yıl altı ayda 126 bin aracı geçtiği Akçakele’den bu yıl aynı dönemde yalnız 631 araç geçti.

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), Türkiye ile Suriye arasında duran ekonomik ilişkinin geçen 11 yılki seyrini mercek altına aldı. Rapora göre Suriye’ye yapılan ihracat 2011’de 10 yıl öncesine göre yaklaşık 9 kat artarak 1.6 milyar dolara çıkmıştı. Türkiye’ye gelen Suriyeli turist sayısı yine 10 yıllık dönemde 122 binden 974 bine ulaşmıştı. Ancak bugün Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Adana ve Mersin gibi kentlerde Ortadoğuluların zevklerine hitap etmek için yatırımlar yapan ve kredi kullanan esnaf borcunu ödeyemez hale geldi. Suriye’den gelen sığınmacılar için harcanan para da 200 milyon lirayı aştı.

Harcama 200 milyon liraya ulaştı

31 Temmuz 2012 tarihi itibarıyla Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacı sayısı yaklaşık 44 bin. Bu mülteciler için Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa ve Kilis’te kurulan toplam 8 çadır kent ve 1 konteynir kentte sığınmacıların her türlü ihtiyaçlarının giderilmesi için gerekli tedbirler alındı. Kamplarda barınma, yiyecek, sağlık ve güvenlik gibi temel ihtiyaçların yanı sıra sosyal ihtiyaçların giderildiği ve eğitim hizmetlerinin verildiği birimler de oluşturuldu. Sığınmacıların Türkiye’ye gelmeye başladığı Nisan 2011’den Haziran 2012’ye dek bu kamplar için harcanan para 200 milyon lirayı geçti. Kampların her türlü ihtiyacı karşılamaya yönelik olarak inşa edilmeleri, mültecilerin büyük bir kısmınının barınma için herhangi başka bir girişimde bulunmamaları sonucunu doğurdu. Ancak özellikle orta halli ve üst gelir grubundaki sığınmacıların artan kiralık ev talepleri, bölgedeki illerde kiraların yükselmesine yol açtı.

Görsel 10: Cumhuriyet gazetesi, 24 Ağustos 2012

Cumhuriyet Gazetesi’nin 24 Ağustos 2012 tarihli “Suriye krizi 6 ili vurdu” başlıklı haberinde, Suriye’de yaşananların Türkiye’de yarattığı olumsuzluklar, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı’nın sunduğu rapora göre değinilmiştir. Türkiye ile Suriye arasındaki ticaret hacminin düşmesi, azalan Ortadoğulu turist sayısından ve bu turistler için yatırım yapan ve kredilerini ödeyemez hale gelen işletmecilerden, Türkiye’ye sığınan Suriyeli mültecilere yapılan harcamalardan bahsedilmiştir. Haber, Suriye’deki krizden dolayı Türkiye’nin sınır illerinin yaşadığı ekonomik olumsuzluklar yetmezmiş gibi bir de Suriyeli mültecilerin ekonomik yük olduğu algısı yaratmıştır. “Harcama 200 milyon liraya ulaştı” alt başlığında “Kampların her türlü ihtiyacı

karşılama için herhangi başka bir girişimde bulunmamaları sonucunu doğurdu. Ancak özellikle orta halli ve üst gelir grubundaki sığınmacıların artan kiralık ev talepleri, bölgedeki illerde kiraların yükselmesine yol açtı” ifadeleri, kampların konforlu olmasından dolayı Suriyeli mültecilerin barınma için başka bir yol aramaya çalışmadığını belirtip suçlu konuma yerleştirirken aynı zamanda barınma için başka yol arayan Suriyeli mültecilerin ise kiraların yükselmesine yol açtığını belirterek yine suçlu konuma yerleştirmiştir. Kiraların yükselmesinden dolayı bölge halkı mağdur ilan edilmiş, kiraları yükselten fırsatçı ev sahipleri yerine sorumlu olarak Suriyeli mülteciler gösterilmiştir.

Cumhuriyet gazetesinin Suriyeli mültecilerin ekonomiye zarar verdiğine yönelik haberleri olumsuz temsiller içermektedir. Ayrıca ekonomik yük temsilinin kullanılması iktidarın göç politikasını eleştirmeye yöneliktir. Böyle bir temsil biçimine Hürriyet Gazetesi’nin 16 Nisan 2012 tarihli Nilgün Toker’e ait “Misafirperverliğin Faturası” adlı köşe yazısında da rastlanılmaktadır.

Nilgün Tekfidan Gümüş

ngumus@hurriyet.com.tr

Misafirperverliğin faturası

16 Nisan 2012

BATI. Yabancı basını ve kamuoylarını yakından takip edenler satır aralarında sık sık rastlanan "vergi mükellefleri" (taxpayers) vurgusunu iyi bilir.

ABD Başkanı Barack Obama tatile mi çıkıyor, bunun vergi mükelleflerine kaç patlayacağı tartışılır. Mesela vergi yükümlüsünü üzmemek için Almanya Başbakanı Angela Merkel'in özel gezilerinde uçağına binmek paralıdır. Bu kural first koca için bile geçerlidir.

İngiltere'de Başbakan David Cameron'ın eşi Samantha, rezidansta tadilat yaptırdığında basın bunun vergi mükellefine kaç mal olduğunu yazar. Fransa'da first lady olmaya en yakın kişi görülen gazeteci Valerie Trierweiler, hayat arkadaşı Sosyalist Partili François Hollande'in cumhurbaşkanı seçilmesi halinde, "Öyle ya da böyle çalışmaya devam edeceğim. Üç çocuk yetiştiriyorum, özel bir gelirim yok. Devlete yük olmak istemem" der.

SEÇMEN. Batı'da oy veren aynı zamanda eşittir vergi mükellefi. Siyaset geliştirirken, küçük, büyük demeden vergi mükelleflerinin haklarının nasıl korunacağı parti programlarında esaslı bir şekilde halka açıklanmaya çalışılır. ABD'de bu nedenle her yıl başkanlar, hem devletten hem de özel yatırımlarından sağladıkları gelirlerin dökümünü yayınlar, kime ne kadar bağış yaptıklarını, gelir vergisi ödediklerini beyan ederler. Kamuoyunda sıkça kullanılan "vergi mükellefleri" tabiri Demokles'in kılıcı gibidir.

MİSAFİRPERVER. Yabancıların Türk insanını tanımlamak için kullandığı en özel niteliklerimizden biridir. 2+1, 3+1 evlerde otururuz, salonumuzu, en güzel kaşık çatalımızı, dantel masa örtülerimizi misafirlerimize saklarız. Cömertizdir; konuk geldiğinde en lezzetli yemeklerimizi onlarla paylaşıyoruz. Yüce gönüllüyüzdür; kendimize çok olmasa bile ezilene, garibana yardım etmeyi, dayanışmayı severiz. Gösteriş yapma merakını bir yana bırakırsak bunlar hoş insani erdemlerimizdir.

SURİYE. Sınırda Kilis, Öncüpınar'a inşa edilen 12 bin kişiyi ağırlayabilecek kapasitedeki konteyner kent, tam da Türk konukseverliğine örnek olabilecek bir girişimdir.

Ancak Suriyeli mülteciler için harcanan para şimdiden 150 milyon doları aşmıştır; Hatay'daki çadırkentler ve konteyner kentte yaşayanlar için ayda 2 milyon dolarlık harcama yapılacağı hesaplanmaktadır. Mülteci sayısı daha da artabilir.

Öncüpınar kampına 64 derslikli 3 okul, mavi minareli 2 cami, sağlık ve ticaret merkezleri inşa edilirken, anlaşılıyor ki konukların uzun süreli kalacağı hesabı yapılıyor. Annan'ın ateşkes planı çerçevesinde ufak tefek adımlar atılsa da Suriye kriziyle ilgili beklenti de maalesef devam edeceği yönündedir.

BÜTÇE. Bir yandan Suriye ile bozulan ilişkiler yüzünden bir gelir kaybı yaşayan Türkiye, öte yanda vergi ve zamlarla bütçesini denkleme çalışırken ekmeğini Suriyeli mültecilerle paylaşıyor. Şiddetten, çatışmadan kaçana kötü gün dostu oluyor.

Lakin, Suriyeli mülteci sorunu tek başına Türkiye'nin ya da benzer bir akımla karşı karşıya olan Ürdün'ün meselesi değildir. Arap Baharı için teşvik veren Batı, aynı

Görsel 11: Hürriyet gazetesi, 16 Nisan 2012

Söz konusu haber, Suriyeli mültecilerin yükünü tek başına omuzlayan misafirperver, mazlumdan yana olan ve bu nedenle gelir kaybı yaşadığını söylediği Türkiye'den bahsederken diğer taraftan ülke liderlerinin vergi yükümlülerini düşünerek vatandaşına yük olmamaya çalışan Batılı devletlerden bahsetmiştir. Yazıda kurulan bu karşıtlıkta "biz"ler cömertizdir; konuk geldiğinde en lezzetli olanı onlarla paylaşıyoruz. Yüce gönüllüyüzdür; kendimize çok olmasa bile ezilene, garibana yardım etmeyi, dayanışmayı severiz". Türk konukseverliği söylemi "biz"lerin kendimizle onur duymamız gerektiğini ve "biz"leri "onlar"dan farklı kılan bir erdeme sahip olduğumuzu öne çıkarır. Söz konusu köşe yazısı "biz"lerin bu konukseverliğimizin bir bedeli olduğunu hatırlatır ve Suriyeli mültecilerin gittikçe artan sayısı ile yapılan harcamalara değinir. Türkiye'nin Suriyeli mültecilerin oluşturduğu bu yükü tek başına yüklemek zorunda kaldığını değinerek Türkiye olumlanmıştır.

Göçmenlere, mültecilere yönelik söylemlerde yer alan “yük” teması onların sahip oldukları şeylerden dolayı (kültürleri, ırkları) onlara karşı bir önyargımız olmadığını ve bu nedenle reddetmediğimizi anlatır. Yalnızca bunu yapamadığımızı ima eden bu söylem göç karşıtı söylemler arasındaki en güvenli göç karşıtı hareketlerden biridir.²⁵⁶

4.2.5. Olumlanan Ev Sahibi

Mültecinin, iltica talep edip sınırı aşmasıyla özdenetim gibi görünen efendiköle ilişkisi açığa çıkar. Efendisinin verdiği isteyerek veya istemeyerek rıza gösteren köle, yani misafirden bahsedebiliriz. Böylece konuksev(er/mez)liğin kırılma noktası açığa çıkar: Efendinin efendiliğini deneyimleyebilmesinin, kölenin varlığına bağlı olması gibi ev sahibinin sahipliği deneyimleyebilmesi de misafirin varlığına bağlıdır. Ev sahibi olabilmek misafiri kabul etmekle mümkündür. Sahipliği, efendiliği deneyimlemek için misafiri kabul etmeli ve ona ikramda bulunmalıdır.²⁵⁷

Türkiye’deki misafirlik anlayışında özdenetim ilişkisini görebiliriz. Ev sahibinin misafirden beklentileri vardır: Misafir evin düzenine uyum sağlamalı, geçici olduğunu unutmamalı, sunulana rıza göstermeli diğer deyişle umduğunu değil bulduğunu yemelidir. Ayrıca bu misafirperverlik anlayışında ev sahibi, misafire gösterdiği merhamet ve hoşgörülle misafirden ayrılmaktadır. Ev sahibi yabancıya kucak açan olarak olumlanır ve misafirden üstün bir konuma yerleştirilir. Bu şekilde ev sahibi efendiliğini deneyimler.

Haberlerde ev sahibi ülke olarak kucak açan “bizler” ve yardıma muhtaç olan “misafirlerimiz” Suriyeli mülteciler olarak oluşturulmuş karşıtlığı görmekteyiz. Yenişafak Gazetesi’nin haberlerinde Türkiye’nin ve yerel halkın Suriyeli mültecilere hoşgörü ve merhamet gösteren bir ev sahibi olduğu yönünde söylemleri sıklıkla kullandığına rastlanmıştır. Yenişafak Gazetesi’nin 28 Ağustos 2012 tarihli haberi “Suriyelilere Türkiye’nin şefkat eli” başlığıyla yer almıştır.

²⁵⁶ Teun Van Dijk, s.74.

²⁵⁷ Işıklı, s.64-65.

Suriyelilere Türkiye'nin şefkat eli

Aa * 28 Ağustos 2012, 00:00 * Son Güncelleme: 28 Ağustos 2012, 02:07 * Yeni Şafak

Suriye'de geçen yılın nisan ayında başlayan iç karışıklığın ardından Türkiye'ye 110 bin Suriyeli giriş yaptı. Bunların yaklaşık 30 bini tekrar ülkesine dönerken, bugün itibarıyla Türkiye'de yaklaşık 80 bin Suriye vatandaşı misafir ediliyor. Suriyelilerin tüm ihtiyaçları bir yılı aşkın süredir AFAD tarafından karşılanıyor.

EVLENENE BALAYI TATİLİ

AFAD'ın koordinasyonunu yürüttüğü çadır ve konteynerkentte barınma, yiyecek, sağlık, güvenlik, sosyal aktivite, eğitim, ibadet, tercümanlık, haberleşme, bankacılık gibi hizmetler veriliyor. Kamplarda okul, cami, ticaret, polis ve sağlık merkezi, çocuk oyun alanları, televizyon izleme üniteleri, su deposu, arıtma ve aydınlatma merkezleri gibi tesisler yer alıyor. Konteynerkent ve çadırkentlerde Suriye vatandaşlarına günlük 3 öğün sıcak yemek veriliyor. Çadırlarda ve konteynerlerde elektrik sobası, ocak, termosifon, vantilatör ve mini buzdolabı bulunuyor. Son dönemde 3 öğün sıcak yemek verme uygulaması, Suriyelilerin genel isteği doğrultusunda yemeklik malzeme, meyve ve sebze, tatlı verilmesi şeklinde değiştirildi. Suriyeliler, her gün ücretsiz aldıkları yemek malzemeleriyle istediği yemeği pişirebiliyor. Suriyeliler kendilerine verilen elektromanyetik kartlara her hafta yüklenen 20 lirayla istedikleri gibi harcama yapabiliyor. Evlerinden uzakta bir buçuk yıl geçiren Suriyelilere evlilik yardımları da sağlanıyor. Çadırkentlerde evlenen çiftlere balayı tatili hediye ediyor. Yeni evli çiftler Hatay'daki lüks otellerin birinde birkaç gün balayı tatili yapıyor.

Görsel 12: Yenişafak gazetesi, 28 Ağustos 2012

Haberin "Evlenene balayı tatili" alt başlığında, Suriyeli mültecilere kamplarda sağlandığı iddia edilen tüm imkânlar sıralanmıştır. Barınma, sağlık, yiyecek, sosyal aktivite, eğitim ve haberleşme gibi hizmetlerin verildiği ve evlilik yardımının da sağlandığı belirtilmiştir. "Yeni evli çiftler Hatay'daki lüks otellerin birinde birkaç gün balayı tatili yapıyor" ifadesi, nasıl cömert bir ev sahibi olduğumuzu işaret etmektedir. Yenişafak gazetesi diğer haberlerinde ise yerel halkın Suriyeli mültecilere gösterdiği misafirperverlik bağlamında Türkiye'nin cömert bir ev sahibi olduğunu aktarmıştır. Haberlerde "biz"lerin müthiş misafirperverliğini "biz"lere kanıtlamak için resmi kurumların ve yabancı devlet adamlarının söylemlerine de sıklıkla yer verilmiştir. "Türkiye son derece çalışıyor" (16 Haziran 2011, Yenişafak) haberinde, Suriyeli mülteciler konusunda Türkiye'nin cömert davrandığını BM Sözcüsü Martin Nesirky'nin sözlerine yer verilerek aktarılmıştır. "Suriyelilere verilen destek mükemmel" (28 Kasım 2012, Yenişafak) haberinde ise ABD'nin Ankara Büyükelçisi Francis Ricciardone Türk

halkının gurur duyması gerektiğini Suriyeli mültecilere verilen desteğin mükemmel olduğuna dair sözlerine yer verilmiştir. “Türk halkına teşekkürler” (12 Ağustos 2012, Yenişafak) haberinde, “Türkiye kalbini açtı” alt başlığında ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton’ın, “Türk halkına ve Türk hükümetine misafirperverlik için teşekkür ediyoruz. Bu insanlar güvenlik için kaçıyorlar. Türkiye sadece sınırlarını değil, kalbini ve kucağını da mültecilere açtı” sözleri aktarılmıştır. Görüldüğü üzere yabancı devlet adamlarının “biz”lerin misafirperverliği hakkında övgü dolu sözleri başlığa aktarılmıştır. Dolayısıyla söz konusu haberler “biz”den olmayanların sözleri aracılığıyla “biz”i diğerlerinden ayıran bir misafirperverlik kültürümüz olduğunu ve bu nedenle kendimizle onur duymamız gerektiğini aktarır.

Bir de resmi kurumların söylemleri üzerinden “biz”leri öven haberler bulunmaktadır. “Türkiye Suriyeli sığınmacılara her türlü desteği sağlıyor” (26 Temmuz 2012, Yenişafak) başlıklı haberde, AFAD’ın Suriyeli mültecilere yönelik her türlü ihtiyacı karşıladığına dair açıklamasına yer verilmiştir. “Suriyeliler Türkiye’de iyi muamele görüyor” (18 Eylül 2012, Yenişafak) haberinde ise BM Arap Birliği Suriye Özel Temsilcisi El Ahdar İbrahimi’nin “Mültecilerin ülke genelinde çok iyi karşılandıklarını duyduk” ifadesine yer verilerek İbrahimi’nin Suriyelilere gösterilen misafirperverlikten dolayı teşekkür ettiğini belirtmiştir. Son olarak “Türkiye’de güvendeler” (15 Haziran 2011, Yenişafak) başlıklı haberde, Mazlumder’in Suriyeli mültecilerle ilgili gözlem raporundan bahsedilmiştir. “Mazlumder ekibine göre sığınmacılar, her türlü ihtiyaçlarını karşılayan Türkiye’ye minnettar” ifadesi yer almıştır.

Ayrıca Yenişafak gazetesi “Ceylanpınarlılar Suriyelilere kucak açtı”(12 Kasım 2012, Yenişafak), “Hiçbirini açıkta bırakmadık” (12 Kasım 2012, Yenişafak) haberleri ile yerel halkın gösterdiği misafirperverlik bağlamında da biz’leri öven haberler yapmıştır.

4.2.6. Kamplar

Konuksever karşılamının gösterildiği bir konuk, kendine karşı olan etik tutum nedeniyle ev sahibinin açtığı alanı doldurmalıdır. Bu bir kural, yasa ya da dayatma değil, yalnızca konuğun etik tavrıdır. Ev sahibi konuğu oturma odasına kapatmaz.

Konuğa evin diğerk odalarına girme olanağı tanır. Bu olanak tanıma, sözleşme gerçekleştirilen bir eylem değildir, ev sahibi konuğa böyle bir hakkı olduğunu hissettirir.²⁵⁸

Böyle bir hak “Evinde hisset!” sözünde de yer alır. Bu söz misafir üzerindeki sorumluluğu hatırlamaya davettir. Mülteci, evin içinde dolaşma izni alan ve rahat hissetmek zorunluluğu olan kişidir. Aslında evin içi mülteciye hem açılmış hem de açılmamış durumdadır. Ev sahibinin yüzüne bakarken kendisine ikram edilenin tadını önemsemeyerek teşekkür dileklerini sunması, ev içinde dolaşma izninin kısıtlandırılmış bir izne dönüştüğünü gösterir. Böyle bir ilişkiye minnet ve takdir duygusu eşlik eder. Avrupa ülkelerinin yaptığı gibi sıkı denetim altında tutulan kamplara gönderilen, elektronik cihazlarla izi sürülen mültecinin konuksever bir muamele gördüğü söylenemez.²⁵⁹

Türkiye, mültecileri kabul ettiği zaman mültecilerin ihtiyaçlarını karşılayan, ev sahibinin öfkesinden ve hoşnutsuzluğundan koruyan, dışarının geçmiş deneyimlerinden gelen tehlikeden koruyan sığınak olarak kampları hazırlar. Mülteci kampı dışında serbest şekilde dolaşmadıkça konuksever bir ağırlamadan bahsedilemez. Kampın dışı yoksa konukseverlik de yoktur. Çünkü mülteci kampta kaldığı müddetçe ne mülteci konukluğu ne de yerel toplum ev sahipliğini deneyimleyebilir. Mülteci, iltica talebi konukseverlikle kabul görmüş kişi olduğundan mülteci kampta kaldığı müddetçe mülteci de olamaz.²⁶⁰

Suriyeli mültecilerin kaldığı kamp haberlerine baktığımızda “hayatta kalmanın tek değer olarak sunulduğu” çağımızın anlayışını görmekteyiz. Mültecilerin temel ihtiyaçlarının en iyi şekilde karşılandığı, standardı yüksek mülteci kamplarının haberlerine rastlamaktayız. Türkiye’nin mültecileri en iyi şekilde misafir ettiğine dair haberlerde yabancı devlet adamlarının, sivil toplum örgüt temsilcilerinin Türkiye’ye yönelik takdir sözlerine sık rastlamaktayız.

²⁵⁸ Berat Açıll, “Yazınsal Etik ve Politika: Bilge Karasu Romanına Konuksever Bir Yaklaşım”, **İnsan ve Toplum**, No.1, 7-23, 2010, s.19.

²⁵⁹ Işıklı, s.72.

²⁶⁰ Işıklı, s.72.

Yenişafak Gazetesi'nin 8 Aralık 2012 tarihli “Dünyaya insanlığı gösterdiniz” başlıklı haberi, BM Genel Sekreteri Ban Ki-mun'un İslahiye ilçesinde Suriyeli mültecilerin kaldığı kampa dair ziyaretini içermektedir.

Dünyaya insanlığı gösterdiniz

BM Genel Sekreteri Ban Ki-mun, dün Gaziantep'in İslahiye ilçesinde Suriyeli sığınmacıların barındığı çadır kenti gezdi. Türkiye'nin 'açık kapı' politikasını öven Ban, 'Türkiye olarak dünyaya insanlık örneği gösteriyorsunuz' dedi

Aa · 08 Aralık 2012, 00:00 · Yeni Şafak

Görsel 13: Yenişafak gazetesi, 8 Aralık 2012

Haberde, Ban Ki-mun'un “Türkiye olarak dünyaya insanlık örneği gösteriyorsunuz” sözlerine yer verilerek Türkiye'nin açık kapı politikası övülmüştür. Yenişafak Gazetesi iktidarın Suriyeli mülteciler konusundaki politikasını övmek için haberlerde yabancı devlet adamlarının sözlerine sıklıkla yer vermiştir. Diğer haber örneklerine baktığımızda bunu görebilmekteyiz. “Türkiye'deki mülteci kampları en iyilerden bir tanesi” (Yenişafak Gazetesi, 10 Nisan 2012) başlıklı haberde BM VE Arap Birliği Özel Temsilcisi Kofi Annan'ın “çok sayıda mülteci kampı gördüm ama burası en iyilerinden birisiydi” sözlerine yer verilmiştir. “Türk hükümetinin yaptıkları çok etkileyici” (Yenişafak Gazetesi, 13 Eylül 2012) ve “Gördüğüm en iyi kamp” (Yenişafak Gazetesi, 14 Eylül 2012) başlıklı haberlerde Kilis Öncüpınar'daki mülteci kamplarını ziyaret eden BM Özel Temsilcisi Angelina Jolie ve BMMYK Antonio Guterres'in Türkiye'nin Suriyeli mülteciler için kurduğu kamplara dair övgü dolu sözlerine yer vermiştir. Görüldüğü üzere Yenişafak gazetesi haberlerde kampların içinin mülteciler için eksiksiz döşendiği yabancı devlet adamlarının ve tanınmış isimlerin ağzından aktarılmıştır. Bizi bize kanıtlamaya çalışarak bizleri olumluştür.

Bununla birlikte Yenişafak gazetesinin “Çadır kentte düğün sevinci” “çadır kentte 23 Nisan sevinci” “çadır kentlerde yazlık sinema keyfi”, haberleri dışarıda tutulan ve eve ait olmayan kampların evin sevincine, sıcaklığına sahip olduğunu

göstermeye çalışmaktadır. Gündelik yaşamın aktivitelerinin kamplarda gerçekleştirildiğini içeren haberler evin dışına itilen ve kontrol altında tutulan mekan olarak kamp algısını yıkmak ve yeni bir ev algısını yerleştirmeye yöneliktir. Böylece söz konusu haberler mülteciye kendi evinde olduğunu hissettiren ve elinden geleni yapan cömert ev sahibi ülke olan Türkiye ile minnet duyması gereken Suriyeli mülteciler karşıtlığını yaratmaktadır.

Oysa koşulsuz konukseverlikte evin sınırları açılmalı ve ev sahibi toplum ile misafir arasında bir ilişki kurulmalıdır. Bu bakımdan kamplar konukseverliğin bir göstergesi olarak düşünülemez. Kampların arada bir mekan olması aidiyet ve ev anlayışının sorgulanmasına yol açmaktadır. Ayrıca mültecinin “içeriye” alınmaksızın kontrol altında tutulmasını sağlayarak varolan düzene karşı oluşacak tehditi engeller.²⁶¹

“İçeriye” girmeye çalışan Suriyeli mültecilerin önlenen tehditine karşı şu haberler yer almaktadır: Hürriyet Gazetesinin 15 Eylül 2012 tarihli haberi “Kamptan kaçan Suriyeliler Mardin’de yakalandı” başlığıyla yer almıştır.

Kamptan kaçan Suriyeliler Mardin'de yakalandı

ŞANLURFA'nın Ceylanpınar ilçesindeki kamptan kaçan 12 Suriyeli, Mardin'de yakalandı. Suriyelilerin kente yerleşmek için geldikleri öğrenildi.

Mardin polisi, Şanlıurfa'nın Ceylanpınar ilçesindeki kamptan kaçan 12 Suriyeli'nin Mardin'e geldiği ihbarını aldı. Kentte yapılan araştırmada 12 sığınmacı akrabalarının yanında bulundu. Mardin Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlüğü'ne teslim edilen Suriyeliler, sağlık kontrolünün ardından Ceylanpınar ilçesindeki kampa geri gönderildi.

Görsel 14: Hürriyet gazetesi, 15 Eylül 2012

Mardin'deki akrabalarının yanına yerleşmek için Şanlıurfa'nın Ceylanpınar ilçesinde yer alan kamptan ayrılan Suriyeli mültecilerin yakalanıp tekrar kampa gönderildiğini aktaran bu haber, ev içinde serbestçe dolaşmak isteyen Suriyeli mültecileri bir suçlu gibi işaretlemektedir. Hürriyet gazetesi ”Çadırkent kavgası: 4 Suriyeli yaralandı” (7 Temmuz 2011, Hürriyet) haberinde olduğu gibi kamplarla ilgili

²⁶¹ Gönül Eda Özgül, “Sınır Kapıları, Dikenli Teller, Yollar, Kamplar ve Çocuklar: Kurban ve İstisna Olarak Mülteci”, *Marmara İletişim Dergisi*, Yıl:2016, Sayı:25, s.11-12.

haberlerinde Suriyeli mültecileri kaçak, kavgacı, huzur bozan olarak haberleştirmektedir. Ayrıca “İşte çadırkent” (19 Haziran 2011, Hürriyet), “İşte Hatay’daki sır kamp”(20 Şubat 2012, Hürriyet) “İşte Suriyeli konteyner kenti” (13 Nisan 2012, Hürriyet) haberlerinde kampların medyadan gizlendiği belirtilerek kamp koşullarına ilişkin bilgiler verilmiştir. “İşte Suriyeli konteyner kenti” başlıklı haberde devlet yetkililerin Suriyeli mültecileri Hatay’daki çadır kentlerden daha konforlu bir mekana yerleştirmek amacıyla konteyner kenti inşa ettiği iddia edilmiştir. Devlet yetkililerin “rüya şehir” olarak hedefledikleri konteyner kentin “açık inşaat alanı” olduğu dolayısıyla tamamlanmamış duvarların Türkiye için güvenlik sorunu yarattığı söylenerek iktidar eleştirisi yapılmıştır. Ev sahibi olan Türkiye’nin kampları, Suriyeli mültecilerin” içeriye” girmesini engelleyecek şekilde inşa etmesi gerektiği konusunda yapılan bu haber yabancıların yerlinin yaşamsal alanını tehdit edeceği düşüncesine dayanmaktadır.

Kamp haberlerini güvenlik meselesi bağlamında ele alan haber örneklerine Cumhuriyet gazetesinde de rastlanılmaktadır. “Erdoğan’dan ‘konteyner kent’ talimatı” (21 Temmuz 2012, Cumhuriyet) başlıklı haberde Kilis valisi Yusuf Odabaş’ın Kilis’te ikinci çadırkent ve konteyner kent kurulması durumunda Kilis’in bunun altından kalkamayacağı bundan dolayı Başbakanın talimatıyla konteyner kentin bitişiğine eklemeler yapılacağına dair ifadesi yer almıştır. Haberin devamında “güvenlik sorunu” alt başlığı atılarak Vali Odabaş’ın konteyner kentlerde güvenliğin sıkı şekilde sağlandığı fakat çadır kentlerde bu kontrolün sağlanmanın kolay olmadığı ifadesi aktarılmıştır. Bu haberde olduğu gibi kampları güvenlik sorunu çerçevesinde ele alan dolayısıyla iktidar eleştirisini içeren bir başka haber ise “Çadırkentler Türkiye topraklarında değil mi?” başlıklı haberdır. “Çadırkentlerde neyi saklıyorsunuz?” alt başlığında CHP Genel Başkan Yardımcısı ve Parti Sözcüsü Haluk Koç’un CHP milletvekillerinin çadırkentlere alınmaması nedeniyle iktidara yönelttiği sorular yer almaktadır.

Görüldüğü üzere Yenişafak gazetesi Suriyeli mültecilerin ikamet ettiği kamplarda sunulan hizmete yönelik haberler yaparak iktidarı ve ev sahibini olumlamıştır. Cumhuriyet ile Hürriyet gazetesi ise kamplarda gizliliğin ve güvenlik

açığının olduğuna dair haberlere yer vererek iktidarın sığınmacı politikasını eleştirmiştir.

SONUÇ

Günümüzün en büyük krizi olarak adlandırılan mülteci meselesi etnik, kültürel, dilsel birliği idealleştiren modern ulus devletlerin kuruluşuyla birlikte ortaya çıkmıştır. Bu birliğin dışında kalanlar olarak mülteciler tehdit olarak algılanmıştır. Çünkü yabancılar ulus devletlerin ürettiği içerisi ile dışarıyı ikilemin dışında yer alarak karar verilemez olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Dolayısıyla yabancıların bilinemez oluşu onun düşmandan daha tehlikeli olarak algılanmasına yol açmaktadır.

Ulus devletlerin varlığı içerisi-dışarı, ben-öteki, yabancı-yerli ve ev sahibi-misafir ikilemlerini oluşturmuştur. Bu şekilde karşıtlıklar ve dışlama üzerine kurulu olan ulus devletlerin mülteci meselesi konusunda ürettiği çözümler yine mültecinin sınırların dışında tutulması veya dokunulmaz yaşam alanların içine hapsedilmesi şeklinde olmuştur. Bu bakımdan Derrida mülteci meselesine çözüm üretilmesi için konukseverlik kavramının yeniden ele alınması gerektiğini belirtir.

Böylece Derrida mutlak anlama sahip olduğu düşünülen konukseverlik kavramının içsel çelişkilerini ve kapalı duran anlamlarını göstermeye çalışmıştır. Bu bağlamda konukseverlik kavramını yapısöküme uğratarak mültecilere nasıl davrandığımızın sorulmasını sağlamıştır. Derrida'nın bu düşüncesinden yola çıkılarak "ev sahibi" konumundaki Türkiye'nin Suriyeli mülteciler ile karşılaşmada konukseverliğin aldığı biçim medyada yer alan söylemler bağlamında incelenmiştir. Söz konusu söylemlerde olumlu ve masum görünen konukseverliğin konuksevmez anlamları açığa çıkmıştır.

Suriyeli mültecilerin haber metinlerinde yer alma şekli ile ilgili söylemler konukseverlik düşüncesi çerçevesinde ele alınmıştır. Bu bağlamda Suriyeli mültecilerin eşik durumuna ait haberlerde yer alan söylemler "içeriye" girmek isteyen Suriyeli mültecilerin hem muhtaç olduğu hem de sınırları aşan yığınlar olarak tehdit oluşturduğu yönündedir. Yenişafak gazetesi Suriyeli mültecileri kurban olarak yansıttığı söylemlere sıklıkla yer vererek konuyu sadece insani bir meseleye indirgemmiştir. Ayrıca eşikten geçen Suriyeli mülteciler "Esed'in zulmünden kaçan" kişiler olarak işaretlenmiştir.

Cumhuriyet ve Hürriyet gazetesi Türkiye'ye giriş yapan Suriyeli mültecilerin sayılarına sıklıkla yer vererek tehdit oldukları algısını beslemiştir. Dikkat çeken nokta ise Yenişafak gazetesi de Suriyeli mültecilerin sayılarına yer veren haberleri yoğun şekilde işlemiştir. Sınırı geçmeye çalışan Suriyeli mültecilerin hem kurban olarak hem de tehdit olarak algılanması konukseverlikte yer alan çelişkiyi dışarı vurmaktadır. “Dışarıya” ait olan Suriyeli mültecilerin ev sahibi devletin mekanına girerken konukluk koşullarının denetlenmesi, istilacı konumuna indirgenmesi koşullu konukseverliğin bir yansımasıdır.

Mültecinin ev sahibinin yaşam alanına girmesi ile konukseverliğe içkin olan konuksevmezlik kendini gösterebilir. Koşullu bir konukseverliğin yansıması olarak ev sahibi toplum kendi kimliğini, kültürünü, dilini mülteciye dayatma çalışarak mültecinin farklılığını yok etmek ister. Kendi kimliğini dayatarak özdeşliğini kaybetmekten korkan ev sahibinin Suriyeli mültecileri düşman, istilacı olarak algıladığı söylemlere haberlerde rastlanılmıştır. Biz ve onlar ayrımı yaratılarak Suriyeli mültecilerin düşman olarak yansıtıldığı haberler Cumhuriyet gazetesi ile Hürriyet gazetesinde yer almıştır. Haberlerde Suriyeli mülteciler isyan eden, polise taş atan, yerel halkın huzurunu bozan, verilenle yetinmeyen söylemlerle olumsuz şekilde temsil edilmiştir. Suç söylemi ile Suriyeli mültecilere evin kuralını çiğneyerek misafirliğin gerektirdiği gibi davranmadıkları belirtilerek evin sahibinin kim olduğu hatırlatılmıştır.

Oysa ev sahibinin efendiliğinden ödün vermemesi konukseverliği kısıtlar. Derrida, konukseverliğin gerçekleşmesi için evin uzamını ve ev sahibinin iktidarının sarsacak bir yabancıyı karşılanması gerektiğini söyler. Mülteciler söz konusu ev sahibi ile konuk arasında tersyüz edilmiş ilişki hali ev sahibi açısından hoşnutsuzluk oluşturmaktadır. Bu durumun yarattığı rahatsızlığa Suriyeli mültecilerin ev sahibinin sahip olduğu hak ve konfordan daha fazlasına sahip olduğu yönünde söylemlerde rastlanılmaktadır. Cumhuriyet gazetesi ile Hürriyet gazetesi Suriyeli mültecilere tanınan imkânın aynısının yerli halka tanınmadığı yönünde söylemlere yer vererek yerli halkın misafir konumuna geçtiği yönünde algı oluşturmuştur.

Ev sahibi ülke için mültecinin yarattığı diğer bir rahatsızlık mültecinin getirdiği yük ve risktir. Haberlerde yer alan söylemler, Suriyeli mültecilerin getirdiği riski daha çok ekonomik yük olarak yansıtmaktadır. Cumhuriyet ile Hürriyet gazetesi Suriyeli

mültecilerin ülke ekonomisine verdiği zarar ve yük söylemine yer vererek iktidar eleştirisi yapmıştır. Yenişafak gazetesi ise Suriyeli mültecilere yapılan harcamaları haberleştirirken Türkiye'nin cömert bir ev sahibi olduğunu aktarmıştır. Yenişafak gazetesi sıklıkla kucak açan bizler ve muhtaç Suriyeliler söylemine yer vermiştir. Böylece misafirperver “biz” leri inşa ederek olumlamıştır.

Yenişafak gazetesi misafirperver “biz”leri inşa ederken konforlu, yüksek standartlı kamp söylemlerine de yer vermiştir. Bu söylemlerde yabancı devlet adamlarının Türkiye'nin sığınmacı politikasını ve kampları öven ifadeleri yer almış ve söz konusu ifadeler haber başlıklarına taşınmıştır. Cumhuriyet gazetesi ile Hürriyet gazetesi kampları konu edinen haberleri güvenlik söylemi çerçevesinde ele almıştır. Bu şekilde iktidarın sığınmacı politikası olumsuzlanmıştır.

Görüldüğü üzere söz konusu üç gazetenin Suriyeli mültecilere yönelik söylemleri iktidarın mülteci politikasını meşrulaştırmanın veya eleştirmenin aracı olarak kullanılmıştır. Gazetelerin farklı ideolojik konumlarına rağmen Suriyeli mülteciler her zaman kurban, muhtaç olarak yansıtılmıştır. Ayrıca geleneksel misafirperverlik söyleminin “biz”leri yeniden inşa ederek Suriyeli mültecilere geçici oldukları hatırlatılmıştır. Olumlu çağrışıma sahip olan misafirperverliğin fark edilmeyen çelişkilerine söz konusu gazetelerin söylemlerinde rastlanılmıştır. Bu söylemler biz ve onlar ayrımını yaparak ev sahibinin mülteci üzerindeki tahakkümünü meşrulaştırmakta ve mülteciyi tehdit olarak sunmaktadır. Bununla birlikte misafirperverlik söylemi mülteciye misafir olduğunu dolayısıyla ev sahibi toplumun kurallarına uymak zorunda olduğunu hatırlatmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abadan Unat, Nermin, **Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa**, 1.Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.
- Abadan, Nermin, “Küreselleşme Göç ve Toplumsal Değişme”, **Mübeccel Kıray İçin Yazılar**, Fulya Atacan, Fuat Ercan, Hatice Kurtuluş, Mehmet Türkay (hzl.), İstanbul: Bağlam Yayınları, 2000.
- Açıl, Berat, “Yazınsal Etik ve Politika: Bilge Karasu Romanına Konuksever Bir Yaklaşım”, **İnsan ve Toplum**, No.1, 7-23, 2010.
- Agamben, Giorgio, **Kutsal İnsan Egemen İktidar ve Çıplak Hayat**, İsmail Türkmen (çev.), 2.Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013.
- Alpyağıl, Recep, **Derrida’dan Caputo’ya Dekonstrüksiyon ve Din**, 3. Basım, İstanbul: İz Yayıncılık, 2017.
- Altıntaş, Safiye, “Davetsiz Misafirler: Türkiye’deki Mültecilerin Maduniyet Görünümleri”, **İdeal Kent**, No.14 (Ekim 2014).
- Arslan Yeğen, Umut Tümay, Haberde Yeni olan Nedir? **Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi**, Çiler Dursun (drl.), Ankara: Elips Kitap, 2004.
- Aslan, Kemal, **Haber Nasıl Okunur? Haberde İdeoloji, Söylem**, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Ateş, Selahattin, “Türkiye ve Mülteciler”, **İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika**, Ankara: Anıl Reklam Matbaacılık, 2011.
- Baker, Ulus, “Medyaya Nasıl Direnilir?”, **Birikim Dergisi**, No.68-69, Aralık 1994-Ocak 1995.
- Balkin, Jack M., “Yapısöküm”, Kasım Küçükalp (çev.), **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Vol.13, No:1, 2004.
- Bauman, Zygmunt, **Modernlik ve Müphemlik**, İsmail Türkmen (çev.), İkinci Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.
- Bauman, Zygmunt, **Sosyolojik Düşünmek**, Abdullah Yılmaz (çev.), 12. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015.
- Behabib, Seyla, **Ötekilerin Hakları Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar**, Berna Akkıyal (çev.), İstanbul: İletişim, 2014.
- Bernasconi, Robert, **Levinas Okumaları**, Çev., Zeynep Direk. İstanbul: Pinhan, 2011.

- BMMYK, **Dünya Mültecilerin Durumu 1997-98: Bir İnsanlık Sorunu, İnsan Güvenliğinin Sağlanması**, Ankara: Numune Matbaası, 1997.
- BMMYK, Küresel Eğilimler Raporu, 2018, <https://www.unhcr.org/tr/19707-zorla- yerinden-edilen-insan-sayisi-2017de-68-milyonu-asti-multeciler-icin-kuresel- bir-anlasmanin-saglanmasi-kritik-onemde.html>, (10 Haziran 2019).
- BMMYK, **Mediterranean Situation**, <https://data2.unhcr.org/en/situations/ mediterranean/location/5179> (28 Temmuz 2019).
- BMMYK, **Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler**, Ankara: Damla Matbaası, 1998
- BMMYK, **Syria Regional Refugee Response**, <https://data2.unhcr.org/en/ situations/syria> (10 Ocak 2019).
- BMMYK, Zorla Yerinden Edilen İnsan Sayısı 2017’de 68 Milyonu Aştı, Mülteciler İçin Küresel Bir Anlaşmanın Sağlanması Kritik Önemde <https://www.unhcr.org /tr/19707-zorla- yerinden-edilen-insan-sayisi-2017de-68-milyonu-astimulteciler -icin-kuresel-bir-anlasmanin-saglanmasi-kritik-onemde.html>, (10 ocak 2019)
- Buz, Sema, **Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul Mültecilik**, 1.Baskı, Ankara: Sığınmacılar ve Göçmenlerle İlgili Dayanışma Derneği Yayınları, 2004.
- Castles, Stephen ve Mark J. Miller, **Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut (çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2008.
- Cevizci, Ahmet, **Felsefe Sözlüğü**, 2.Basım, Ankara: Paradigma Yayınları, 1997.
- Cemal Yalçın, **Göç Sosyolojisi**, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Chambers, Iain, **Göç, Kültür, Kimlik**, İsmail Türkmen ve Mehmet Beşikçi (çev.), 2.Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.
- Cheron, Michael de Saint, **Emmanuel Levinas ile Söyleşi Yüz Fenomenolojisinden Kopuş Felsefesine 1983-1994**, 1.Basım, İstanbul: Alfa yayınları, 2015.
- Çelik, Abdurrahim vd., **Gaziantep’te Suriyelilere Yönelik Saldırıları ve Toplumsal Nefretin Sebeplerinin Analizine Dair Rapor**, Mazlumder, Kasım 2014.
- Çırakman, Elif, “Levinas’ta Öteki ve Adalet: Eleştirel Bir Not”, **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, No.13 (Kasım, Aralık, Ocak 2000-01).
- Çiçekli, Bülent, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, 5.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014

- Çoban, Barış, “Söylem, İdeoloji ve Eylem: İktidar ve Muhalefet Arasındaki Mücadeleyi Çözümleme Denemesi”, **Söylem ve İdeoloji**, Barış Çoban ve Zeynep Özarslan (hzl.), İstanbul: Su Yayınevi, 2015.
- David West, **Kıta Avrupası Felsefesine Giriş: Rousseau, Kant, Hegel’den Foucault ve Derrida’ya**, Ahmet Cevizci (çev.), İstanbul: Paradigma Yayınları, 1998.
- Derrida, Jacques, “Ağırlama Sözcüğü”, **MonoKL Levinas Özel Sayısı**, No. VIII/IX (Sonbahar 2010).
- Derrida, Jacques, “Konuksever (-er-/-mez-) lik”, **Pera Peras Poros: Jacques Derrida ile Birlikte Disiplinlerarası Çalışma İçinde**, Önay Sözer, Ferda Keskin (hzl.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2012.
- Derrida, Jacques, **Kozmopolitizm ve Bağışlama Üzerine**, Ali Utku-Mukadder Erkan (çev.), İstanbul: Birey Yayıncılık, 2005.
- Diken, Bülent, “Göç: Eleştiri ve Politika Ötesi”, **Kökler ve Yollar Türkiye’de Göç Süreçleri**, Ayhan Kaya ve Bahar Şahin (drl.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 1.Basım, 2007.
- Direk, Zeynep, “Giriş”, **Cogito: Derrida Yaşamı Düşünürken**, No:47-48 (Yaz-Güz 2006).
- Direk, Zeynep, **Başkalık Deneyimi: Kıta Avrupası Felsefesi Üzerine Denemeler**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- Doğuş Şimşek, Göç Politikaları ve ‘insan güvenliği’: Türkiye’deki Suriyeliler Örneği, **Toplum ve Bilim**, Sayı.140 (2017).
- Doğru Arsan, Esra, “Medya-Güç İdeolojisi Ekseninde Merve Kavakçı Haberlerinin İki Farklı Sunumu”, **Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi**, Çiler Dursun (drl.), Ankara: Elips Kitap, 2004.
- Dursun, Çiler, Haberde ‘Gerçekliğin İnşa Edilmesi’ Ne Demektir?, **Haber hakikat ve İktidar İlişkisi**, Çiler Dursun (drl.), Ankara: Elips Kitap, 2004.
- Durugönül, Esmâ, “Sosyal Değişme, Göç ve Sosyal Hareketler”, **II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç**, Ankara: Sosyoloji Deneği Yayın, 20-21-22 Kasım 1996.
- Durukan, Oktay, **Mülteci Kimdir Bize Ne Öğretir?**, Saha Helsinki Yurttaşlar Derneği, (Ocak 2016).
- Duva, Özlem, “Evrensel Konukseverlik ve Haklara Sahip Olma Hakkı”, **Birinci Uluslararası Felsefe Kongresi: Eşitlik, Özgürlük ve Kardeşlik Bildirileri**, Bursa: Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, 14-16 Ekim 2010.

- Eagleton, Terry, **Edebiyat Kuramı**, Tuncay Birkan (çev.), 4.Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.
- Ekşi, Nuray, “Uluslararası Koruma Yöntemleri ve Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin Hukuki Statüsü”, **Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’nin Mülteci-Sığınmacı Politikası**, 2013.
- Ercan, Hediye Esra, “İnsan Hakları ve Medya: ABD Elit Medyasında Türkiye’ye İlişkin İnsan Hakları Haberlerinde Söylem İnşası; The New York Times Gazetesi Örneği” **Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi, 2010.
- Erder, Sema, “Uluslar arası Göçte Yeni Eğilimler: Türkiye ‘Göç Alan’ Ülke mi?”, **Mübeccel Kıray İçin Yazılar**, Fulya Atacan, Fuat Ercan, Hatice Kurtuluş, Mehmet Türkay (hzl.), İstanbul: Bağlam Yayınları, 2000.
- Erdoğan M.Murat, “Türkiye’ye Kitleli Göçlerde Son ve Dev Dalga: Suriyeliler”, **Türkiye’nin Göç Tarihi 14.yüzyıldan 21.yüzyıla Türkiye’ye Göçler**, M.Murat Erdoğan, Ayhan Kaya (derl.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Erdoğan, M. Murat, **Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması**, Hacettepe Göç ve Siyaset Araştırma Merkezi, Kasım 2014.
- Erdoğan, M. Murat ve Ayhan Kaya, **Türkiye’nin Göç Tarihi 14.yüzyıldan 21.yüzyıla Türkiye’ye Göçler**, 1.Basım, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Gültekin, Ahmet Cüneyt, “Bağışlanan konukseverlik ve Konuksever Bağışlama: Derrida Felsefesinde Etik (Olanaksız) ve Politika (Olanaklı) İlişkisi”, **Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi**, No.17, (Bahar 2014).
- Güngör, Nazife, **İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar**, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2013.
- Hazan, Jacop Ceki, “Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç: Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler”, **Küreselleşme Çağında Göç**, S.Gülfer İhlamur Öner ve N.Aslı Şirin Öner (derl.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Hofmeyr, Benda, “Etkinlikten Radikal Edilgenliğe Doğru Levinas Felsefesinde Etik Eyleyicinin İzinin Sürülmesi”, **MonoKL Levinas Özel Sayısı**, No. VIII/IX (Sonbahar 2010).
- Işıklı, Şevki, “İlticanın Yapısökümcü Felsefesi: Konuksevermezlik Sorunu”, **Marmara İletişim Dergisi**, yıl:2015, sayı:24
- İçduygu, Ahmet, “Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar: ‘Siyasallaşan’ Bir Sürecin Analizi”, **Toplumbilim**, No.140 (2017).

- İçduygu, Ahmet, “Türkiye’ye Yönelen Düzensiz Göç Dalgaları İçinde ‘Transit Göç’” **Türkiye’nin Göç Tarihi 14.yüzyıldan 21.yüzyıla Türkiye’ye Göçler**, M.Murat Erdoğan, Ayhan Kaya (derl.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.
- İçduygu, Ahmet, İbrahim Sirkeci, İsmail Aydınğün, “Türkiye’de İçgöç: Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri”, **Türkiye’de İçgöç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı**, İstanbul: Tarih Vakfı, 1998
- İçduygu, Ahmet, Sema Erder, Faruk Gençkaya, “Bir Siyaset Alanı Olarak Uluslar arası Göç:Son Yüzyılda Dünya ve Türkiye”, **Türkiye’nin Uluslar arası Göç Politikaları 1923-2023: Ulus Devlet Oluşumundan Ulus Ötesi Oluşumlara**, İstanbul: Koç Üniversitesi Araştırmaları Merkezi, 2014
- İnceoğlu, Yasemin ve Savaş Çoban, ‘Öteki’leştirme Sürecinde Medyanın Yeri, **Azınlıklar Ötekiler ve Medya**, Yasemin İnceoğlu ve Savaş Çoban (derl.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.
- İrvan, Süleyman, “Demokratik Sistemde Medyanın Rolü”, **Birikim Dergisi**, No.68-69, Aralık 1994- Ocak 1995.
- Kant, Immanuel, **Edebi Barış Üzerine Felsefi Deneme**, Yavuz Abadan ve Seha L. Meray (çev.), Ankara: Ajans Türk Matbaası, 1960.
- Kaya, Ayhan, “İstanbul, Mülteciler için Cennet mi Cehennem mi? Suriyeli Mültecilerin Kentsel Alandaki Halleri”, **Toplumbilim**, No.140 (2017)
- Kıbar, Sibel, “Levinas’ta Adaletin Terazisi Yok!”, **MonoKL Levinas Özel Sayısı**, No. VIII/IX (Sonbahar 2010).
- Kirişçi, Kemal ve Sema Karaca, “Hoşgörü ve Çelişkiler 1989, 1991 ve 2011’de Türkiye’ye Yönelen Kitlesel Mülteci Akınları”, **Türkiye’nin Göç Tarihi 14.yüzyıldan 21.yüzyıla Türkiye’ye Göçler**, M.Murat Erdoğan, Ayhan Kaya (derl.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Kirişçi, Kemal, **Misafirliğin Ötesine Geçerken Türkiye’nin ‘Suriyeli Mülteciler’ Sınava**, Ankara, 2014.
- K.Malcolm Richards, **Derrida**, 1.Baskı, İstanbul: Kolektif Kitap, 2014.
- Levinas, Emmanuel, **Sonsuza Tanıklık: Emmanuel Levinas’tan Seçme Yazılar**, Zeynep Direk ve Erdem Gökyaran (hızl.), İstanbul: Metis Yayınları, 2010.
- Mutli, Evren Erman, **Yapısökümü Etik Açısından Okumak: Derrida ve Konukseverlik Düşüncesi**
- Naas, Michel, “Alors, qui êtes-vous? Jacques Derrida ve Konukseverlik Sorusu”, **Cogito**, No.47-48 (2006).

- Odman, Tevfik, **Mülteci Hukuku**, Ankara: İmaj Yayınları, 1995
- Oskay, Ünsal, **Yıkanmak İstemeyen Çocuklar Olalım**, İstanbul: Yapıkredi Yayınları, 3.Baskı, 2000.
- Ökten, Kaan Harun, “Immanuel Kant’ın Edebi Barış Üzerine Felsefi Deneme Adlı Eseriyle Ortaya Koyduğu Edebi Barış Fikri Ve Bu Fikrin Uluslararası İlişkiler Düşüncesinde Yarattığı Etki”, **Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi, 2001.
- Özbay, Ferhunde ve Banu Yücel, **Türkiye’de Göç Hareketleri, Devlet Politikaları ve Demografik Yapı**, Ankara, 2001.
- Özer, Ömer, **Haber Söyelim İdeoloji Eleştirel Haber Çözömlerleri**, Konya: Litaratürk, 2011.
- Özel, Sibel, **AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması ve Vize Serbestisi**, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2014
- Özgöl, Gönöl Eda, “Sınır Kapıları, Dikenli Teller, Yollar, Kamplar ve Çocuklar: Kurban ve İstisna Olarak Mülteci”, **Marmara İletişim Dergisi**, Yıl:2016, Sayı:25
- Özgür, Nurcan, “Modern Türkiye’nin Zorunlu Göçmenleri: Muhacirler, İskanlılar, Mübadiller, İslamlar, Soydaşlar, ‘G’Grubu, Mülteciler, ‘Tekne Mültecileri’” **Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar Tartışmalar**, S. Gülfer İhlamur-Öner ve N.Aslı Şirin Öner (drl.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Özkan, Işıl, **Göç İltica ve Sığınma Hukuku**.
- Peker, Bülent ve Mithat Sancar, **İltica Hakkı: Yaşamın Kıyısındakilere Hoş geldin Diyebilmek**, Ankara: İnsan Hakları Derneği Yayınları, 2001
- Peköz, Mustafa, **Avrupa Birliği’nde Göçmenler Almanya’da Türkler Kürtler**, İstanbul: Gün Yayınları, 2002,
- Rutli, Evren Erman, “Derrida’nın Yapısökümü”, **Temâşâ Felsefe Dergisi**, No:5, 2016.
- Rutli, Evren Erman, **Yapısökümü Etik Açından Okumak: Derrida ve Konukseverlik Düşüncesi**.
- Saybaşı, Nermin, **Sınırlar ve Hayaletler Görsel Kültürde Göç Hareketleri**, İstanbul: Metis Yayıncılık, 2011.
- Simmons, J.Aaron, Zafer Kazanmayacak Bir İnanç Emmanuel Levinas ve Peygamberce Pragmatizm, **MonoKL Levinas Özel Sayısı**, No. VIII/IX (Sonbahar 2010).
- Stocker, Barry, “Derrida Etiğinde Çelişki, Aşknlık ve Öznellik”, **Derrida: Yaşamı Yeniden Düşünürken**, No. 47-48(Yaz- Güz 2006).

- Sibel Özel (hızl.), **AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması ve Vize Serbestisi**, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2014.
- Şimşek, Doğuş, Göç Politikaları ve ‘insan güvenliği’: Türkiye’deki Suriyeliler Örneği, **Toplum ve Bilim**, No.140 (2017)
- Şirin Öner, N.Aslı, “Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar”, **Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar Tartışmaları**, S.Gülfer Ihlamur Öner ve N.Aslı Şirin Öner (derl.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Taner Timur, **Felsefi İzlenimler: Sartre, Althusser, Foucault, Derrida**, 1.Basım, İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları, 2005.
- Toksöz, Gülay, **Uluslararası Emek Göçü**, 1.Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006
- Tunç, Serpil, “Konukseverlik: Hukukta ve Hukukun Ötesinde” , **Birinci Uluslararası Felsefe Kongresi: Eşitlik, Özgürlük ve Kardeşlik Bildirileri**, Bursa: Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, 14-16 Ekim 2010.
- Total Cheviron, Nilgün, Haber-Yorumdan Seyir ve Gösteriye, **Azınlıklar Ötekiler ve Medya**, Yasemin İnceoğlu ve Savaş Çoban (derl.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.
- Türk, Duygu, **Öteki, Düşman, Olay Levinas, Schmitt ve Badiou’da Etik ve Siyaset**, 1.Basım, İstanbul: Metis Yayınları, 2013.
- Uluslararası Af Örgütü, **Hayatta Kalma Mücadelesi: Türkiye’deki Suriye’den Gelen Mülteciler**, Kasım 2014.
- Uluslararası Af Örgütü, **İki Arada Bir Derede Suriyeli Mültecilere Koruma Sağlanmıyor**, 2009.
- Yalçın, Cemal, **Göç Sosyolojisi**, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yaylagül, Levent, **Kitle İletişim Kuramları Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar**, Ankara: Dipnot Yayınları, 2006.
- Yeğenoğlu, Meyda, **Avrupa’da İslam, Göçmenlik ve Konukseverlik**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Yücebaş, Mesut, “Gaziantep Yerel Basınında Suriyeli İmgesi: Yeni Taşranın Yeni Suskunları: Suriyeliler”, **Birikim Dergisi**, No.311 (Mart 2015).